

Національна академія наук України
Міністерство освіти і науки України
Інститут регіональних досліджень НАН України
Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту
Національного університету „Львівська політехніка”
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Кафедра управління регіональним економічним розвитком
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
Кафедра економічної кібернетики

II ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

“ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ”

(ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ)

м. Яремче

26-27 листопада 2009 року

Національна академія наук України
Міністерство освіти і науки України
Інститут регіональних досліджень НАН України
Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту
Національного університету „Львівська політехніка”
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Кафедра управління регіональним економічним розвитком
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
Кафедра економічної кібернетики

II Всеукраїнська науково-практична конференція

*“Теорія і практика стратегічного
управління розвитком регіональних
суспільних систем”*

(ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ)

м. Яремче

26-27 листопада 2009 року

Організаційний комітет конференції

Співголови:

Крижанівський Євстахій Іванович – ректор Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, д.т.н., професор, член-кореспондент НАН України

Кравців Василь Степанович – директор Інституту регіональних досліджень НАН України, д.е.н., професор

Члени оргкомітету:

Ареф'єва Олена Володимирівна – декан факультету економіки та підприємництва Національного авіаційного університету, д.е.н., професор

Благуєн Іван Семенович – завідувач кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, д.е.н., професор

Герасимчук Василь Гнатович – завідувач кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”, д.е.н., професор

Данилюк Микола Олексійович – завідувач кафедри економіки підприємства Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, д.е.н., професор

Дзвінчук Дмитро Іванович – декан факультету управління та інформаційної діяльності Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, д.ф.н., професор

Кузьмін Олег Євгенович – директор навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Національного університету „Львівська політехніка”, д.е.н., професор

Лапко Олена Олександрівна – завідувач кафедри фінансів Університету банківської справи Національного банку України, д.е.н., професор

Петренко Віктор Павлович – завідувач кафедри управління регіональним економічним розвитком Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, к.т.н., доцент

Попович Володимир Васильович – начальник Державної податкової адміністрації в Івано-Франківській області

Ревтюк Євген Антонович – декан факультету управління галузевим і регіональним економічним розвитком Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, к.е.н., доцент

Устенко Андрій Олександрович – завідувач кафедри управління виробництвом Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, к.е.н., доцент

Шкварилук Володимир Васильович – заступник голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації

Шлемко Дмитро Васильович – депутат Верховної Ради України, завідувач кафедри економічної теорії Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, к.е.н., доцент

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I

РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ, ТЕХНОЛОГІЧНИМ І СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

1. Герасимчук В.Г. РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ РЕНЕСАНС.....8
2. Крижанівський С.І., Карпаш О.М., Петренко В.П. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРОЦЕСУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В СУЧАСНІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СИСТЕМИ.....10
3. Кузьмін В.М. АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ЗА СЛАБКИМИ СИГНАЛАМИ ДО ЦІЛЕЙ І ЗАВДАНЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ.....12
4. Васильченко Г.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ МІСТ.....13
5. Ареф'єва О.В. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ СУТНОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ.....15
6. Соловйов В.П. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ.....21
7. Мікула Н.А., Дацко О.І. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....23
8. Вдовиченко Г.В. СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ ЯК САМОСТІЙНОГО НАПРЯМКУ В ЕКОНОМІЦІ.....25
9. Устенко А.О., Малинка О.Я. ДІАЛЕКТИЧНА ІНВЕРСІЯ ПОНЯТЬ “ФАКТОР-ПАРАМЕТР” В ПРОЦЕСІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....27

СЕКЦІЯ II

МЕТОДИ, ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ І СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

10. Палійчук М.В., Шкварилук В.В. ПРО РЕЗУЛЬТАТИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ.....30
11. Витвицький Я.С., Витвицька О.М., Балашова Н.В. ІНФОРМАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ В УПРАВЛІННІ РЕГІОНАЛЬНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ.....31
12. Даляк Н.А., Ціхоцька О.І. ПОНЯТТЯ СУКУПНОГО КАПІТАЛУ ГРОМАДИ ЯК СТРАТЕГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛОКАЛЬНИХ ТЕРИТОРІЙ.....33

13.	Тараєвська Л.С. СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ РОЗВИТКУ РОБОЧИХ МІСЦЬ І РОБОЧОЇ СИЛИ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ ЗДОРОВОГО РИНКУ ПРАЦІ.....	35
14.	Палійчук М. В. ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИЙ РЕІНЖИНІРИНГ – УПРАВЛІНСЬКА ТЕХНОЛОГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ ПОГОДЖЕНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ І ГАЛУЗЕВИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ.....	36
15.	Вербовська Л.С., Шкунда С.Г., Сременко Н.І. «ПЕРЕГОВОРНІ ІНВЕСТИЦІЇ» ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ.....	38
16.	Кінаш І.П. КОМПЛЕКС РЕГІОНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНОМ.....	39
17.	Кісь С.Я., Левочко С.З. КОНТРОЛІНГ ЯКОСТІ ЯК ОДИН З ВАЖЛИВИХ ІНСТРУМЕНТІВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	41
18.	Шилепницький П.І. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОРПОРАЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТУ.....	43
19.	Загорняк В.Б. ОЦІНКА РИЗИКІВ НЕБЕЗПЕК НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	46
20.	Сакалош Т.В. ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНА СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЙ.....	47
21.	Скоробогатова Н.Є., Андрос С.В. МІЖНАРОДНІ ПОДАТКОВІ ВІДНОСИНИ І ПРОБЛЕМА ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	49
22.	Черкасов А. В. СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ.....	51
23.	Кушлик О.Ю. СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ВИБОРУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ.....	53
24.	Мацьків Р.Т. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД РЕГІОНУ.....	55
25.	Грибик І.І., Гавран В.Я., Смолінська Н.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	57
26.	Аніськовцева А.О. НАФТОГАЗОВИЙ КОМПЛЕКС У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	58
27.	Мілашовська О.І. СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ.....	60
СЕКЦІЯ III		
ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЩОДО ГАЛУЗЕВИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ		
28.	Войтко С.В., Корд Камран СТРАТЕГИЯ, ЗАДАЧИ, СТРАТЕГИЧЕСКИЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ЦЕЛИ ПРЕДПРИЯТИЙ НЕФТЕГАЗОВОГО КОМПЛЕКСА.....	63

29.	Кочкодан В.Б. ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ НАК "НАФТОГАЗ УКРАЇНИ".....	65
30.	Василишин Н. Є., Козленко В. І. НАФТОГАЗОВИДОБУВНА ГАЛУЗЬ – СТРАТЕГІЧНА ГОСПОДАРСЬКА СКЛАДОВА ЕКОНОМІКИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	67
31.	Степанюк Г.С. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНО-ОРІЄНТОВАНОГО СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ.....	69
32.	Максим'юк С.В., Паньків Ю.В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....	71
33.	Семів Г. РОЛЬ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	73
34.	Анкудович Т.Є., Гальчинський Л.Ю. АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ ЦІН НА РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ УКРАЇНИ.....	74
35.	Галок І.Б. МОЖЛИВИ НАСЛІДКИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВИ ШЛЯХОМ ЕКСТЕНСИФІКАЦІЇ ЦИХ ПРОЦЕСІВ.....	75
36.	Лосева М.С. ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВНУТРІШНІХ САНАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР В ОРГАНІЗАЦІЯХ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....	77
37.	Мацькевич О.Ю. ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНІ СТРУКТУРИ В СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИХ КОМПАНІЙ.....	78
38.	Овечька О.В. РЕІНЖИНІРИНГ ПРОЦЕСІВ ГАЗОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	79
39.	Галушак А.Е. ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	80
40.	Пелех О.В. ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК РУШІЙНОЇ СИЛИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ.....	81
41.	Сергійчук І.І. ВЕРТИКАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	82
42.	Войтко С.В., Ма Пин. ІНСТРУМЕНТАРИЙ СТРАТЕГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ПРОЦЕССА УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ И ПРОГНОЗИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ РЫНКА.....	85
43.	Данилюк М.О. ПІДПРИЄМСТВО В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОЇ КРИЗИ ТА ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД.....	87
44.	Шишова І.В. УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА.....	88

45.	Васьковська Я.В. СУТНІСТЬ КРИЗИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	90
46.	Полянська А.С. ДІАГНОСТИКА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	92
47.	Литовченко О.Ю. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	94
48.	Томаш В.В. РОЗВИТОК ВІДОМЧОГО КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.....	96
49.	Малинка О.Я., Устенко А.О. ОЦІНКА ДЖЕРЕЛ КАПІТАЛУ БРЕНДУ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТРЕНДОМ.....	98
50.	Прохорова В.В. ФАКТОРНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ.....	100
51.	Кондур О.С., Марчук Л.В., Смиковчук Т.В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ.....	102
52.	Кільчицький Ю.М. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛІСОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ.....	104
53.	Проців О.Р. ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ ЯК РЕСУРС СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ.....	105
54.	Ріщук Л.І. МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	106
55.	Федорак В.І. ОРГАНІЗАЦІЙНО - ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ПІДПРИЄМСТВА СІЛЬСЬКОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ МАШИНОБУДУВАННЯ ПРИКАРПАТТЯ.....	108
56.	Паневник Т.М. ОПТИМІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ МІЖГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ.....	110
57.	Петрина М. Ю. ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ.....	111
58.	Ареф'єв В.О. ЧИННИКИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ РІВЕНЬ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	113
59.	Соломіна Н.Ю. ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ.....	116
60.	Божанова О.В. МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	118
61.	Матвеев В.В., Брезіцька О.В. УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ АВІАТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	120
62.	Станьковська І.М. ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПАРАМЕТРІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	122

63.	Маковой Ю.П. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ.....	124
-----	---	-----

СЕКЦІЯ IV

ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

64.	Щлемко Д.В., Кісь С.Я., Гльницький Д. Є., Давидів М.І. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ДУХОВНА ІНТЕГРАЦІЯ І МОТИВАЦІЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ.....	127
65.	Дзвінчук Д.І. БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА.....	128
66.	Афонькін С.О., Петренко В.П. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ – СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ І ЇЇ РЕГІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ.....	131
67.	Тимошенко Д.В. МОТИВАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	132
68.	Ревтюк Є.А., Поліщук І.В. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ.....	134
69.	Креховецька Л.Л. ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ.....	136
70.	Боднарук І.Р. УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ.....	137
71.	Семів Л.К. РЕГІОНАЛЬНІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ В ІННОВАЦІЙНІЙ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	139
72.	Зелінська Г.О. РЕГІОНАЛЬНИЙ ОСВІТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ОДИН ІЗ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.....	140
73.	Максим'юк Т.І. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ – СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ РЕГІОНУ.....	142
74.	Кісь Я. І. ГУМАНІТАРНА ОСВІТА – СТРАТЕГІЧНО ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ІНЖЕНЕРІВ-УПРАВЛІНЦІВ.....	144

СЕКЦІЯ І
РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНИМ, ТЕХНОЛОГІЧНИМ І СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ
СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Герасимчук В. Г., д.е.н., професор,
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут"

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ
ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ РЕНЕСАНС

1. Дати назву тезам саме таким чином, як бачить перед собою зацікавлений читач, наштовкнули дві обставини. Перша з них (перша половина назви тез) пов'язана з роздумами безпосередньо над темою конференції, яку запропонували її організатори. Друга частина назви тез з'явилася підсвідомо, коли рука потягнулася до першого тому "Глобальные трансформации современности" монографії "Цивилизационная структура современного мира", в якій академік Ю.М. Пахомов в одному рядку вмістив коротке речення: "Важнейшая черта XX-XXI столетия – цивилизационный ренессанс" [1, с. 12].

2. Прагнучи поглибитися думками в запропоновану проблематику колегами з Івано-Франківського університету нафти і газу, Інституту регіональних досліджень НАН України і Національного університету "Львівська політехніка", безумовно, гріх було б не порадитися з їх славетним земляком, гордістю української нації – поетом, письменником, перекладачем, драматургом, істориком, етнографом, громадським і політичним діячем, філософом – Іваном Яковичем Франком. Згадалося: "Кожна людська особа сама для себе цілий світ, кожна в своїх очах має право жити, як їй хочеться, розвиватися, як може, все, що обмежує, стіснює її – шкідливе. Але чоловік – громадський звір, він живе на світі не сам, а в родині, в громаді; для родини, для громади він мусить віддавати частину своєї свободи і свого особистого права..." [2, с. 320] із твору "Що таке поступ?" (1903р.). Адже весь світ має обернутися навколо людини. Навколо його "поступу" до поліпшення якості життя, до вдосконалення, до розвитку, до розкриття безмежного людського потенціалу. Одне з перших питань, яке ставиться людині при знайомстві: "Звідки родом?", "Де Ваша мала Батьківщина?", "Де мешкаєте?". Тобто, зразу ж виникає питання щодо родини, безпосереднього оточення, комфортності проживання, працевлаштування і т.п. Отже, проблема управління розвитком регіональних суспільних систем заслуговує на увагу й поглибленого дослідження.

3. Прочитуємо ще І. Я. Франка: "...От таке саме й з тими громадськими, суспільними слабостями, що спадують на людей при поступі наперед. Те, що ми досі роздвигли, всі оті ради: повороту до природи, до селянського стану, до бездержавства, заведення повної спільності – все се такі панацеї, яких не зварить і не приготує ніякий аптекар. Вони бентежать людей, ворують їх думки і заставляють їх шукати нових доріг, і в тім їх важка вартість, їх історична заслуга. Але певності, панацеї в них не шукайте. Поступ цілої людськості – се величезна і дуже складна машина... Як у цілій природі, так і в розвою людства керму держать два могутні кондуктори, то ті самі, яких пізнав вже великий німецький поет і вчений, Йоганн Гете, а то *голод і любов*. Голод, се значить матеріальні і духовні потреби чоловіка, а любов – се те чуття, що зроджує чоловіка з іншими людьми. Людського розуму в числі тих кондукторів нема, і певно, ще довго не буде" [2, с. 192].

Яке має відношення наведена цитата до теми конференції? По-перше, організатори ставлять за мету розглядати регіон як складову суспільної мегасистеми. По-друге, ми шукаємо в різних формах регіонального розвитку (кластери, сврорегіони, вільні економічні зони, інноваційні парки, раднаргоспи, комуни і т.п.) шляхи вдосконалення соціально-

економічних відносин у певному регіональному колі, в центрі якого, підкреслимо ще раз, знаходиться конкретна людина зі своїми матеріальними запитами і духовними цінностями. По-третє, людина, родина, група, колектив людей має спілкуватися з іншою (іншими) групою людей при поступі, у процесі розширення зв'язків. Тобто, йдеться про поступ, розширення таких зв'язків і по горизонталі, і по вертикалі, і по діагоналі.

4. Аналізуючи поступ людства за І.Я. Франком, паралельно з ним, варто згадати Сім чудес Стародавнього Світу - список найпрославленіших пам'яток античної культури. Як відомо, у 1640 році француз Д. С. Бессі відшукав у бібліотеці Ватикану невеличкий рукопис грецького філософа Філона. У ньому філософ, ймовірно ще у III-му столітті до н.е., вперше вжив у своєму творі зазначене словосполучення (Сім чудес Стародавнього Світу). Про дивовижні архітектурні досягнення дещо пізніше писали і автор 37 томів "Природничої історії" Пліній Старший, і римський поет Марціал, і грек Павсаній. Історики називають й інших авторів, яких цікавили таємниці створення унікальних творинь розуму і рук людських. Перелік пам'яток відрізнявся один від одного. Одні мислителі до свого списку дивовижних споруд включали стіни стародавнього Вавилону і Колізей. Інші згадували міст через річку Євфрат. Остаточний список Семи чудес Стародавнього Світу сформувався лише у XVIII столітті. Він включав: Олександрійський маяк на острові Фарос; Вісячі сади Семіраміди у Вавилоні; Піраміду Хеопса у Гізі; Статую Бога Геліоса на острові Родос; Статую Зевса в Олімпії; Усипальницю царя Мавсола у Галікарнасі; Храм Артеміді в Ефесі. 07.07.07 у Лісабоні оголошено нових 7 чудес світу: піраміда Майя у Чічен-Іца (Мексика), місто інків Мачу-Пікчу (Перу), статуя Христа-Спасителя у Ріо-де-Жанейро (Бразилія), давнє місто Петра (Йорданія), Тадж-Махал (Індія), Римський Колізей (Італія), Велика Китайська стіна (КНР). Сім чудес України: "Кам'янець", Києво-Печерська Лавра, Хотинська фортеця, Софіївка, Софія Київська, Херсонес Таврійський, Хортиця. До чого цей перелік? Відповідь: а це все регіони з їх гаммою проблем. Та «поступ не все буде, але й часто руйнує». До наших часів збереглась лише піраміда Хеопса, інші - стерті часом, сонцем, водою, вітром, людьми.

5. А до чого ж "цивілізаційний ренесанс" Ю.М. Пахомова, заявлений у назві тез? Ось до чого. Сучасні "пророки" (А. Тойнбі) пророкували, що із семи уцілілих цивілізацій залишаться лише "західна", "свроатлантична", "вестернізована". Стали вважати, і зараз багато хто вважає, у т.ч. й в Україні, що експансія цінностей "вестернізованого" світу з його демократією, правами і свободами людини, технологічними інноваціями, добробутом, побутовим комфортом і т.п. завоюють все і вся. З часом, а ми є свідками, а може співчасниками, а може спостерігачами історичних зрушень, логіка починає пробуксовувати. Глобалізація наштовкується на антиглобалізацію. "Нестримна жадібність, - за словами Ю.М. Пахомова, - обертається відплатою, становлячись не лише руйнівною, але все більше саморуйнівною силою" [1, с. 16]. Виявляється, що третій закон Ньютона справедливий і для політекономічних явищ. "Чудова сімка" ("G7") перетворюється у "G8" (+ Росія). "G8" перетворюється на "G20". Свроатлантичні країни з їх духовними (!) цінностями поступово витісняють країни БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай). Потужнішає голос Мексики, Аргентини, ОАЕ, Південної і, до речі, Північної Кореї, Ірану, Венесуели... У цій ситуації Україні важливо визначитися з векторами входження в регіональні співтовариства (ЄС, НАТО, СНД, ГУАМ, ОЧЕС, ШОС і т.д.) як захист від глобальних викликів з метою значного підвищення її конкурентоспроможності на світовому просторі.

P.S. "Люди починають переконуватися, що саме багатство, сама наука, сама штука не може дати чоловікові повного щастя. Наскільки чоловік може бути щасливим у житті, він може се тільки в співжитті з іншими людьми, в родині, громаді, нації. Скріплення, уточнення того почуття любові до інших людей, до родини, до громади, до свого народу, отсе основна підвалина всякого поступу: без неї все інше буде лише мертве тіло без живої душі в ньому. Повного особистого щастя, не заколоченого ніякими прикростями – чоловік не досягне ніколи; та проте він весь вік старасться та силкується поправити своє життя, усувати прикrostі, добитися щастя" [2, с. 191].

Література:

1. Цивілізаційна структура сучасного світу. В 3 томах. Глобальні трансформації сучасності. Т. 1 // Под ред. академіка НАНУ Ю.Н. Пахомова і д.ф.н. Ю.В. Павленка. – К. : Наук. думка, 2006. – 686 с.
2. Франко І. Що таке поступ? Твори. В 20-ти томах. Т. XIX. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1956, с. 155-194.

Крижанівський С. І., д.т.н., професор,
Карпаш О. М., д.т.н., професор,
Петренко В. П., к.т.н., доцент,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРОЦЕСУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В СУЧАСНІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СИСТЕМИ

Поява протягом другої половини ХХ століття кількох десятків самих різноманітних управлінських технологій, орієнтованих на забезпечення успішного функціонування різноманітних організаційних утворень в умовах виникнення, становлення і розвитку сучасної економіки знань, говорить про постійний пошук і дослідження науковцями та практиками законів і закономірностей управління розвитком соціально-економічних систем, а також принципів їх реалізації.

Серед найбільш відомих, цікавих і ефективних технологій слід назвати такі як Management By Objectives (MBO – управління за цілями), Management By Wandering Around (MBWA – управління за інформацією про оточення), Strategic Planning (SP – стратегічне планування), Total Quality Management (TQM – управління якістю), Just In Time (JIT – точно в термін), Organization Development (OD – організаційний розвиток), Organization Learning (OL – організаційне навчання), System Thinking (ST – системне мислення), Intelligent Organization (IO – інтелектуальна організація), Cultural Change (CC – формування культури), Strategic Information Systems (SIS – стратегічні інформаційні системи), ISO9000 Certification (ISOC – системи сертифікації за міжнародними стандартами), Business Process Reengineering (BPR – реінжиніринг бізнес-процесів), Change Management (CM – управління змінами), Knowledge Management (KM – управління знаннями) і багато інших.

Слід звернути увагу на ту обставину, що більшість із названих вище технологій є самостійними теоретичними авторськими розробками і, на перший погляд, призначені для отримання позитивних результатів тільки за окремими управлінськими детермінантами: ціль, якість, час, розвиток, інформація, стандарт, навчання, знання, зміна тощо. Однак, без сумніву, практична реалізація кожної з них вимагає володіння специфічними знаннями і досвідом з їх прикладного використання щодо конкретних об'єктів управління, ситуацій і завдань. Враховуючи ж ту обставину, що протягом тривалого часу вітчизняна управлінська школа була певною мірою ізольована від передового досвіду світової системи управління суб'єктами ринкового господарювання, можна стверджувати, що сьогодні вітчизняні науковці і практики мають можливість на основі ретельного аналізу та узагальнення світового досвіду успішних і провальних прикладів використання управлінських технологій обрати з них найбільш адекватні для використання в умовах українських реалій, адаптувати частину з них до квазі-ринкових умов господарювання національної економіки, дослідити і оцінити ефективність варіантів їх комплексного використання, генерувати на цій основі власні інноваційні управлінські технології, орієнтовані на створення сприятливих для

динамічного соціально-економічного розвитку бізнес-середовища і бізнес-клімату, бізнес-процесів і бізнес-процедур.

Аналізуючи в першому наближенні хронологію появи окремих управлінських технологій із наведеного вище переліку, нескладно прийти до висновку, що останні приклади ґрунтуються на використанні таких факторів як інформація, навчання, знання, інтелект, мислення. При цьому, названі фактори з'являються в раніше розроблених технологіях, які інтерпретують організації як відкриті системи, що потребують стратегічного планування і управління з необхідністю проведення відповідних змін в організаційній культурі і в роботі з персоналом. Адже саме персонал організаційного утворення виступає носієм інтелекту, об'єктом навчання, споживачем інформації, суб'єктом мислення, генератором нових знань і т. д.

Таким чином, стає цілком очевидно, що одним із багатообіцяючих напрямків досліджень сьогодні слід назвати теоретичне обґрунтування можливостей створення таких вітчизняних управлінських технологій, які потенційно могли б вирішити надскладне завдання поєднання процесів творення і розбудови в Україні нової інтелектуальної економіки та інтелектуальних економічних систем на основі формування нової культури інтелектуального управління та інтелектуальної праці.

Цілком очевидно, що таке поєднання є можливим тільки в рамках довгострокового і багатоцільового стратегічного планування і управління.

Зважаючи на стратегічну важливість для національного господарства прискореного переходу до сучасних методів господарювання, теоретичні розробки з інтелектуалізації процесів управління галузевими суспільними системами, повинні стати пріоритетними для науки і практики галузевого і регіонального управління.

Суть трансформації звичайної організації в інтелектуальну дуже влучно сформульована авторами роботи «Кінець бюрократії і народження інтелектуальної організації» [1, с. 32], згідно з якими інтелектуальна організація це «... така, яка використовує інтелект всіх своїх працівників. Через розвиток і використання інтелекту і професійних знань та залучення всіх членів організації вона може набагато ефективніше функціонувати на користь клієнтів і партнерів».

Перші теоретичні напрацювання щодо шляхів і механізмів інтелектуалізації нафтогазопромислового комплексу України були ініціативно започатковані в рамках держбюджетних досліджень факультету управління галузевим і регіональним економічним розвитком Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Результати досліджень за науковою темою «Інтелектуальні ресурси та інтелектуальний капітал галузі в системі економічної безпеки держави (на прикладі нафтогазового комплексу України)», яким виконується згідно «Міжвідомчого координаційного плану з екологічних та соціально-економічних проблем розвитку продуктивних сил» РВПС НАН України, опубліковані в кількох наукових статтях, в монографічних дослідженнях [2, 3, 4, 5, 6], і сьогодні проходять апробацію в організаціях і підприємствах. Результати цих досліджень ляжуть в основу розробки концепції інтелектуалізації соціально-економічних систем національного господарства України.

Література

1. Stein R. G., Pinchot G. Building an Intelligent Organization / "Association Management". – November, 1995.
2. Кісь С.Я., Люта Н.В., Петренко В.П. Про інтелектуальний потенціал нафтогазової галузі України як важливу складову її енергетичної безпеки // Науковий вісник ІФНТУНГ. – 2006 р. - №1(13). – С. 93-99.
3. Крижанівський С.І., Кісь С.Я., Петренко В.П., Галюк І.Б. Використання галузевого інтелекту в контексті безпеки розвитку соціоприродних систем (на прикладі

нафтогазової галузі України) // Науковий вісник ІФНТУНГ. – 2007. - №2(16). – С. 126-130.

4. Кісь С. Я., Петренко В. П. Щодо стратегічної доцільності та умов трансформування НАК „Нафтогаз України” в сучасну інтелектуальну компанію // Економіка: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць. – Випуск 240: В 5 т. – Т. V. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 1298 – 1308.
5. Петренко В. П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах // Наукова монографія. – Івано-Франківськ: «Нова Зоря», 2006. - 352 с.; іл.
6. Петренко В.П. Інтелектуальні ресурси соціально-економічних систем: аспекти інноваційного управління // Монографія. – Івано-Франківськ: ПП Курилук, 2009. – 196 с.

Кузьмин В.М., к.е.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

АСПЕКТИ АДАПТАЦІ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ЗА СЛАБКИМИ СИГНАЛАМИ ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ

В даний час зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі відбуваються швидко, причому спостерігається чітка тенденція до зростання швидкості цих змін.

Управління за слабкими сигналами (УСС) є одним з найактуальніших стратегічних інструментів управління в сучасних умовах швидких змін. Хоча з часу першої публікації Ігорем Ансоффом моделі УСС пройшло більше 30 років, вона практично не застаріла. І. Ансофф визначає управлінські сигнали наступним чином: “Проблеми, що виявляються в ході спостереження за зовнішньою обстановкою, по різному забезпечені інформацією. Одні настільки очевидні і конкретні, що фірма в стані дати оцінку їх значущості і вжити відповідних заходів для вирішення. Назвемо їх проблемами, які визначаються за сильними сигналами. Про інші проблеми відомо лише за слабкими сигналами – раннім і неточним ознакам настання важливих подій” [1, с.57].

На відстежуванні, своєчасному виявленні слабких сигналів і прийнятті своєчасних дій для усунення загрози (підготовці до дії загрози) або реалізації можливостей і будується управління за слабкими сигналами. Управління за слабкими сигналами є стратегічним механізмом управління в умовах швидких змін в зовнішньому середовищі, коли фірма збільшує свою активність у міру отримання більш точної інформації про середовище. Очевидно, що такий ефективний механізм управління фірмою доцільно і необхідно адаптувати для управління розвитком адміністративно-територіальних одиниць (АТО).

Основними особливостями адаптації і розвитку УСС для АТО є наступні. І. Ансофф розглядав джерелом слабких сигналів зовнішнє середовище. Очевидно, що джерелом слабких сигналів можуть виступати зміни не тільки в зовнішньому середовищі (політичні, технологічні, соціальні і ін.), але і внутрішньому середовищі АТО (місцева економіка, ментальність населення, екологія тощо).

В УСС важливим є механізми підсилення інформаційних сигналів, а також кількість отримувачів (детекторів) інформаційних сигналів, що на практиці можливо реалізувати через максимальне залучення членів територіальної громади до процесів розробки та реалізації стратегії розвитку АТО. Одним з варіантів такого залучення громадськості до стратегічних процесів розвитку АТО є моніторинг громадської думки, який здійснюється на основі опитування та зустрічей з громадськістю на предмет формування, рівня реалізації стратегічних цілей, уточнення і коригування заходів для досягнення визначених пріоритетів.

Оскільки для управління за слабкими сигналами для АТО використовуються фактори зовнішнього і внутрішнього середовища, то доцільно для УСС застосувати моніторинг SWOT – “моніторинг сильних, слабких сторін, можливостей і загроз розвитку територіальної одиниці, базується на методиках проведення SWOT-аналізу, актуалізує якісні показники, важливі для стратегічного управління територіальною громадою [2]”.

Для моніторингу SWOT ефективним є використання методики визначення пріоритетних напрямів і формування сценаріїв стратегії області методом SWOT-аналізу, яка приведена в додатку 4 Стратегії економічного і соціального розвитку Івано-Франківської області до 2011 року [3]. Як і при формуванні стратегії проводиться багатоступеневий SWOT-аналіз і здійснюється експертна оцінка важливості факторів. В результаті порівняння результатів SWOT-аналізів визначаються нові фактори, а також фактори, оцінка важливості яких змінилася, тобто формуються слабкі сигнали, які стають основою для подальшого стратегічного аналізу і прийняття відповідних рішень. Таким чином моніторинг SWOT також забезпечує реалізацію управління за слабкими сигналами АТО в умовах мінливого і невизначеного середовища.

Управління за слабкими сигналами не є альтернативою класичному управлінню (за сильними сигналами), але для забезпечення ефективності управління загалом повинно стати необхідним управлінським механізмом, який попереджує про виникнення загроз і можливостей, забезпечує готовність до своєчасного ухвалення ризикованих рішень і вирішення проблем на основі нового, накопичуваного досвіду розвитку АТО.

Література:

1. Ансофф И. Стратегическое управление /И. Ансофф; Сокр. Перевод с англ./ Научн. ред. и авт. предисл. Л.И.Евченко. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
2. Данилюк М.О. Моніторинг в процесі стратегічного управління розвитком територіальних громад/ М.О. Данилюк, В.М. Кузьмин // Проблеми національно-державного відродження України: Зб. тез наук.-практ. конф. (27-28 квітня 2006 р.), Коломия, 2006. - С. 11-14.
3. Стратегія економічного і соціального розвитку Івано-Франківської області до 2011 року. – Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна державна адміністрація, 2004. – 65 с.

Васильченко Г.Б., к.е.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ МІСТ

Державне, регіональне чи місцеве управління в Україні ще не має звички здійснюватись за стратегічними планами. Важко планувати майбутнє, коли засмоктує поточне управління та постійне вирішення вчорашніх проблем. Разом з тим, відомий митець, мудрістю якого захоплюється світ, Михайло Булгаков у творі «Майстер та Маргарита» висловив думку «...чтобы управлять, нужно как-никак иметь план, хоть на сколько-нибудь приличный срок».

Запровадження практики розробки місцевих стратегій розвитку мало початок з кінця 90-х років і було підтримано рекомендаціями Ради Європи та Європейської економічної комісії ООН та задекларовано в нормативно правовому полі України Законом «Про стимулювання розвитку регіонів», Законом «Про планування та забудову територій» «Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2015 року», «Концепцією про вдосконалення системи прогностичних та програмних документів з питань соціально економічного розвитку України».

Важливість стратегії розвитку міст підкреслював український вчений В.Нудельман, зазначаючи, що проблеми розвитку країни є проблемами розвитку міст і що саме міста є осередками створення інновацій та локомотивом розвитку суспільства.

Треба чітко розмежовувати поняття «стратегія», «стратегічне планування» та «стратегічне управління». Визначення змісту «стратегія» є більш широким поняттям, яке містить обидва компоненти «планування» і «управління». Стратегічне планування передбачає розробку документу, в якому окреслюються поставленої мети, обумовлюються організації, розробляються плани дій, що ведуть до поставленої мети, обумовлюються необхідні ресурси та встановлюються контрольні індикатори. Стратегічне управління це процес забезпечення реалізації планів дій та цілей стратегічного плану та досягнення поставленої мети. Тому стратегія - це довгостроковий курс розвитку організації, певний набір правил, засобів та інструментів заради досягнення поставленої мети. Часто має місце ситуація, коли термін «стратегія» вживається у розуміння «стратегічний план» або навпаки, тоді слід пам'ятати, що стратегічний план, для того щоб бути ефективним і дієвим, завжди повинен супроводжуватись комплексом заходів, що забезпечують реалізацію цілей. Якщо процес стратегічного планування складається з визначення мети (бачення), встановлення стратегічних цілей та побудови плану дій, то стратегічне управління починається розробки стратегічного плану, включає впровадження його та налагодження стратегічного контролю.

Існує суттєва різниця між стратегічними планами підприємницьких структур та стратегічним плануванням розвитку міста. Стратегічні плани підприємницьких структур орієнтовані на значно короткий відрізок часу, володіють елементами комерційної таємниці, розраховані для внутрішнього користування. Стратегії розвитку територіальних громад є апіорі демократичними, вони потребують підтримки громади, часто виконують роль пропагандистського документу, допомагають формувати імідж, відіграють роль «вітрини», для них є дуже важливим консолідоване визначення мети та бачення розвитку, досяжність яких є достатньо віддаленою (10 - 15 років). Успішна реалізація стратегії розвитку якоїсь підприємницької структури призводить до втрати прибутків у конкурентів і може загрожувати їм навіть банкрутством. Для міст та регіонів успіх у розвитку стратегічного планування одних територій підтягує та заохочує інші громади, розширює загальний суспільний продукт і приводить зростання конкурентоспроможності.

Але тут слід розуміти - сама стратегія, якою би чудовою вона не була, не буде дієвою, якщо не використовуватиметься як інструмент змін у систему управління, зміну культури керування самими управліннями, формування ресурсів для забезпечення виконання планів дій стратегії.

Дієвість розроблених стратегії залежить у значній мірі від глибини та якості дослідження середовища, пріоритетності вибраних цілей, системи муніципального менеджменту, а тому і від методу її розробки. З власного досвіду автора створення стратегій в ряді міст України можна виділити 5 різних методів - патерналістичний, адміністративно консультативний, експертний, експертно консультативний та метод трипартнерства за участю експертів. Порівняльний аналіз практики застосування існуючих методів дає право стверджувати про високу ефективність методу трипартнерства за участю експертів. Робота на принципах партнерства між представниками локальних влад, бізнесом та громадою формує системний інструмент для досягнення консенсусу трьох секторів суспільства та управління змінами щодо майбутнього розвитку. Залучення сторонніх експертів, значно підсилює вагомість процесу розробки документу, скеровує дії учасників та надає їм впевненості у прийнятті правильних рішень.

Отже, стратегічне планування - це потужний метод системної діяльності на об'єднання зусиль активної громади, бізнес спільноти та влади у приватно-публічне партнерство, що працює над зростанням конкурентоспроможності міста та вирішенням питань, пов'язаних з рівнем життя всіх мешканців громади.

Варто зробити деякі уточнення щодо сутності стратегії економічного, соціального та сталого розвитку. Поняття «розвиток» стосується процесів перманентних перетворень та змін існуючого стану в локальній системі в більш досконалий стан з вищими параметрами якісних характеристик, які виникають як накопичений результат зростання відповідних кількісних показників (уточнення автора). Індикатором розвитку міст є зростання

добробуту населення та задоволення його потреб, двигуном у місцевому розвитку є ендогенні фактори, суб'єктом місцевого розвитку - територіальна громада, а інструментом - економіка. Саме економіка є основою будь якого розвитку, вона створюється бізнесом, хоча умови для її розвитку забезпечуються зрілістю суспільства. Ієрархія відповідальності бізнесу перед суспільством опирається на дохідність та стабільність. Тільки високоприбутковий бізнес у стабільній економіці з легкістю може сплачувати податки, брати на себе соціальну відповідальність, створювати суспільний продукт, дбати за якість життя громади, екологію та безпеку. Соціальний розвиток, а тим більше сталий - неможливий без економічного. Потреба в сталому розвитку виникла у зв'язку з необхідністю нівелювати наслідки життєдіяльності бізнесу, які часто ставлять під загрозу можливість повноцінного життя навіть майбутніх поколінь. Тому збалансована присутність економічної, соціальної та екологічної складової забезпечує сталість розвитку, його повноцінність. І хоча економічний розвиток сам по собі не гарантує соціальне благополуччя, якість життя, збереження життєдіяльності та екологічну безпеку без економіки вони не можливі.

У Ольборзькій Хартії міст Європи (Данія, 27 травня 1994 р.) відзначається, міста повинні створювати «...свій власний шлях до сталого розвитку, використовуючи переваги та потенціал як основу для місцевих стратегій». Але міста і регіони мають приналежність до певної країни. І саме країна (державна) своєю політикою та національним законодавством визначає пріоритети складових сталого розвитку, регулює та підтримує їх інвестиціями в ідеологічний, управлінський, культурний, освітній, інтелектуальний, технологічний, бюджетний чи будь який інший ресурс, що може забезпечити такий розвиток.

В Україні, при обмеженості бюджетних ресурсів та відсутності дієвих стратегій економічного розвитку вирішувати питання місцевих стратегій соціального чи сталого розвитку практично неможливо. Збалансованість трьох складових сталого розвитку потребують вагомої пріоритетності (70 - 80%) в стратегіях економічного розвитку міст.

Таким чином, під стратегією місцевого розвитку, в першу чергу маємо розуміти стратегію економічного розвитку міста, створену тристороннім партнерством бізнесу, влади та громади, яке формується в територіальній спільноті і яке направлене на розробку консолідованого плану дій з активізації підприємництва, зростання продуктивності (доданої вартості), економіки залучення інвестицій та створення нових робочих місць.

Ареф'сва О.В., д.е.н., професор,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ СУТНОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Зростання обсягів виробленого національного продукту, збільшення експорту продукції, що відповідає світовим стандартам і є конкурентоспроможною на міжнародному ринку, передусім, зумовлено наявністю виробничого потенціалу промислових підприємств, та діючими організаційно-економічними механізмами його використання та відтворення.

Спіраючись на основні характеристики потенціалу підприємства, можна стверджувати, що його модель визначається такими рисами [1]:

- обсягом та якістю наявних у нього ресурсів (кількістю зайнятих працівників, основними виробничими і невиробничими фондами або матеріальними запасами, фінансовими та нематеріальними ресурсами - патентами, ліцензіями, інформацією, технологією);

- можливостями керівників та інших категорій персоналу створювати певні види продукції, інакше кажучи, їхнім освітнім, кваліфікаційним, психофізіологічним та мотиваційним потенціалом;

- можливостями менеджменту оптимально використовувати наявні ресурси підприємства (професійною підготовкою, талантом, умінням створювати й оновлювати організаційні структури підприємства);

- інформаційними можливостями, тобто можливостями підприємства генерувати і трансформувати інформаційні ресурси для використання їх у виробничій, комерційній та управлінській діяльності;

- інноваційними можливостями підприємства щодо оновлення техніко-технологічної бази виробництва, переходу на випуск нової конкурентоспроможної продукції, використання сучасних форм і методів організації та управління господарськими процесами;

- фінансовими можливостями залучення коштів, що їх бракує (кредитоспроможністю, внутрішньою та зовнішньою заборгованістю у сфері фінансів);

- іншими можливостями.

Дослідження проблематики визначення категорії "виробничий потенціал" вестиметься за такими ознаками як: сукупність ресурсів; сукупність факторів виробництва; ефективність використання виробничої потужності, що дозволяє їх розглянути в комплексі та досягти максимального результату

Так, ресурсну позицію підтримували такі дослідники як А.І. Анчишкін, Л.І. Абалкін, І.І. Лукінов, Д.А. Черников, В.І. Свободін, В. Кузьменко, П.І. Шилепницький. Розглянемо їх більш детально, базуючись на аналізі публікацій зробленому Герасимчук З.В. та Ковальською Л.Л. Так, автори зазначають, що А.І.Анчишкін включає у виробничий потенціал набір ресурсів, які в процесі виробництва приймають форму факторів виробництва[2]. Л.І. Абалкін вважає, що виробничий потенціал є узагальненою збіркою характеристикою ресурсів, що беруть участь у виробництві. І.І. Лукінов трактує "виробничий потенціал як кількість і якість ресурсів, якими розпоряджається та чи інша господарська система". На думку Д.А. Черникова, виробничий потенціал характеризується "сукупністю ресурсів без врахування реальних взаємозв'язків, що складаються в процесі виробництва". В.І.Свободін розглядає виробничий потенціал як "сукупність спільно функціонуючих ресурсів, поєднаних у процесі виробництва". В.І.Свободін розглядає виробничий потенціал як «сукупність спільно функціонуючих ресурсів, поєднаних у процесі виробництва, наділених певними потенційними можливостями в області виробництва матеріальних благ і послуг». В.Кузьменко трактує виробничий потенціал як сукупність ресурсів у вигляді обсягів нагромадження і підготовлених до переробки природних, матеріально-технічних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів. Цю позицію підтримує і П.І.Шилепницький, розглядаючи виробничий потенціал як системну характеристику продуктивних сил, що визначає сукупність органічно взаємопов'язаних ресурсів (основних виробничих фондів, матеріальних обігових засобів, трудових ресурсів) та їх здатність забезпечувати випуск продукції відповідної номенклатури та високої якості [3, с. 175, 4, с. 16].

На думку С.Ішук [5] ресурсний підхід до концепції виробничого потенціалу отримав досить широке розповсюдження серед дослідників. Однак найчіткіше можна розмежувати дві «ресурсні» позиції. Прихильники першої позиції вважають, що виробничий потенціал є сукупністю ресурсів без урахування їх взаємозв'язків і участі у процесі виробництва [6]. Особливість другої «ресурсної» позиції полягає у трактуванні виробничого потенціалу як сукупності «... ресурсів виробництва, кількісних і якісних їх параметрів, які визначають максимальні можливості суспільства щодо виробництва матеріальних благ» [7, с. 19-20].

Узагальнюючи вище наведені трактування поняття "виробничий потенціал", приходимо до висновку, що жоден із дослідників не звернув уваги на такі важливі моменти, як [8]:

- по-перше - відтворювальний процес ресурсів, адже формування та нарощення виробничого потенціалу потребує не тільки використання певної сукупності ресурсів, але й постійного їх відтворення;

- по-друге - оптимальне співвідношення цих ресурсів, що в кінцевому варіанті впливає на величину виробничого потенціалу;

- по-третє - раціональність використання ресурсів, зокрема екстенсивне використання природних ресурсів може призвести до диспропорцій природо-ресурсного потенціалу, що негативно впливає на відтворювальний процес виробничого потенціалу.

Таким чином, ресурсний підхід щодо визначення категорії "виробничий потенціал" не враховує усіх аспектів механізму його формування та нарощення.

Друга група авторів трактує "виробничий потенціал" як сукупність факторів або елементів виробництва. Огляд робіт авторів найкраще проаналізовано Герасимчук З.В. та Ковальською Л.Л. Так, зокрема, Нобелівський лауреат Д.Норт ототожнює виробничий потенціал із сукупністю факторів виробництва та товарів. П.Самуельсон вважає, що у ринкових відносинах економічний зміст категорії "виробничий потенціал" перетворюється на капітал, зокрема, що "сучасні передові технології базуються на використанні величезного капіталу, втіленого в обладнання, готові вироби, напівфабрикати тощо".

В своїх дослідженнях В.К.Фальцман обмежує поняття "виробничий потенціал" основними фондами, потужностями, парком устаткування, які в свою чергу визначають виробничі можливості країни, здатність створювати матеріальні блага, необхідні суспільству. О.Б.Чернега під виробничим потенціалом розуміє "... сукупність природних та трудових ресурсів, матеріальних умов, організаційних і інформаційних компонентів, що знаходяться в діалектичному взаємозв'язку і функціонують як єдине ціле». Такий зміст поняття недостатній у зв'язку з тим, що не надавалося значної уваги дослідженням визначальної ролі кожного елемента у загальній структурі виробничого потенціалу [9].

Третя група авторів розглядає виробничий потенціал як синонім виробничої потужності. Так, Ю.Ю. Донець формулює виробничий потенціал як "максимально можливий річний, добовий, годинний, або віднесений до іншої часової одиниці обсяг випуску продукції. Крім того, на його думку, поняття "виробничий потенціал" носить територіальний характер і вкладає сукупність виробництв, розміщених на певній території. С.П. Горбунов під виробничим потенціалом розуміє масштаби виробництва суспільного продукту і національного доходу.

Такі дослідники-економісти як І.І.Іванов, О.В. Левіна, В.А. Міхальська вважають, що виробничий потенціал відображає максимально можливу здатність сфери матеріального виробництва щодо виконання робіт або виробництва продукції на основі збалансованого і гармонійного розвитку всіх його елементів. На думку колективу авторів монографії під редакцією Н.М. Кирієнко, виробничий потенціал в загальному вигляді може бути визначений як сукупна виробнича сила або здатність суспільства створювати всю сукупність різноманітних матеріальних благ, яка характеризується всіма наявними виробничими силами і освоєними природними багатствами, що використовуються для досягнення конкретних соціально-економічних цілей та завдань.

Є. Фігурнов вважає, що "виробничий потенціал" - це можливості виробництва матеріальних благ, які визначаються засобами, що знаходяться в розпорядженні суспільства для здійснення виробничого процесу. Автори колективної монографії М.І. Долішній, Є.І. Бойко, Й.М. Петрович трактують "виробничий потенціал як потенціал галузей економіки, які створюють всю багатоманітність конкретних матеріальних благ". На думку Г.Василенко, виробничий потенціал - це сукупність як матеріальних, так і соціально-економічних умов виробництва матеріальних благ.

Колектив авторів В.Коломийчук, Я.Дерев'яний, В.Німко вважають, що виробничий потенціал - це обсяг випуску продукції народним господарством регіону. На думку І.Крет та В.Кошеля, виробничий потенціал - це здатність всіх галузей економіки виробляти певну кількість промислової, сільськогосподарської продукції, здійснювати капітальне будівництво, перевозити вантажі, надавати послуги населенню у певний період (протягом року, кварталу, місяця) для досягнення певної визначеної мети, без проведення додаткових витрат [8].

Відтворення окремих складових потенціалу підприємства має свої часові цикли та особливості, що зумовлюють використання різних джерел фінансового забезпечення, пов'язаного з формуванням і відтворенням виробничого капіталу.

Таким чином, різні підходи у трактуванні складових загального (чи конкурентоспроможного) потенціалу підприємства не применшують значення інноваційного потенціалу, який відіграє роль інтегруючої складової. Кожна із складових інноваційного потенціалу має специфічні цілі використання і розвитку, підлягає впливу різних чинників і залежно від рівня розвитку може бути зарахованою до сильних або слабких сторін підприємства. Досліджуючи інноваційний потенціал підприємства, доцільно особливу увагу приділяти вивченню потенціалуотворюючих елементів

Особливо актуальною за умов високо конкурентного ринкового середовища є проблема збереження і нагромадження інноваційного потенціалу, насамперед, інтелектуального потенціалу. Для уникнення відпливу кваліфікованих кадрів як прояву втрати важливої частки виробничо-інноваційного потенціалу доцільно поєднувати правові зобов'язання із матеріальним заохоченням.

Виробничий потенціал промислового підприємства - це складна, організована, динамічна система, яка формується з множини взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, зокрема основних і оборотних фондів та трудових ресурсів, які виконують різні функції в процесі виготовлення продукції за кількістю, якістю і в терміни, визначені ринком. Основна проблема у дослідженні виробничого потенціалу промислових підприємств полягає в тому, що всі його елементи функціонують одночасно і в сукупності. Динамізм виробничого потенціалу промислових підприємств обумовлений впливом інновацій, нестабільністю зовнішніх чинників господарювання, кон'юнктурними умовами виробництва.

Відтворення потенціалу підприємства - це процес безперервного відновлення всіх його складових, може здійснюватися за одним із двох основних типів: просте, або розширене. При цьому у межах розширеного відтворення науковці виокремлюють три типи розвитку потенціалу підприємства: екстенсивний (традиційний), інтенсивний (інноваційний), екстенсивно-інтенсивний (змішаний). На нашу думку, при формуванні та нарощуванні виробничого потенціалу підприємства необхідно дотримуватися певних принципів: цілісності, поєднання економічних інтересів розвитку виробництва з регіональними та загальнодержавними, цілеспрямоване використання потенціалу на задоволення попиту споживачів, системності та охорони довкілля.

Література:

1. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник/ О.С.Федонін, І.М.Рєпіна, О.І.Олексюк.- Київ: КНЕУ, 2004.- 316 с. - с. 12.
2. Анчишкин А.И. Наука-техника-економіка. - 2-е изд. М.:Економіка, 1989, 383с.
3. Вдосконалення управління виробничим потенціалом (на прикладі підприємств машинобудування): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.02 / П.І. Шилепницький; НАН України; Ін-т регіон. дослідж. - Л., 2001. - 17 с.
4. Герасимчук З.В.,Ковальська Л.Л. Виробничий потенціал регіону: методика оцінки та механізми його нарощення: Моногр. Луцьк: ЛДТУ, 2003. - 242 с. - с.8-9.
5. Ішук С.Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств//Регіональна економіка, №3, 2005. - с.48-56
6. Абалкин Л. Й. Диалектика социалистической экономики. — М., 1981.
7. Авдеенко В.Н., Котлов В.А. Производственный потенциал промышленного предприятия. М.:Економіка, 1989. - 240с.
8. Герасимчук З.В.,Ковальська Л.Л. Виробничий потенціал регіону: методика оцінки та механізми його нарощення: Моногр. Луцьк: ЛДТУ, 2003. - 242 с. - с.9
9. Чевганова В.Я., Карпенко Ю.В. До питання визначення економічної категорії „потенціал підприємства”// Регіональні перспективи, №2-3 (9-10), 2000. с. 214.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Забезпечення соціальної стабільності у всі часи було серцевиною державної політики багатьох країн. Актуальною ця проблема залишається і в даний час. Особливо у зв'язку з орієнтацією більшості країн світу на інноваційний розвиток економіки, тобто за умов, коли мінливість технологічних і організаційних систем розглядається як важливий чинник економічного зростання.

Звичайно, в країнах з різним рівнем економічного розвитку, різними традиціями і різними цільовими установками на довгостроковий період забезпечення соціальної стабільності ґрунтується на різних методологічних підходах. В той же час філософи і соціологи досліджують проблему соціальної стабільності не один десяток років. У зв'язку з цим представляється цікавим прослідкувати динаміку розвитку уявлень про соціальну стабільність у взаємозв'язку з економічними реаліями.

Перший період в розвитку соціологічних уявлень про соціальну стабільність охоплює другу половину XIX століття і початок XX століття, тобто час панування в соціальних теоріях механіцизму і біологізму. На цьому етапі суспільство сприймалося як деяка дана статична цілісність, аналогічна або навіть рівна механізму або біологічному організму (Огюст Конт, Герберт Спенсер).

У зв'язку з цим для першого етапу в дослідженні стабільності суспільства характерні:

- аналіз суспільства як взаємозв'язаної, інтегральної єдності, прагнучої до гармонії, порядку, консенсусу, солідарності;
- дослідження суспільства як закритої системи (національна держава або Людство в цілому) і, як наслідок, пріоритетна увага до рівно зваженості і статичної стабільності;
- взаємно виключає стабільності і мінливості. Співвідношення цих двох параметрів системи розглядалося як строго симетричне.

Другий період в розвитку соціологічних уявлень про стабільність пов'язаний з удосконаленням методології функціоналізму. Стабільність стала розглядатися як процес встановлення відповідності між модернізацією соціальних функцій і зміною структури суспільства, включаючи його інститути. Це дозволило з'єднати статичне і динамічне дослідження системи.

Соціальна система стала розглядатися як відкрита система, що має гнучкі межі. Це дозволило розглядати як джерела існування та розвитку соціальних систем не тільки внутрішні ресурси, але і потоки речовини, інформації і енергії, що поступають із зовнішнього світу. Внутрішні ресурси розглядаються тут як засіб забезпечення взаємного обміну входів і виходів між елементами системи (підсистемами), а також між системою і її оточенням. При цьому стабільність стає процесом.

Ресурси, необхідні для обміну, - це цінності, норми, цілі і засоби. Рух ресурсів контролюється за допомогою узагальнених символічних посередників (гроші, влада, вплив, зобов'язання). Для цього періоду характерне запозичення деяких ідей, що розкривають процес стабілізації, у класичної механіки (Толкотт Парсонс):

1. принцип інерції: даний процес дії продовжуватиметься до тих пір, поки протилежно направлені мотивуючі сили не затримують або не відхилять його;
2. принцип дії і реакції: якщо в системі діє місце зміна спрямування процесу, усередині неї є тенденція до балансу за допомогою додаткової зміни, рівної по мотиваційній силі, але протилежного напрямку;
3. принцип зусилля: будь-яка зміна швидкості процесу дії прямо пропорційно величині мотиваційного зусилля.

Ці три "закопи стабільності" фактично аналогічні трьом законам ньютонівської механіки.

1. У такій інтерпретації соціальна стабільність розглядається як стійкість інституційного комплексу і характеризується наступними властивостями: стабільністю нормативних стандартів;
2. симетрією між схильністю до дії і визначеними соціальним очікуваннями, тобто відповідністю індивідуальних дій очікуванням даних дій з боку навколишніх людей;
3. однаковим і неспотвореним визначенням "ситуації".

У третій період в розвитку уявлень про соціальну стабільність ідея рівноваги стала розглядатися як недосконала і навіть помилкова. Розглядаючи як основну рушійну силу соціальної стабільності не норми і цінності, а інтереси, не порядок, а відсутність узгоджень і конфлікти, соціологи прийшли до висновку про позитивну і творчу, а не руйнівну функцію конфлікту в суспільстві. Насильство, розбіжності, відхилення можуть бути за певних умов основою інтеграції системи, її пристосування до середовища, а також може бути інструментом формування, стандартизації і підтримки соціальної структури. Виявляється, що життя і боротьба з конфліктами, забезпечуючи стабільність, і одночасно постійно їх відтворює. Особливо виразно це напрям проблем соціальної стабільності розглядається в синергетиці. Стійкість і рівновага можуть навіть оцінюватися тут як безвихідь еволюції (И.Пригожин). В той же час нестійкість може виступати умовою стабільного і динамічного розвитку (Е.Н.Квязева).

Інноваційна діяльність як не можна краще відповідає вимозі забезпечити соціальну стабільність саме сучасного суспільства, оскільки нововведення, направлені в більшості своїй на рішення конкретних технологічних, а іноді і соціальних проблем з неминучістю виступають джерелом нестабільності в ареалі їх використання. Це пов'язано з тим, що реалізація головної цільової функції інновацій – підвищення продуктивності праці – безпосередньо веде до скорочення робочих місць, а значить до підвищення соціальної напруженості. Опосередковано до цього ж ведуть і такі наслідки інновацій як скорочення питомого споживання ресурсів і енергії. Непередбачувано поводитися на галузевих ринках інноваційна продукція, яка може істотно міняти відносини між виробниками і споживачами на суміжних ринках, а не на тому ринку, де діє «джерело» цієї продукції. Деякі інновації можуть сприяти появі абсолютно нових галузевих ринків. Таким чином, може виникнути істотна невизначеність в структурній організації як галузевих, так і територіальних ринків. Проте всі перераховані проблеми, які на перший погляд погіршують умови стабільного соціального розвитку носять суто локальний характер. Що ж до проблем взаємодії з навколишнім світом, то, підвищуючи інформаційну різноманітність виробничих і організаційних систем конкретних територій, інновації сприяють ефективнішій взаємодії цих територій із зовнішнім світом.

Очевидно, що уряду, який відповідає за соціальну стабільність в Україні, також як і в будь-якої іншої країні сьогодні важко збалансувати соціальні і технологічні зміни у просторі і у часі. Не виключено, що організаційною інновацією, яка допоможе вирішити цю проблему можуть стати так звані кластери, які, до речі, дозволяють економіці розвиватися за рамками конкуренції по витратних чинниках. Але при цьому в арсеналі уряду повинні з'явитися принципово нові організаційно-фінансові механізми економічного регулювання. Слід також відмітити, що реалізація урядом функції, що полягає в стимулюванні розвитку і вдосконалення кластерів, може бути успішною тільки після того, як уряд «освоїть» нову ідеологію управління. Основна особливість такої ідеології міститься у тому Уряд повинен орієнтуватися на посилення і розвиток, а також на вдосконалення всіх кластерів, а не тільки обраних. І тим більше не тих, що створені за ініціативою «зверху» (як це сталося в Україні з кластерами, що діють і зароджуються). Це автоматично означає, що уряд повинен мати ясне уявлення про всі кластери, що діють і зароджуються. Але і відкладати «кластерну» тему в довгий ящик небезпечно. Бездіяльність і недостатнє розуміння необхідних кроків у напрямі підтримки кластерів може привести до того, що прогрес в економіці держави буде упущений.

Місукла Н.А., д.е.н., професор.

Данко О.І.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

На сучасному етапі особливо гостро стоїть проблема ефективного стратегічного планування розвитку територій. За останні роки зростає увага до проблеми ефективності реалізації концепцій регіонального розвитку. У багатьох випадках, навіть за наявності значної ресурсної бази, розвинутої інфраструктури території, ефективної концепції соціально-економічного зростання, більшість стратегій залишаються лише на стадії розробки.

Основною причиною низької ефективності їх реалізації є відсутність у стратегічному плануванні врахування декількох, на нашу думку, ключових чинників – творчого потенціалу регіону та «каркасу» території. Часто недостатньо ефективна реалізація стратегій регіонального розвитку є наслідком відсутності осіб, які мають відповідну компетенцію, досвід та креативність для реалізації розроблених проєктів. Такий прошарок суспільства у сучасній регіоналістиці окреслюються як креативний або творчий клас (до якого відносять вчених, інженерів, юристів, дослідників, працівників освіти, програмістів, художників, журналістів, топ-менеджерів, лікарів, музикантів та інших фахівців, робота яких пов'язана з інтелектуальною працею і які здатні самостійно аналізувати ситуацію, постійно повинні формувати власне бачення розв'язку проблем, що безпосередньо пов'язане з процесом творчості).

Третє тисячоліття характеризує тенденцією зміни бачення ефективності використання людських ресурсів. Основним рушієм розвитку економіки країни на даному етапі є не виробничий, а людський, насамперед, креативний потенціал. Саме представники творчого класу нині є ключовими чинниками стимулювання зростання конкурентноздатності економіки чи регіону, а також активізації інноваційної діяльності.

Попри застосування визначеного комплексного бачення територіального розвитку, у діючих стратегіях лише частково передбачається формування комплексної бази розвитку територій. Відповідно у процесі стратегічного планування не враховується каркас територій, а також можливість активізації соціально-економічного зростання за рахунок творчого класу призводить до виникнення багатьох проблем, і навіть створення загрози для національної безпеки у майбутньому через низьку ефективність реалізації розроблених стратегій соціально-економічного розвитку, незадіяння або неефективність використання наявних ресурсів територій, зниження якісних показників людського капіталу, відтік наявних та потенційних творчих особистостей до інших регіонів чи країн, погіршення показників конкурентноздатності територій на даному етапі та загроза подальшого їх зниження у майбутньому, стійкі тенденції щодо зростання депресивності багатьох сільських районів, зростання диспропорцій між рівнями розвитку столиці, обласних міст та інших населених пунктів.

Існуючі стратегії регіонального розвитку як загальнонаціонального рівня, так і на рівні окремих регіонів на даному етапі сформовані в основному за рахунок надання пріоритетного статусу у розвитку регіонів сферам промислового виробництва та сільського господарства. За таких преференцій стратегічного планування створити реальні передумови для сталого соціально-економічного регіонального розвитку досить складно.

Необхідно комплексно розглядати наявні ресурси регіонів та формувати відповідне бачення їх комплексного розвитку. Сучасні підходи повинні передбачати нове бачення формування стратегій регіонального розвитку. Найперше необхідно позиціонувати регіон як поліструктурний динамічний об'єкт. А тому необхідним є визначення для кожної території її каркасу, який відображає основні підсистеми, що забезпечують його життєдіяльність. Існуючі суспільні, соціально-економічні, політичні та інші тенденції спонукають до окреслення сучасного каркасу території як багаторівневої,

мультифункціональної, динамічної структури, а тому сучасне бачення території повинно будуватися за принципом поліструктурності.

На кожній території доцільно виокремлювати базові підсистеми, від функціонування кожної з них тою чи іншою мірою залежать життєдіяльність та можливості регіонального розвитку. Соціально-економічний розвиток регіону як поліструктурної системи сьогодні, на нашу думку, залежить від функціонування таких основних підсистем, які формують каркас території:

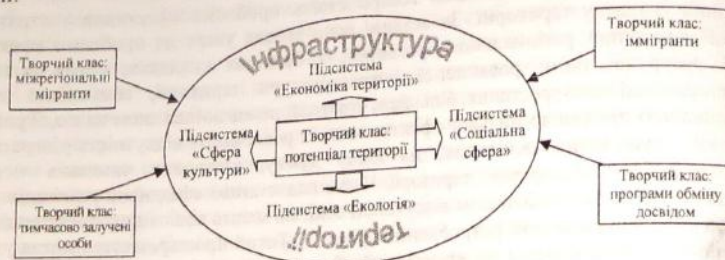

Рисунок 1 - Формування та динамізація розвитку каркасу території

Сьогодні розвиток кожної з підсистем залежить від динаміки розвитку іншої, а отримати позитивний сумарний соціально-економічний ефект для території неможливо коли хоча б одна із підсистем не функціонує. Інтегральна концентрація центрів активзації різних функціональних підсистем та творчого класу у комплексі визначає перспективність визначення чи створення полюсів конкурентоспроможності у каркасі території.

Окрім неврахування необхідності формування каркасу територій, комплексного дослідження взаємодії його підсистем та перспектив їх розвитку, діючі стратегії регіонального розвитку не у повній мірі ідентифікують конкретних суб'єктів їх реалізації. Якщо і зазначені визначені інституції, на які покладене таке завдання, то на місцях основною проблемою щодо реалізації стратегічних планів є нестача кваліфікованих ініціативних кадрів, представників творчого класу, які здатні та зацікавлені у реалізації розроблених завдань, що призводить до зниження ефективності використання наявних ресурсів регіону та реалізації стратегій розвитку.

В Україні досі творчий потенціал територій комплексно не оцінювався, і відповідно не розробляються відповідні програми щодо його акумуляції та активації. Як наслідок – спостерігаються негативні тенденції щодо розвитку та міграції цього виду людських ресурсів.

Світові тенденції економічного розвитку демонструють стійку динаміку щодо збільшення частки ВВП, що продукується творчим класом: (близько 30-40 % у розвинених країнах), а тому стимулювання розвитку цього суспільного класу є одним із ключових завдань для забезпечення сталого соціально-економічного зростання.

На рівні територіальних громад відсутність активних творчих людей, здатних задіювати регіональні ресурси призводить до поступової деградації регіонів та стагнаційних явищ. Надзвичайно гостро проявляються ці тенденції на рівні невеликих населених пунктів (сіль, селищ, малих міст), особливо монофункціональних.

Тому нами запропоновано інноваційні методологічні підходи щодо формування стратегій регіонального розвитку:

1) для кожного регіону необхідною є побудова каркасу території, який враховує територію, соціальна сфера, культура, екологія та інфраструктура, що об'єднує та забезпечує співфункціонування цих підсистем. Для ефективного стратегічного планування необхідним є комплексний аналіз усіх його підсистем та загальна оцінка територіального каркасу;

2) кожна із підсистем каркасу території має власну структуру та специфіку функціонування, ресурсну базу, внутрішню інфраструктуру, однак сталий розвиток регіону залежить від стану розвитку кожної з них зокрема та рівня взаємодії між усіма підсистемами каркасу;

3) для забезпечення ефективності реалізації стратегій регіонального розвитку на даному етапі та у майбутньому необхідним є створення системи моніторингу, акумуляції творчого класу регіону, який є чинником активації каркасу території для забезпечення сталого розвитку.

Вдовиченко Г. В.

Національний університет «Києво-Могилянська Академія»

СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ ЯК САМОСТІЙНОГО НАПРЯМКУ В ЕКОНОМІЦІ

Процес становлення та розвитку соціального маркетингу, як самостійного напрямку в економіці розвинутих країн вже понад 35 років викликає дискусії серед науковців, дослідників, політиків, державних діячів та лідерів громадського руху. Країни розвинутого ринку пройшли тривалий шлях апробації інтегрування соціальної складової в систему комерційного маркетингу, як інструмент сталого розвитку, створення суспільного продукту та вирівнювання неспроможностей ринку. Принципи соціального маркетингу все більше і більше застосовуються комерційними компаніями, державними установами та є об'єктом уваги громадського сектора (неприбуткових недержавних організацій).

Визначення соціального маркетингу, в тій чи іншій мірі, відрізняються одне від одного. Філіп Котлер та Ненсі Лі в книзі «Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства» дають таке сучасне визначення соціальному маркетингу: «використання маркетингових принципів для впливу на цільову аудиторію з тим, щоб переконати її добровільно прийняти, відхилити, модифікувати чи відмовитись від певної моделі поведінки задля вигоди окремих осіб, груп чи суспільства в цілому». В нашому дослідженні ми притримуємося даного визначення.

З огляду проведених досліджень з питань розвитку та практичного застосування соціального маркетингу в світовій економіці ми виділяємо три етапи його становлення. *Перший етап* пов'язаний з виникненням самого терміну «соціальний маркетинг», визначення його сутності, змісту та застосування. Датою народження соціального маркетингу є 1971 рік, коли в своїй статті, опублікованій в журналі «Journal of Marketing» Філіп Котлер і Джеральд Зальтман вперше вживають термін «соціальний маркетинг», стверджуючи, що ті самі принципи, які використовує комерційний маркетинг для продажу будь-якого продукту можуть бути використані для «продажу» ідей, поведінки чи відношення особи до певної соціальної проблеми.

Основною відмінністю соціального маркетингу від традиційного – є, власне, мета. Соціальний маркетинг працює не на користь чи прибуток маркетолога або організації, а на користь цільової аудиторії та суспільства в цілому. Тому метою соціального маркетингу є вплив на соціальну поведінку людей (зміна соціальної поведінки з негативної на позитивну). Поява нового терміну схвилувала, перш за все, дослідників та консультантів у сфері маркетингу. Точку зору Ф. Котлера і Дж. Зальтмана підтримали Алан Андреасен (Georgetown University, U.S.), Джейме Мінта (Federal Department of Health, Canada), Вільям Новеллі (співзасновник ІП компанії Porter Novelli Associates, U.S.), Вільям Сміт (Academy for Educational Development) та ін. Ідею практичного застосування соціального маркетингу, в першу чергу, підхопили і почали застосовувати програми з охорони громадського здоров'я державних установ, зокрема, Держдепартаменту США для втілення конкретних соціальних проєктів.

Дискусії щодо тлумачення соціального маркетингу як нового феномена в економіці відбувалися майже 10 років. Вони породили різноманітні думок стосовно концепції, застосування та розуміння самого соціального маркетингу як такого. Це призвело до необхідності упорядкування висловлених думок та поглядів. Початок 80-х років можна вважати другим етапом становлення соціального маркетингу. Так, у 1981 році в журналі «*Journal of Marketing*» з'являється стаття П. Блума та В. Новеллі «Проблеми та виклики в соціальному маркетингу». Автори публікації зробили огляд десятирічної дискусії навколо поняття соціального маркетингу, підкресливши відсутність ясності і чіткості в розумінні сутності даного явища та його застосування в сучасному середовищі. Це стосувалося, зокрема, маркетингових досліджень, сегментації цільової аудиторії, використання каналів збуту. На даному етапі ідею соціального маркетингу підхоплюють не тільки державні установи, але й відомі міжнародні організації, такі як Світовий банк, Всесвітня організація з охорони здоров'я, і починають використовувати її для реалізації своїх соціальних програм. Перші успіхи таких програм спонукають інституції, які стосуються соціальних проблем суспільства, застосовувати соціальний маркетинг. На цьому етапі виникають центри, формуються департаменти при державних установах, консультативні комерційні фірми, засновуються спеціалізовані видання з соціального маркетингу, де різні фахівці – теоретики й практики – висловлюють свої погляди та докладають неабияких зусиль, щоб систематизувати накопичений досвід і створити теоретико-методологічні засади соціального маркетингу як окремого напрямку в світовій економіці. Так, зокрема, у 1980 р. в університеті Стратклайд (Strathclyde), Великобританія, створюється Відділ дослідження реклами (Advertising Research Unit), який починає займатися вивченням впливу мас медіа на громадське здоров'я. Пізніше, коло наукових інтересів даного підрозділу розширюється, в результаті чого створюється Центр соціального маркетингу (1992); на початку 90-х років у США виникають консалтингові компанії, які надають послуги щодо застосування соціального маркетингу (Social Marketing Services, Inc., Weireich Communications.); у 1994 р. засновується щоквартальний журнал *Social Marketing Quarterly*, компанією Best Start Інкорпорейтед (Best Start Inc.) і Департаментом охорони громадського здоров'я університету Південної Флориди, США; цього ж року відбувається перша щорічна конференція «Інновації в соціальному маркетингу». Завершенням даного етапу і початком наступного є відкриття Інституту соціального маркетингу, який очолює проф. Алан Андреасен (Alan Andreasen) в університеті Джорджаун, США.

Незважаючи на те, що попередній етап створив підґрунтя для подальшого вивчення соціального маркетингу та його активного впровадження в суспільне середовище, тим самим суттєво зміцнивши позиції даного феномена, третій етап, який розпочався, на наш погляд, разом з входом людства в XXI сторіччя і продовжується до теперішнього часу, все ж успадкував деякі попередні проблеми, а саме: неправильне розуміння, часто – перекручування поняття соціального маркетингу. Все ж, головні питання, які, на наш погляд, ставить перед собою даний етап – це подальше зміцнення теоретико-методологічних засад соціального маркетингу як самостійної економічної науки та розширення сфери його застосування для вирішення соціальних проблем індивідуума і суспільства в цілому. Тому даний етап породжує нові дослідницькі центри та інститути, які займаються дослідженням соціального маркетингу на постійній високопрофесійній основі. Так, наприклад, в результаті успішного співробітництва між Університетом м. Стірлінг та Відкритим університетом в Шотландії Центр соціального маркетингу при університеті Стратклайд переростає в Інститут соціального маркетингу (Institute for Social Marketing, ISM) при Стірлінському університеті. У 2006 році в рамках стратегічного партнерства між урядом Великобританії і Національним союзом споживачів (National Consumer Council, Centre, NSMC) як постійно діючий науковий центр. На цьому етапі відбувається також значне розширення географії застосування соціального маркетингу для реалізації соціальних державних програм. Наприклад, у США при Департаменті охорони здоров'я та

надання послуг населенню створюється агентство - Центри профілактики та контролю захворювань (Centers for Disease Control Prevention); в Канаді виникають Центр маркетингової майстерності для громадського сектору (Centre of Excellence for Public Sector Marketing (CEPSM) і Здоров'я Канади (Health Canada); за підтримки національного агентства - Ради спонсорства громадського здоров'я Нової Зеландії (The Health Sponsorship Council) - створюється Social marketing downunder – електронний ресурс, що акумулює досвід маркетологів Нової Зеландії, Австралії та Океанії. Характерною особливістю даного етапу є також те, що до програм соціального маркетингу активно залучаються не тільки державні, міжнародні, неурядові організації, але й комерційні підприємства, вбачаючи в цьому не тільки можливість поліпшити свій імідж, але й збільшити прибутки. Перш за все, це – страхові компанії (профілактика травматизму), виробники електричного та сантехнічного обладнання (збереження електроенергії та водних ресурсів), фармацевтичні компанії (пропаганда щеплення).

Таким чином, інтеграція соціального маркетингу в усі сфери суспільства ствердила його право на існування як самостійного напрямку в економіці.

Устенко А.О., к.е.н., доцент,
Малинка О.Я.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ДІАЛЕКТИЧНА ІНВЕРСІЯ ПОНЯТЬ "ФАКТОР-ПАРАМЕТР" В ПРОЦЕСІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Формуючи уявлення про поняття "фактор" – "параметр", на наш погляд, особливу увагу необхідно приділяти діалектичному, системному підходу, методу можливої інверсії при дослідженні "фактора" як діалектичної цілісності. Це принципово важливо при закладанні основ архітектурної побудови інформаційно-керуючих систем управління.

Параметр – це кількісне або якісне вираження міри впливу фактора; певна постійна сукупність, склад властивостей, які піддаються виміру, його ознаки, грані, спектри тощо.

Показник – це мінімальна кількість інформації, яка представляє результат взаємодії факторів, що належать до різних аспектів соціально-економічних систем і можуть бути інформаційним виразом цієї взаємодії.

Кожен фактор може описуватися одним, кількома, багатьма чи системою параметрів. Але подібно до того, як частину цілісної системи можна розглядати як цілісність, так і параметр, що описує властивості фактора, з певної точки зору можна розглядати як фактор, що характеризується власними параметрами тощо.

Наприклад, на рис.1 подано ілюстрацію діалектичної системної природи, метаморфози понять "фактор" – "параметр", з чого видно, що технологічний процес, насамперед, характеризується кінематикою, рухом, послідовністю багаторазового повторення "елементарних перетворень". Елементарне перетворення ми розуміємо (і це особливо стосується цілеспрямованої діяльності людини) як один пізнаний, досконало вивчений, добре відомий "крок" у русі будь-якого виробничого процесу, незалежно від галузево-технологічних особливостей, що ми конструктивно чітко усвідомлюємо, тобто, іншими словами, ми розуміємо доступну нашому досвіду (знанню) форму об'єкта дослідження, основної частини відрізка руху праці, який потребує безперервного відтворення.

Елементарне перетворення може і мусить бути єдністю керованої та керуючої систем, а також семантично універсальним до впливу можливих змін. Реалізація розглянутих сукупностей (рис.1) повинна стати вирішальною щодо сучасної архітектури інформаційно-керуючих систем. Кожне елементарне перетворення відбувається при участі та з використанням специфічних основних факторів на "вході" з метою отримання бажаного результату на "виході" (залежно від мети соціально-економічної системи та її продуктів праці). Технологічний процес, з одного

боку, є параметром будь-якої соціально-економічної системи, а з іншого – сам технологічний процес утворює певну кінематику, сукупність послідовного відтворення елементарних перетворень, що формують його логістику і є параметром виробничого процесу, що в свою чергу в контексті інформатизації потребує параметричного описування. Залежно від мети і рівня ієрархії діалектична інверсія – продуктивний інструмент аналізу, а факторно-параметричний підхід застосовують при конструюванні уніфікованих інформаційно-керуючих систем управління.

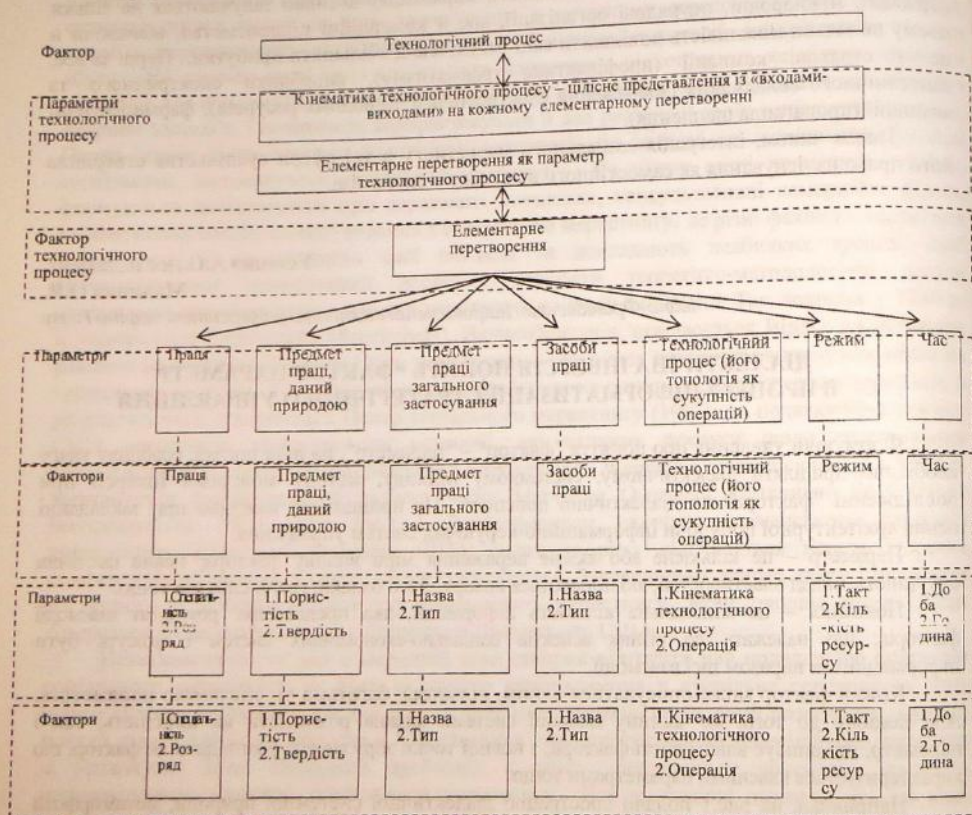

Рисунок 1 - Діалектична інверсія понять "фактор-параметр" в процесі інформатизації стратегічного управління (на прикладі фактора «технологічний процес»)

Говорячи про проблему вибору факторів ефективності управління соціально-економічними системами, зауважимо, що вона не є лише суб'єктивним моментом, бо диктується їх природою цілісності, органічного поєднання елементів, кожен з яких у свою чергу має право бути розглянутим як цілісна система. Тому врахування усіх компонентів системи і є критерієм повноти факторів, а продемонстрований підхід на рис. 1 з цієї точки зору можна розглядати як схематичний критерій повноти вибору, меж інформатизації.

Загалом факторно-параметричний підхід дає можливість створення і практичного застосування концептуально-теоретичних і математично-аналітичних моделей конкретних об'єктів, а використання отриманих результатів при моделюванні економічних процесів (об'єктів) дає змогу перспективно оцінювати їх техніко-економічні характеристики, здійснювати системний аналіз для пошуку головних факторів успіху, резервів підвищення

конкурентоспроможності підприємств і прийняття адекватних управлінських рішень. Такі дослідження, класифікатори факторів, оцінювання їх адекватними параметрами можна продуктивно використовувати для всебічного аналізу показників і критеріїв з метою побудови інформаційно-керіваних моделей, адекватних до реальних динамічних змін при реформуванні економічних процесів.

Література:

1. Афанасьев Э.В., Ярошенко В.Н. Эффективность информационного обеспечения управления / Э.В. Афанасьев, В.Н. Ярошенко. – М.: Экономика, 1987. – 300 с.
2. Устенко А.О. Економіко-організаційні проблеми інформатизації управління / А.О. Устенко. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 247 с.
3. Устенко А.О., Малинка О.Я. Організація інформаційного забезпечення управління виробничими процесами (на прикладі УБР) / А.О. Устенко, О.Я. Малинка // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – 2005. – №1 (10). – С. 109 – 117.

Палійчук М. В., Шкварилук В. В.,
Івано-Франківська обласна державна адміністрація

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Якісне управління процесами соціально-економічного розвитку регіонів України є важливою складовою досягнення встановлених в процесі стратегічного планування перед ними завдань і цілей, а їх виконання – вкладом в соціально-економічний поступ держави.

Івано-Франківщина, як і всі інші суб'єкти управління розвитком регіональних суспільних систем, керується встановленими в процесі стратегічного планування місією, баченням, пріоритетами, цілями і завданнями, які були затверджені спільним рішенням обласної адміністрації і обласної ради у вигляді документу «Стратегія економічного і соціального розвитку території області на період до 2015 року» [1]. Передбачені у цьому важливому документі процедури, технології та інструменти практичного управління реалізацією розроблених планів, неперервний науково-аналітичний супровід цього процесу дозволяють отримувати позитивні результати у виконанні передбачених завдань і досягненні запланованих цілей.

Не слід забувати, що ситуація в Івано-Франківській області з багатьох об'єктивних причин є і залишається складною. Однак, результати оперативного управління процесами реалізації стратегічного плану демонструють дієвість управлінських рішень і заходів, рекомендацій науковців, бізнесових кіл та громадськості. Проміжні результати і оцінки, які раніше були проаналізовані в [2], дозволили визначити як окремі успіхи, так і сконцентрувати увагу керівництва області на певних проблемних ділянках, формувати необхідні коригуючі впливи для використання в процесах поточного вироблення, прийняття і реалізації стратегічно важливих управлінських рішень.

Про дієвість такого підходу до управління стратегічним розвитком області свідчать результати діяльності і комплексної оцінки розвитку регіонів України за період січень-вересень 2009 року. За оцінками Кабінету Міністрів України і за даними Державного комітету статистики Івано-Франківська область зайняла у загальнодержавному рейтингу соціально-економічного розвитку регіонів України 1 місце серед 27 областей і міст держави [3]. Процедура визначення загального місця в цьому рейтингу передбачає врахування таких показників як: реальний сектор, інвестиційна та зовнішньоекономічна діяльність, державні фінанси, фінансові результати діяльності підприємств, соціальний сектор, споживчий ринок, екологія. За всіма цими показниками (виключаючи екологічні) Прикарпаття утримує першість.

Література:

1. Стратегія економічного та соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – 60 с.
2. Стратегічний розвиток області (2004-2007 роки). Здобутки, проблеми, перспективи (підсумки, цифри і факти) / [Шкварилук В. В., Попович В. В., Шкунда С. Г. та ін.] ; за ред. В. П. Петренка. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 58 с.
3. Лідерство Івано-Франківщини у рейтингу соціально-економічного розвитку є закономірним / Івано-Франківська обласна державна адміністрація. Офіційний веб сайт // [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.if.gov.ua/modules.php?name=News&file=article&sid=10280>

ІНФОРМАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ В УПРАВЛІННІ РЕГІОНАЛЬНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

Інформація відіграє виключну роль у життєдіяльності людського суспільства. Відомий вчений М. Ф. Реймерс, ще у 60-ті роки минулого століття запропонував трактувати інформацію як «один із найважливіших природних ресурсів і одночасно суспільних надбань, оскільки весь розвиток людства є результатом переробки інформації, одержаної з навколишнього середовища і накопичуваного суспільством» [1]. Сучасне постіндустріальне суспільство часто називають ще інформаційним суспільством через виключну роль інформації, яка стала невід'ємним фактором виробництва та одними з найважливіших ресурсів поряд трудовими, матеріальними та фінансовими [2, 3, 4, 5]. При незначних розмірах основного капіталу «віртуальним корпораціям», що формують основи сучасної економіки, притаманні гігантські розміри капіталізації. Причиною цього є величезні накопичені ресурси нематеріального капіталу, який не відображений у бухгалтерській звітності. У складі нематеріального капіталу безумовно важливе місце має інформаційний капітал. Тому важливим завданням є розробка методичних підходів до оцінки інформаційного капіталу, що дозволить об'єктивно відображати дійсний склад активів суб'єктів господарської діяльності регіонів, характеризувати економічні результати їх діяльності, успішно застосовувати концепцію вартісно-орієнтованого управління.

У працях [3,6,7,8] зазначалась актуальність цього важливого завдання і запропоновано принципові підходи до його вирішення. Однак, подані визначення інформаційного капіталу та його економічних ознак потребують уточнення, також не здійснено належної систематизації інформації та конкретизації методичних підходів до оцінки окремих її видів.

Економічна інформація це засіб зниження невизначеності і ризику, здатний сприяти реалізації цілей суб'єкта господарювання та приносити економічні вигоди. Таке визначення економічної інформації відображає розуміння того, що вона стає домінуючим фактором виробництва тільки у сполученні з всіма іншими ресурсами виробництва, у першу чергу інтелектуальними, і тільки у разі її корисності, тобто здатності приносити економічні вигоди. Це дозволяє відкинути величезні масиви існуючої на даний час «зайвої інформації», а також підводить до необхідності використання економічної категорії – інформаційного капіталу. Визначення сутності та видів інформаційного капіталу подано у роботі [6]. Погоджуючись з відзначеною автором важливістю цієї категорії і тим, що саме через інформацію реалізуються основні види нематеріальних активів, органічно акумулюються і конвертуються у людський, культурний, соціальний та інший капіталі, хочемо підкреслити доцільність чіткого виокремлення саме інформаційних ресурсів та їх оцінки. Виходячи з цього пропонується таке визначення інформаційного капіталу.

Інформаційний капітал – це сукупність функціонуючих у системі виробництва інформаційних ресурсів та засобів для їх накопичення, зберігання, обробки, передачі та відображення, що обслуговують процеси виробництва та управління суб'єктами господарювання і створюють умови для отримання доходів та створення доданої вартості.

Доцільно виокремити сутнісні характеристики інформаційного капіталу:

- інформаційний капітал функціонує у економічній системі суб'єктів господарювання регіонів як єдине ціле з іншими ресурсами і розвивається разом з ними;
- формування інформаційного капіталу потребує значного авансування у інформаційні ресурси та інформаційні технології;
- ресурси, що формують інформаційний капітал, генерують додатковий дохід, що є вартісним виміром їх корисності;
- для інформаційного капіталу притаманним є двоїстий характер його корисності: з однієї сторони він використовується як ресурс у процесі виробництва та реалізації

продукції; з іншої – він може бути у вигляді специфічного товару (інформаційних продуктів, послуг);

- для інформаційного капіталу притаманною є висока невизначеність його корисності та залежність від можливості доставки інформації у місце де вона необхідна саме у даний момент часу;

- домінуючим фактором, що впливає на формування та синергію інформаційного капіталу є людський капітал;

- інформаційний капітал має властивість до самозростання через постійну тенденцію до збільшення обсягів інформації та знань;

- інформаційний капітал постійно змінюється як за структурою ресурсів так і вартістю;

- для інформаційного капіталу характерними є висока мобільність та швидкість морального старіння;

- сучасні можливості тиражування, копіювання та розповсюдження інформації потребують її належного захисту, інакше існує висока імовірність швидкої декапіталізації суб'єктів господарської діяльності.

Для управління стратегічним розвитком суспільних систем, відповідно до виконуваних функцій управління, використовують такі види інформації [5,9,10]: а) прогнозу; б) плану; в) обліку; г) нормативу; д) цінову; е) кон'юктурну; є) довідникову. Здійснено аналіз існуючих методичних підходів до оцінки інформації [8,11] та можливості їх адаптації стосовно економічної інформації.

Як висновок, зазначимо, що розглянуто сутнісні характеристики інформаційного капіталу, його роль в управлінні стратегічним розвитком регіональних суспільних систем, існуючі методичні підходи до його оцінки. Необхідні подальші дослідження по вдосконаленню методики оцінки інформаційного капіталу.

Література:

1. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник. / Реймерс Н.Ф. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.
2. Мельник Л.Г. Экономика информации и информационные системы предприятия: Учебн. пособ. / Мельник Л.Г., Иляшенко Л.Н., Касьяненко В. А. – Сумы, 2004. – 355 с.
3. Экономика підприємства: навч. посібник / [Петрович Й. М., Кіт А.Ф., Захарчин Г.М. та ін.]; за ред. Петровича Й. М. – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 580 с.
4. Гушко С.В. Управлінські інформаційні системи: навч. посібник / Гушко С.В., Шайкан А. В. – Львів. «Магнолія Плюс», 2006 р. – 320 с.
5. Інформаційні системи і технології в економіці: навч. посібник / [Пономаренко В. С., Бутова Р. К., Журавльова І.В. та ін.]; за ред. Пономаренко В. С. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 544 с.
6. Шевчук О. Б. Інформаційний капітал: його сутність і види / Шевчук О. Б. – Економічна теорія. – 2005. – № 2. – С. 41-48.
7. Яремко І. Й. Оцінка капіталу підприємства: інформаційне забезпечення вартісно-орієнтованої концепції управління підприємством: монографія / Яремко І. Й. – Львів: Новий світ – 2000, 2005. – 236 с.
8. Мендрул А. Г. Оценка стоимости нематериальных активов / А. Г. Мендрул, В. С. Ларцев. – К: ООО «Полиграф-Информ», 2004. – 264 с.
9. Про інформацію. [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. (Закон України).
10. Шуть О. Н. Информация и направления ее использования в экономике / Шуть О. Н. // [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу: <http://creativeeconomy.ru/library/prd162/php>.
11. Витвицький Я. С. Економічна оцінка геологічної інформації нафтогазових компаній / Я. С. Витвицький // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – 2008. – № 1 (17). – С. 128-133.

ПОНЯТТЯ СУКУПНОГО КАПІТАЛУ ГРОМАДИ ЯК СТРАТЕГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛОКАЛЬНИХ ТЕРИТОРІЙ

Розбудова сталих громад ґрунтується на розумінні такого різновиду наукової індукції, як метод супутніх змін, тобто якщо діагностувати та вирішувати буденні проблеми окремих локальних територій (приміром неефективне землекористування та перезавантаженість транспортними засобами міських доріг), це призведе до вирішення глобальних найкритичніших проблем на державному та міждержавному рівнях (зокрема, запобігання глобальному потеплінню та покращення стану атмосфери), причому такі рішення підуть на благо як місцевих громад, так і всього людства. Тому саме стратегія забезпечення сталого розвитку гарантує економічний розвиток громади.

Зараз очевидно, що окремі суспільні системи вже вичерпали екстенсивні резерви та можливості свого розвитку і перебудови. Тому необхідно задіювати інтенсивні, якісні механізми зростання для створення вагомої конкурентної позиції локальних територій, забезпечивши при цьому ефективне використання і промислового, і інтелектуального потенціалу.

Сьогодні, більшість українських міст, особливо середніх та малих, зіштовхуються з проблемою неефективного та недостатнього фінансування розвитку своїх територіальних громад. Ця проблема існує через відсутність розробленої схеми формування та використання капіталу саме громади, такої, щоб враховувала інтереси як органів місцевої влади, так і підприємців та загалом всіх членів територіальної громади, була одним з елементів розробки стратегічного плану розвитку міста.

До поняття капіталу у різних аспектах його розуміння зверталось багато як зарубіжних, так і українських економістів та науковців. Однак у контексті громад та їхнього сталого розвитку на жаль це поняття ще не набуло широкого застосування, хоча саме сталий розвиток (Sustainable development) – «це управління сукупним капіталом суспільства в інтересах збереження і збільшення людських можливостей» [1].

Сучасними науковцями в основному розглядається окремий контекст прояву того чи іншого різновиду (різновидів) капіталу та його складових. Так, зокрема, чи не найбільша увага приділена поняттям соціальний капітал громади, як потенціал взаємної довіри і взаємодопомоги [2-5], людський капітал – найцінніший ресурс, який забезпечує конкурентоспроможність, економічний ріст та ефективність розвитку регіональних суспільних систем [6-8] та інтелектуальний капітал, що являється основою інноваційного розвитку локальних територій та їх громад [9-13].

Крім того, виділяють капітал природний (земля, копалини, ліси, вода, клімат); матеріальний (міста, будівлі, техніка, дороги, пам'ятники, інфраструктура); нематеріальний (знання, культура, традиції, досвід, патенти, ринки, марки); організаційний (родина, спільнота, політична та адміністративна системи); фізичний (виробничий - основні фонди: машини, устаткування і спорудження, запаси сировини, напівфабрикатів і готової продукції); фінансовий (акції, векселі, акредитиви, облігації); торговий (товарно-торговий та грошово-торговий); грошовий (грошових інвестицій, капітальних вкладень); підприємницький (усі технічні засоби виробництва - будівлі, споруди, устаткування, рухомий склад транспорту, інструменти тощо, сировина і матеріали, пристосування й інструменти одноразового або короткочасного використання, оборотні кошти у грошовій формі - фонд оплати праці, кошти для придбання елементів оборотних фондів, фонди обігу, у тому числі грошові кошти на розрахунковому рахунку у банку, інтелектуальна власність); економічний (капітал під ризиком), культурний (інтелектуальна і освітня, морально-етична, символічна культура) та інші, які характеризують ту чи іншу сторону прояву капіталу і, як бачимо, часто, одні і ті ж складові приписують до різних проявів капіталу.

Однак загального систематизованого поняття, яке б об'єднало всі складові капіталу, необхідного для ефективного розвитку, управління та добробуту громади, на даний час немає.

Вперше поняття капіталу громади зустрічаємо у матеріалах сертифікатної програми для фахівців з ЕРГ Марка Роузленда з університету імені Саймона Фрейзера (жовтень 2004 року) в рамках Проєкту економічного розвитку громади, де капітал громади розглядається як «схема, що поєднує екологічні, фізичні, економічні, духовні, соціальні і культурні цілі» [14]. Крім того в матеріалах зазначено, що поєднання усіх різновидів капіталу: природного, фізичного, економічного, людського, соціального, культурного становить основу економічного розвитку громади [15]. Якщо ж розглядати капітал з точки зору концепції «всесосяжного капіталу» І. Фішера, то відкинувши теорію трьох факторів виробництва, капітал слід трактувати як все те, що здатне протягом певного часу приносити дохід [16].

Тому під поняттям «сукупний капітал громади» ми розуміємо сукупність якісних та кількісних характеристик сталого розвитку територіальної громади, здатних приносити дохід її членам, забезпечувати їх потреби і гарантувати добробут та створювати конкурентне становище регіональної суспільної системи.

В подальшому здійснюватиметься систематизація складових капіталу громади, визначатиметься структура їх впливу на сталий розвиток регіональних суспільних систем та оцінюватиметься кількісний вимір їх прояву.

Література:

1. Сталий розвиток Основні терміни та визначення до Концепції переходу України до сталого розвитку <http://gska2.rada.gov.ua>
2. Швери Р. Теоретическая социология Джеймса Коулмена: аналитический обзор // Социологический журнал. – 1996. - № 1 – 2.
3. Проєкт Національної Концепції розвитку громадянського суспільства в Україні, Кроки до громадянського суспільства. Концептуальні підходи до розвитку громадянського суспільства в Україні/Науковий альманах за ред. В.П.Рубцова, А.В.Шестакової, О.О.Цілуриди, Т.О.Сербинської.-К.:Українська Академія Універсології, 2004.- 256с.
4. Патнэм Р. Процветающая комьюнити, социальный капитал и общественная жизнь // МЭ и МО. – 1995. - № 4. – С. 78.
5. Френсіс Фукуяма Соціальний капітал <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/53-zmist.htm>.
6. Дятлов С.А. Теория человеческого капитала: Учебное пособие. СПб.: Изд. СПбУЭФ. 1996. С. 38.,
7. Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. Управління трудовим потенціалом: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 403 с.
8. Грейсон Джексон, О'Делл Карла. Американский менеджмент на пороге XXI века. — М.: Экономика, 1991. — С. 267, 196
9. Василик А. Система чинників формування та розвитку інтелектуального капіталу в Україні // Україна: аспекти праці. – 2006. – №6. – С. 39-43.
10. Гава Ю.В. Інтелектуальний капітал – шлях до економічного зростання України // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №4. – С. 129-134.
11. Гордьянська Л.В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємств інтелектуальними ресурсами // Актуальні проблеми економіки.–2008. – №1.– С. 127-132.
12. Ілляшенко С. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства // Економіка України. – 2008. – №11. – С. 16-26.
13. Орлова Т. Интеллектуальный капитал: понятие, сущность, виды // Проблемы теории и практики управления. – 2008. – №4.– С. 109-118.
14. http://ced.org.ua/ukr/08_10_2004/Agenda_Ukr.doc
15. http://www.tri-sector.org.ua/uploads/tp/doc_14_12.pdf
16. Fisher I. The Natura of Capital and Income. - L., 1927. - P.5, 51-52, 68-69.

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНІСТІ РОЗВИТКУ РОБОЧИХ МІСЦЬ І РОБОЧОЇ СИЛИ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ ЗДОРОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

Соціально-економічний розвиток будь-якої держави, успішне розв'язання проблеми зайнятості населення значною мірою залежать від забезпечення збалансованості розвитку робочих місць і робочої сили. Більше того, від цього залежить конкурентоспроможність економіки та продуктивність зайнятості населення. Дана проблема набуває особливого значення за умов активізації процесів глобалізації та входження України в транснаціональну структуру. Безперечно, наслідки розвитку цих процесів можуть бути різними. Проте, у всіх випадках головним завданням всіх органів виконавчої влади повинно бути досягнення задекларованих стандартів зайнятості та життєдіяльності громадян України. А це можливо лише тоді, коли конкретні їх дії будуть ґрунтуватися на пріоритетності людських цінностей у сфері зайнятості людей і забезпечення гідних умов їхнього життя.

Така постановка питання обумовлює необхідність застосування комплексного підходу не лише до розвитку робочих місць, удосконалення їхньої структури, а й формування якісного трудового потенціалу, здатного ефективно запроваджувати у виробництво досягнення цивілізації.

Ми пропонуємо розглядати цю збалансованість у контексті концепції здорового ринку праці, складовими якого є:

- наявність можливості працевлаштування на ринку праці;
- наявність стабільної та вільної зайнятості;
- самостійність на роботі;
- можливість відтворення професійних навичок;
- безпека умов праці;
- можливість представництва у різних професійних організаціях;
- гарантії отримання певного мінімального доходу.

Чим вищий загальний індекс здорового ринку праці, який складається із сукупності перерахованих вище складових, тим збалансованішим є ринок робочих місць і робочої сили.

Організаційне забезпечення збалансованості їх розвитку повинно здійснюватись на основі комплексного дослідження та оцінки усіх його основних характеристик з метою виявлення найбільш істотних деформацій та диспропорцій, насамперед між показниками попиту на робочу силу та її пропозицією. Кінцева мета такого дослідження полягає у виявленні дефіциту чи надлишку робочих місць (робочої сили) з розробкою відповідних організаційних заходів з урахуванням існуючих обмежень.

Виходячи з того, що в сфері організаційно-управлінського забезпечення збалансованості розвитку робочих місць і кадрів існують нагальні потреби, цей блок має бути зорієнтований на такі напрями діяльності:

- розробити організаційну схему обліку кількості і структури робочих місць, адже правильна їх організація – найважливіша умова досягнення збалансованості з трудовими ресурсами. Повну і об'єктивну інформацію щодо руху робочих місць може надати тільки їх інвентаризація, яка на жаль не проводиться з початком ринкових перетворень. Саме тому, з метою об'єктивної оцінки рівня завантаження робочих місць, фізичного спрацювання та морального зношення необхідно відновити окремі елементи практики інвентаризації робочих місць в промисловості України;

- формувати координаційну систему щодо узгодження між собою обсягів підготовки фахівців різними формами професійної освіти з урахуванням потреб ринку та можливостей працевлаштування;

5) Особливим фактором впливу на бізнес середовище Львівської області є підтримання розвитку виставкової діяльності зі сторони обласної державної адміністрації так і керівництва держави загалом.

Особливість: територіальна близькість до європейських партнерів та започаткована хороша інфраструктура для проведення таких заходів у порівнянні з іншими містами західного регіону України (особлива зацікавленість у промоціях машинобудівної галузі).

Пояснення: досвід у проведенні таких заходів на місцевому рівні є значний (більше 7-10 років по деяких постійних проектах).

Для всіх областей є важливим використання сучасних інформаційно комунікативних технологій. Хоча за цим показником Львівська область входить в п'ятірку кращих областей України (області: Київська, Харківська, Одеська, Донецька, Львівська), але ще відстає від європейських мірок.

Враховуючи зазначені особливості у розвитку конкурентоспроможності Львівської області та України загалом, можна покращити загальний стан конкурентоспроможності країни (з 131 країни - 73 місце посідає Україна; інституційне середовище - 115 місце, інфраструктура - 77 місце, інновації - 65 місце. «Global Competitiveness Index»).
Особливість: за 2 роки погіршилися:

- а) освіта (якість знизилась через масовість та різнобічне трактування Болонської Угоди);
- б) управління кадрами (використання вітчизняного високо інтелектуального потенціалу на користь інших держав, корпорацій);
- в) інституційний розвиток (часті перевибори насприяють поетапному розвитку інституційного середовища).

Це проаналізовані сучасні тенденції та особливості розвитку бізнес середовища та конкурентоспроможності регіону.

Але глобалізованому суспільству характерні швидкі зміни у закономірностях та тенденціях розвитку. Тому варто розглянути можливі майбутні домінанти що визначатимуть конкурентоспроможність держав у світі: брак спеціалістів виробничих професій (ВПТУ, ПТУ, коледжі), та поповнення їх із інших держав (Туреччина, Китай); зростаючий вплив «підривних інновацій»; висока волатильність валют; іпотечна криза; зростаючий попит на продукти (особливо екологічно чисті); зростаючий вплив протекціонізму (сильні стають сильнішими, а слабкі - слабшими, відсутність паралельного зростання); зростаючий попит на кваліфікованих менеджерів у Китаю, Індії та Японії (через 5-7 років).

Підсумовуючи сказане хотілося б зазначити, що всі перелічені фактори та особливості розвитку конкурентних переваг вітчизняної економіки неможливі без реалізації основного фактора - самоідентифікації українців як нації.

Аніськовцева. А.О.,

*Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Т. Шевченка*

НАФТОГАЗОВИЙ КОМПЛЕКС У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Забезпечення достатнього рівня економічної безпеки виступає необхідною умовою стабільного розвитку будь-якої країни.

Велика залежність нафтогазового комплексу від зовнішніх постачань енергоресурсів надзвичайно підвищила актуальність проблеми забезпечення енергетичної безпеки України. Дефіцит паливно-енергетичних ресурсів та імпортна залежність створюють потягуючу загрозу функціонуванню нафтогазового комплексу України, тому непередбачуване

зменшення або призупинення їх надходжень сприяє зниженню економічної безпеки країни в цілому. Таким чином, серед проблем забезпечення економічної безпеки України особливого значення набуває саме проблема енергетичної безпеки.

Проблемі стабільного розвитку нафтогазового комплексу України як чинника економічної та енергетичної безпеки країни присвячені окремі роботи таких українських вчених: Данилишина Б.Н., Діяка І.В., Ковалка М.П., Саприкіна В.Л., Сердюка Т.В., Сухорукова А.І. та ін.

Під енергетичною безпекою України розуміють спроможність держави забезпечити ефективне використання власної паливно-енергетичної бази, здійснити оптимальну диверсифікацію джерел і шляхів постачання енергоносіїв, реалізувати потенціал енергозбереження, збалансувати попит та пропозицію на паливно-енергетичні ресурси [1, с. 39].

Вперше проблема енергетичної безпеки була усвідомлена в промислово розвинених країнах на початку 70-х років минулого століття під час близькосхідного конфлікту. Тоді була розроблена енергетична політика як в рамках кожної з цих країн, так і Міжнародного енергетичного агентства (МЕА). Її складовими стали широке залучення до паливно-енергетичного балансу власних енергоресурсів, пріоритетний розвиток ядерної енергетики і вугільної промисловості, активна енергозберігаюча політика, створення стратегічних резервів енергетичних ресурсів тощо [2; 3].

При відсутності необхідних для самостійного розширеного відтворення власних природних ресурсів і недостатньому рівні надійності коопераційних зв'язків загроза економічній безпеці країни набуває постійного характеру. Однією з головних причин економічних негараздів в Україні є великий дефіцит паливно-енергетичних ресурсів, перш за все нафти і природного газу. Значення цих ресурсів для повноцінного функціонування економіки є надзвичайно великим, тому непередбачуване зменшення або призупинення їх надходжень є серйозною загрозою економічній безпеці, а також національній безпеці в цілому, оскільки імпортна залежність використовується монопольними постачальниками цих ресурсів для політичного тиску в міжнародних відносинах. Такий тиск здійснюватиметься до того часу, поки ця постійна потенційна загроза економічній безпеці України існуватиме, тобто поки не буде розв'язано проблему забезпечення потреб держави у нафті і газі. Таким чином, серед проблем забезпечення економічної безпеки України особливого значення набуває проблема енергетичної безпеки.

Співвідношення обсягів видобутку і споживання енергоносіїв в Україні протягом 2000-2008 рр. показує досить скрутне становище нафтогазової промисловості. Видобуток нафти і конденсату в Україні протягом цього періоду зберігається на рівні 2,4-3,6 млн. т. на рік, видобуток газу - на рівні 16,5 млрд. куб. м на рік. При цьому споживання нафти і конденсату протягом аналізованого періоду склало приблизно 18 млн. т. на рік, споживання газу - 79 млрд. куб. м на рік [4; 5].

У контексті забезпечення економічної безпеки України найпріоритетнішими залишаються питання енергетичної безпеки, а саме:

- підвищення ефективності споживання паливно-енергетичних ресурсів шляхом впровадження заходів з енергозбереження та енергозберігаючих технологій;
- диверсифікації джерел постачання енергоносіїв, перш за все знаходження альтернативних російському варіантів постачання нафти і газу з огляду на можливість погіршення умов їх імпорту;
- створення сприятливих умов для збільшення обсягів власного видобутку нафти і газу, для розвідки, розробки та експлуатації нових родовищ, підвищення інвестиційної привабливості нафтогазової галузі;
- збільшення обсягів завантаження нафтопереробних заводів та магістральних нафтопроводів за рахунок каспійської нафти.

В умовах низького рівня забезпеченості власними паливно-енергетичними ресурсами, економічної і політичної нестабільності створення сприятливих умов для стабільного

розвитку та комплексне вирішення проблем нафтогазового комплексу виступає стратегічною метою забезпечення високого рівня економічної безпеки України, що потребує вирішення на державному рівні питань нормативно-правового та фінансового забезпечення, також заходів організаційного, науково-технічного, кадрового напрямків.

Такою є на сьогодні суть нафтогазової проблеми України і можливі шляхи її розв'язання. Завдання полягає у тому, що всі вони повинні реалізовуватись комплексно, оскільки лише за цієї умови може бути знижена гострота проблеми, а можливо, і взагалі її існування.

Література:

1. Сердюк Т.В. Енергетична безпека як фактор економічної незалежності України // Формування ринкових відносин в Україні. - 2005. - № 3 (46). - С. 39-45.
2. Данилишин Б. Енергетична безпека в контексті українських реалій // www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article
3. Саприкін В. Л. Нафтогазовий комплекс та енергетична безпека України: нові виклики і нові можливості // Вісник НГСУ. - 2004. - № 4 - С. 15-18.
4. www.naftogaz.com/
5. <http://www.ukastat.gov.ua/>

Мілашовська О.І., к.е.н., доцент
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ

Існуюча фінансова криза боляче вдарила по всім регіонам України. Класичні заходи, які пропонуються державою в умовах кризи – підтримка фінансового сектору, окремих галузей народного господарства, розгортання великих інфраструктурних проєктів, які мають потягнути суміжні галузі регіону є важливими, але для них потрібні великі державні ресурси, яких віддайти у бюджеті складно.

Поряд з цим, прикордонні регіони, які уже увійшли в кризу є досить інерційними і їх вихід з циклу падіння у цикл підйому потребує часу. Але проста підтримка суб'єктів економіки прикордонного регіону не достатня для підвищення конкурентоспроможності, потрібна модернізація та зміни менеджменту та технологій, інакше прикордонні регіони приречені на постійне балансування на межі кризи. Також, при застосуванні рецептів надмірного зростання подальшої асиметрії у розвитку окремих структур регіонів. Адже реалізація антикризових заходів мала б орієнтуватись не тільки на коротко, але й середньострокову перспективу, це ж заходи загальнодержавні і регіональні, тому мають застосовуватись, виходячи із стратегічних пріоритетів держави та прикордонних регіонів зокрема.

Для реалізації стратегічних планів суспільства щодо виходу з кризи та інтеграції України у європейське співтовариство в кожному регіоні має відбутися значне підвищення життєвого рівня населення, створення ринкових умов задля існування та сталого розвитку підприємств усіх форм власності. Сучасний кризовий стан економіки України обумовлює необхідність суттєвих змін процесів управління на всіх рівнях - від виробничо-економічного до субрегіонального, регіонального та загальнодержавного.

Основою успіху багатьох країн на сучасному етапі є стратегічний підхід до економічного розвитку на різних рівнях управління, також прогнозування можливих критичних зрушень у соціально-економічному розвитку регіонів. Тому в умовах

нестабільного економічного середовища великого значення набуває застосування інноваційного системного підходу до управління, який дає змогу кожній ланці використати свій потенціал, стати запорукою позитивних суспільних змін, сириймати нестабільність як джерело творчості; узгоджувати локальні цілі із загальносистемними. У економічній системі багатьох розвинутих держав провідну роль відіграють регіони, зокрема прикордонні. Їх збалансований соціально-економічний розвиток сприяє забезпеченню економічної незалежності країни та підвищенню її конкурентоспроможності серед інших країн.

Інноваційні засади оцінювання ефективності соціально-економічного розвитку регіонів та субрегіонів стосовно використання аналізу як інструменту розробки та реалізації стратегії регіонального розвитку залишаються недостатньо розробленими.

Вимагає уточнення сутність та визначення основних факторів (чинників) економічного зростання і соціальної стабільності, передусім для того, щоб розробити методику оцінки ефективності розвитку для різних рівнів управління та визначити основні вимоги щодо елементів системи інформаційно-аналітичної підтримки процесу управління на регіональному рівні.

Характер і гострота визначених проблем прикордонних територій насамперед визначаються загальним рівнем економічного розвитку країни і для вирішення досить складних управлінських завдань, які належить вирішувати в регіонах в умовах невизначеності, об'єктивним є застосування спеціальних функціональних механізмів регіонального управління.

При аналізі економічної ситуації і оцінці ефективності соціально-економічного розвитку прикордонних територій доцільно вживати термін «кон'юнктура прикордонного регіону», під якою розуміють сукупність поточного стану, умов, факторів, що визначають економічну ситуацію, характеризують стабільність і поступальний розвиток економіки прикордоння, яка органічно інтегрована в економіку країни як відносно самостійна структура.

На рівні областей Карпатського регіону економічна кон'юнктура – необхідна умова комерційної діяльності на всіх рівнях мікро-, мезо-, макrorівня, що передбачає підтримку стабільного розвитку провідних підприємств; важлива умова формування державної політики регулювання ринку за допомогою правових, адміністративних та економічних важелів і методів, що виключає негативний вплив на умови життя місцевого населення.

Зростання продуктивності - основний шлях росту регіонів України Тільки тоді економіки прикордонних регіонів стануть більш ефективними (за рахунок використання новітніх технологій в організації господарської діяльності і підвищенні професійності управлінських кадрів), інакше ці регіони трансформуються в нерентабельні, та будуть віднесені до категорії «депресивних» і неперспективних.

Окремі питання щодо розвитку економічної активності і підвищення конкурентоспроможності в кризових умовах сьогодення можуть вирішуватись на рівні держави, але більша частка відноситься безпосередньо до компетенції регіонів. Так, уряд повинен забезпечити створення макроекономічної рівноваги (низька інфляція, стабілізація економіки), розвиток суспільної інфраструктури, спостереження за вагомими економічними гравцями і цілісністю ринків капіталу. Також, держава формує потужну матеріально-технічну базу і відбирає відповідні стимули прискорення науково-технічного прогресу.

На відміну від держави, регіони діють в двох напрямках: приймають участь у забезпеченні сприятливого економічного клімату і працюють з кожним учасником місцевих регіональних ринків. При цьому кожен регіон орієнтується на посилення комплексності інноваційних процесів на своїй території. Вирівнювання умов господарювання в кожному регіоні підвищує значимість кожного учасника ринка, а сам регіон отримує можливість просувати свої власні конкурентні інтереси, стимулювати економічне зростання, тобто будувати власні інноваційні процеси у відповідності зі своїми особливостями і індивідуальними обставинами. Кожен регіон може використати ці нові можливості для

високої конкурентоспроможності, яка базується на інноваціях і стійкому рості продуктивності праці.

Пропонується виокремити основні напрямки діяльності місцевих органів влади прикордонної території в умовах кризи:

- формування стимулів, заснованих на постулатах інноваційної економіки;
- спільне інвестування в інфраструктуру інновацій;
- спільне інвестування у сферу підготовки кадрів і підвищення кваліфікації працівників;

- культивування підприємництва;
 - підтримка кластерів провідних галузей економіки регіонів;
 - зниження витрат бізнесу без зниження рівня життя;
 - допомога у підвищенні продуктивності;
 - вдосконалення заходів по розвитку економіки;
 - державна підтримка місцевої економіки.
- Орієнтація на ці напрямки дозволить прикордонним регіонам стимулювати прискорення соціально-економічного розвитку.

СЕКЦІЯ III ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЩОДО ГАЛУЗЕВИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Войтко С. В., к.э.н., доцент
Корд Камран,

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт»

СТРАТЕГИЯ, ЗАДАЧИ, СТРАТЕГИЧЕСКИЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ЦЕЛИ ПРЕДПРИЯТИЙ НЕФТЕГАЗОВОГО КОМПЛЕКСА

1. Последствия стратегических решений определяют направление развития, текущую производственно-коммерческую деятельность и существование самого предприятия. Неправильно выбранная стратегия является причиной низкой эффективности предпринимательской деятельности. Успешная стратегия, наоборот, позволяет предприятию концентрировать усилия и организационные, финансовые, кадровые ресурсы на критически важных направлениях. В условиях динамических изменений на рынке нефти и природного газа, в период экономического кризиса, важным является процесс реализации стратегии, так как сфера деятельности (продукты: нефть и природный газ) имеет незначительные изменения в технологическом процессе на длительных промежутках времени.

2. Относительно формирования стратегии развития предприятий нефтегазового комплекса, важным является целенаправленное воздействие на основные аспекты функционирования предприятия. Для нефтегазовой сферы характерным является выполнение следующих задач: обеспечение более высоких темпов роста, чем в среднем по отрасли; увеличение части рынка; улучшение качества продукции и услуг по сравнению с конкурентами и в целом; достижение минимального уровня затрат; повышение репутации предприятия как надежного поставщика.

При выполнении указанных задач стратегические цели описывают различные намерения в определении места предприятия в национальной и международной предпринимательской среде. Интегрально это обуславливает отношение стратегических целей к решению проблемы повышения конкурентоспособности предприятия, обеспечения стабильной конкурентной позиции и долгосрочного успеха. Исходя из сущности понятия «стратегические цели», выделим такие их особенности как вневременной характер и сложность их количественного измерения.

3. Для энергетической и сырьевой сфер предпринимательской деятельности наиболее приемлемой является предложенная С. Заутер-Заксом классификация целей, включающая подразделение целей на три группы:

- 1) экономические (рыночные, производственные, финансовые);
- 2) общественные (соответствующие потребностям персонала и представителей внешних групп /клиенты, общество/);
- 3) экологические (охватывающие распределение ресурсов, ограничение вредного влияния выбросов и снижение уровня риска загрязнения окружающей среды).

Предлагаем функциональное разделение экономических стратегических целей:

- 1) рыночные цели (внешние): маркетинг; PR; объем продаж; число клиентов; доля рынка;
- 2) производственные цели (внутренние): объем производства; построение капитальных сооружений; внедрение новых технологий;
- 3) финансовые цели (стоимостное выражение внешних и внутренних целей): объем продаж; издержки, рентабельность деятельности предприятия.

4. К вышеуказанным экономическим стратегическим целям добавим организационные цели, которые обеспечивают процесс производства следующими составляющими: необходимое количество специалистов; уровень квалификации рабочих; мотивационный механизм; система управления проектами. Организационно значение целей определяется результатом, а сами цели позволяют определить путь достижения результата. Реализация (прохождение) пути отражается в плане как траектория движения организации к поставленным целям. Практическая реализация вышеизложенных теоретических подходов отображается в документации в виде описания, схем распределения ресурсов, графиков, промежуточных задач.

5. Понятие «стратегия» для крупных компаний энергетической сферы вмещает комплекс «путей достижения целей», объединяющих как внутренние цели предприятия, так и общие цели для мирового нефтегазового комплекса. Такими целями являются:

- разведка новых месторождений нефти и газа;
- повышение производительности;
- стабильное, бесперебойное и экономически эффективное удовлетворение внутреннего и внешнего спроса на газ;
- развитие действующей Единой системы газоснабжения страны;
- совершенствование организационной структуры газовой отрасли с целью повышения экономических результатов ее деятельности и формирования либерализованного рынка газа;
- обеспечение стабильных поступлений в доходную часть государственного бюджета и стимулирование спроса на продукцию сопряженных отраслей.

Понятие «стратегия» в таком случае определяется как схема достижения поставленных целей.

6. Акцентируем внимание на таких основных особенностях в понимании сущности «стратегии»:

- осуществление инновационной деятельности в условиях глобальной конкуренции в период глобального экономического кризиса;
- использование стратегического подхода как реакции на непредвиденные обстоятельства в процессе реализации проектов.

Основная особенность системы управления проектами в нефтегазодобывающем комплексе связана:

- с необходимостью вложения крупных начальных инвестиций, длительным периодом возмещения начального капитала;
- открытием нерентабельных месторождений;
- неточным определением объемов разведанных запасов и использованием извлекаемых объемов углеводородного сырья.

7. На основе мирового опыта для жизнеобеспечения проектов, разработки объектов нефтегазодобывающего комплекса требуется выработка концепции проекта, которая бы предусматривала:

- обеспечение целей проекта на основе изучения рынка и анализа производственных резервов;
- оценку капитальных затрат на проект и прогноз увеличения оборотного капитала;
- определение источников и размеров финансирования;
- оценку продолжительности инвестиционного процесса и срока начала эксплуатации объекта.

При этом разработка концепции должна содержать следующие стадии: формирование потребностей и возможностей, которые определяют экономический интерес работы над деятельностью в условиях экономического кризиса.

ПРОБЛЕМЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ НАК "НАФТОГАЗ УКРАИНЫ"

Неефективность управления государственным підприємством в Украине все еще залишается актуальным питанням сьогодення. В Украине отсутствует механизм, який змушував би державу здійснювати управління НАК "Нафтогаз України" в интересах владельца, тобто українського народу, а не в частных интересах керівників держави.

НАК "Нафтогаз України" є найбільшою компанією нашої держави. Її доходи від реалізації продукції в 2008 році становили 50,5 млрд. грн. Крім того, НАК "Нафтогаз України" є одним із найбільших українських позичальників на міжнародних фінансових ринках; величина зовнішнього боргу компанії становить 1,6 млрд. дол. США, а загальна величина довгострокових зобов'язань становить 20,2 млрд. грн. Зважаючи на статус національної компанії, "Нафтогаз" відіграє також роль компанії, яка формує ставлення до України з боку іноземних інвесторів, серед яких вона вважається "квасисувереном", тобто позичальником, що фінансується на майже таких самих умовах, як держава. Тому проблеми ефективності управління НАК "Нафтогаз України" мають прямі наслідки для інвестиційної привабливості країни та можливостей залучення капіталу іншими українськими компаніями.

Збитки НАК "Нафтогаз України" за 2008 рік перевищили 2 млрд. грн. (за міжнародними стандартами фінансової звітності в 2006 році збитки компанії становили 2178 млн. грн., в 2007 році – 66 млн. грн.). На думку голови правління компанії Олега Дубини збитків можна було б уникнути, якби вчасно було вирішено питання про кредитування НАКу. Внаслідок запізненого кредиту НАК "Нафтогаз України" втратила 8,7 млрд. грн. на міжкурсовій різниці, яка виникла через переоцінку балансової вартості зовнішніх зобов'язань "Нафтогазу", деномінованих у доларах.

На ефективність управління НАК "Нафтогаз України" впливають:

- політичні пріоритети, що формуються навколо відносин із російським монополістом "Газпромом";

- наявність посередників та їх зв'язки з українськими політиками;
- ціна на імпортований газ і ставка за послуги з транспортування газу.

В той же час суто економічна діяльність НАК "Нафтогаз України" привертає значно меншу увагу, ніж заслуговує. Поганий економічний стан "Нафтогазу" міг бути викликаний:

- зовнішньою ринковою ситуацією, проте останніми роками вона була для "Нафтогазу" сприятливою з огляду на стабільне зростання цін на енергоносії;
- відсутністю масштабної реструктуризації, однак незадовільна фінансова ситуація "Нафтогазу" є хронічною, тому проблему не можна пояснити труднощами перехідного періоду.

Тому реальною причиною видається саме погане управління компанією. Ця причина має дві складові: поточне управління (здійснюється менеджментом компанії) та стратегічне керівництво і контроль (здійснюється наглядовою радою та акціонерами компанії). Навіть якщо припустити, що компанія постійно мала некваліфікований менеджмент, то постає якщо припустити, що компанія постійно мала некваліфікований менеджмент, то постає питання: чому наглядова рада та акціонер не призначали кращого? Тому питання знову зводиться до системи стратегічного керівництва та контролю, а в загальному вигляді - до системи корпоративного управління НАК "Нафтогаз України".

Питання корпоративного управління має сенс у компаніях із розділеними власністю та менеджментом. Завдання корпоративного управління — вирівняти інтереси менеджера та власника. Вирівнювання інтересів відбувається через створення "правильних" стимулів, як адекватна оплата праці плюс участь у прибутку, а також через запровадження інструментів контролю та дисципліни менеджменту власниками.

Проаналізуємо стан корпоративного управління НАК "Нафтогаз України" за його

складовими, які включають захист прав акціонерів, органи нагляду (наглядова рада) та управління (правління), прозорість і відкритість.

Права акціонерів. Акціонери доручають менеджерів поточне управління компанією. При цьому ключові рішення стратегічного характеру (наприклад, продати компанію) залишаються за акціонерами. Акціонери призначають наглядову раду. Менеджер також регулярно звітує перед акціонерами. У світовій практиці і те й інше відбувається на загальних зборах акціонерів.

Єдиним акціонером "Нафтогазу" є держава, тобто український народ. Виконавча гілка влади лише представляє акціонера від його імені, тобто є агентом, який виконує доручення власника. Роль загальних зборів акціонерів у "Нафтогазі" до 2005 року виконувала наглядова рада (яка є іншим органом корпоративного управління і якраз має бути підзвітною акціонерів). У 2005 році цю функцію було передано Мінпаливенерго, після чого не проводилися навіть засідання наглядової ради.

Статут "Нафтогазу" закріплює за загальними зборами визначення стратегії компанії, обрання та відкликання членів наглядової ради та правління, затвердження річного звіту і бюджету, інші ключові рішення. Проте оскільки функції як загальних зборів, так і наглядової ради формально виконує Мінпаливенерго, у компанії фактично не передбачено контролю акціонера за наглядовою радою. Іншими словами, реальний захист прав акціонера відсутній.

Наглядова рада та правління. У світовій практиці наглядову раду призначають акціонери для здійснення стратегічного керівництва компанією та нагляду за менеджментом (правлінням). Як правило, це означає вироблення довгострокової стратегії та контроль за її здійсненням. До складу ради мають входити кваліфіковані фахівці, які можуть приймати об'єктивні та неупереджені рішення в інтересах всіх акціонерів.

На жаль, принципи призначення членів наглядової ради "Нафтогазу" ніде не передбачені, проте, як останній, так і передостанній її склад повністю формувалися з представників державних відомств. Це означає, що кожен член ради має конфлікт інтересів, якщо інтереси "Нафтогазу" не збігатимуться з інтересами відповідного відомства. Оскільки функцію наглядової ради з 2005 року виконує Мінпаливенерго, це означає, що кожна зміна уряду в Україні для "Нафтогазу" є еквівалентною зміні наглядової ради. Зрозуміло, що за таких умов вироблення довгострокової стратегії та контроль за її здійсненням практично неможливі. Про правління (принципи призначення, регламентацію конфлікту інтересів та винагороду) можна сказати майже те саме.

Прозорість та відкритість. Розкриття інформації включає цілі компанії, її фінансові та операційні результати, розмір винагороди членам наглядової ради та правління, принципи їх призначення, угоди з пов'язаними особами.

На практиці стратегічні цілі "Нафтогазу" не сформульовано як такі. Компанія надає регулярну звітність до Держкомісії з цінних паперів та фондового ринку, а також оприлюднює свою фінансову звітність за міжнародними стандартами. Окремою проблемою є слабкий контроль за дочірніми підприємствами. Крім того, справжнього річного звіту, який включав би пояснення чи аналіз з боку керівництва та додаткову інформацію для інвесторів та аналітиків, компанія не готує. Оскільки принципи призначення наглядової ради та правління не встановлено, то й розкрити їх неможливо. Так само не розголошуються й угоди з пов'язаними особами.

Шляхи поліпшення корпоративного управління у "Нафтогазі" полягають у підвищенні якості кожного з перелічених елементів. Незадовільний фінансовий стан "Нафтогазу" є корпоративне управління можна лише у тому разі, якщо компанія на це погодиться.

Підвищення рівня корпоративного управління значно поліпшило б ситуацію у компанії. Про це свідчить як міжнародний досвід, так і досвід найкращих українських держав - не наполягає на застосуванні у компанії сучасних світових стандартів корпоративного управління. Використання даних стандартів може відбутися лише через суспільний тиск, вплив наукової та аналітичної спільноти і міжнародних організацій.

Василишин Н.Є.,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
Козленко В.С.,
Івано-Франківська обласна державна адміністрація

НАФТОГАЗОВИДОБУВНА ГАЛУЗЬ – СТРАТЕГІЧНА ГОСПОДАРСЬКА СКЛАДОВА ЕКОНОМІКИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Стратегічно важливе завдання регіональних органів державного управління і місцевого самоврядування з формування сприятливого підприємницького середовища і удосконалення стосунків в рамках «влада – підприємство» полягає у пошуку можливостей розкриття і використання інтелектуального і підприємницького потенціалу людських ресурсів області, стратегічних галузей господарювання і підприємств всіх сфер діяльності і типів власності. Цей потенціал згідно «теорії необхідних умов» Кадзума Tateісі [1, с. 35] може бути трансформованим у відповідні економічні і/або соціальні результати тільки у випадку створення сприятливих умов.

Однією із стратегічних господарських складових (СГС) Івано-Франківської області є, без сумніву, сфера нафто газовидобутку. Слід наголосити на тому, що на території області в сфері нафто газовидобутку протягом останніх 10 років виникли і почали функціонувати приватні підприємницькі утворення, статутними документами яких передбачена діяльність у сфері видобутку, збереження, транспортування, переробки та комерційного розподілу вуглеводневої сировини, а також надання комплексу наукових, інжинірингових та консалтингових послуг. Як приклад, можна навести такі підприємства як ЗАТ «Богородчанинафтогаз», ЗАТ «Рожнятівнафтогаз», ЗАТ «КарпатОйл» (м. Надвірна), ЗАТ «Дельта» (м. Коломия), ЗАТ «КапіталОйл Україна» (м. Івано-Франківськ), ТзОВ «Бурова техніка», ЗАТ «Галнафтохім», ТзОВ «Карпатнафтохім» (м. Калуш), ТзОВ «ІНВЕРП», КП «Нафтохімзавод», КП «Нафтохім», НТЦ «Буріння», СКТБ «Надра» (всі м. Івано-Франківськ) та ін.

Очевидно, що поява такої кількості приватних підприємств в цьому секторі економіки регіону повинна сприяти динамічному розвитку ринкових стосунків в галузі з відповідними економічними і соціальними наслідками для регіону. Однак, аналіз та оцінка основних тенденцій розвитку господарської активності в нафтогазовому секторі промисловості регіону за доступною інформацією про основні кількісні і якісні показники діяльності малих, середніх і великих підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності на території Івано-Франківської області в сфері видобування і переробки нафти і газу за період 2001 – 2007 років [2] демонструє чітку спадаючу тенденцію (Рисунки 1 і 2).

Очевидні результати порівняльного аналізу зареєстрованих підприємств в сфері промисловості від

1. Відсотковий приріст зареєстрованих підприємств в сфері промисловості від початку до кінця семирічного періоду був незначним і склав всього 12,4 % (флуктуація $\pm 0,4\%$) від загального числа зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності на території області.

2. За цей же період зростання кількості зареєстрованих СПД в сфері видобування корисних копалин на території області протягом цього періоду відбулось тільки на 7,9%, у сфері переробки нафти і газу на 0%, а у сфері нафтохімічних виробництв на 39,1%. В т. ч. малих підприємств з видобування збільшилось на 72%, з переробки нафти зменшилось на 25%, а нафтохімічних тільки 29,4% СПД, зареєстрованих в сфері

3. На кінець аналізованого періоду тільки 29,4% СПД, зареєстрованих в сфері видобутку корисних копалин, 50% - у сфері переробки нафти і 66,6% - у сфері нафтохімічних виробництв звітувались про нормальну прибуткову діяльність.

4. Середні показники щомісячної заробітної плати на малих і середніх підприємствах галузі тільки у 2001 і 2002 роках перевищувала усереднений показник по

промисловості, а протягом останніх п'яти років (2003 - 2007) є нижчими на 19% у сфері видобування та на 22% у сфері нафтохімії. До речі, інформація щодо цих показників нафтогазовидобувних підприємств на сьогодні є закритою [3].

Обсяги видобутку нафти (включаючи газовий конденсат) по Івано-Франківській області в 1990-2008 роках

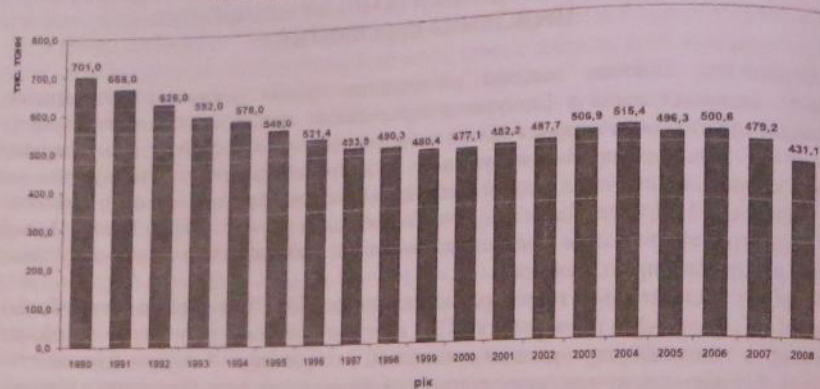

Рисунок 1 - Обсяги видобутку нафти і газового конденсату в регіоні в 1990-2008 роках

Обсяги видобутку газу по Івано-Франківській області в 1990-2008 роках

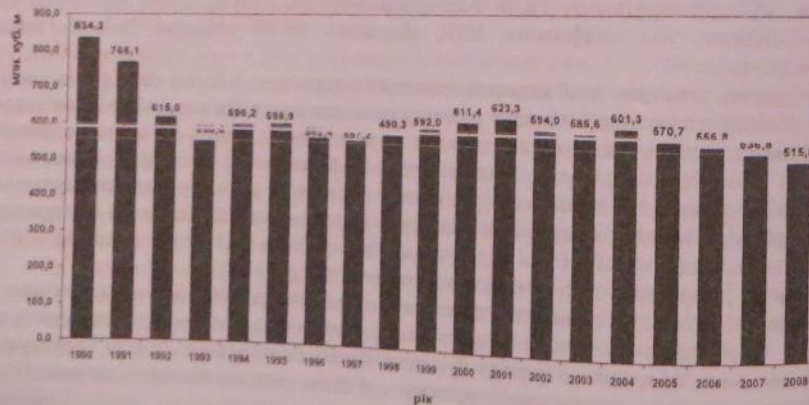

Рисунок 2 - Обсяги видобутку природного газу в регіоні в 1990-2008 роках

5. Валові інвестиції в основний капітал малими і середніми підприємствами не йдуть ні в яке порівняння з аналогічним усередненим показником по промисловості (від мінімального значення 0,025% у 2003 році до максимального – 0,1% у 2007 році).

Наведені характеристики говорять про фактичну стагнацію процесу становлення і розвитку малого та середнього підприємництва в одній із стратегічно важливих та переробній промисловості.

Причини такої ситуації в сфері ділової активності, яка за існуючого дефіциту і потреб енергоносіїв на внутрішньому ринку України повинна була б процвітати, криються в

уже неодноразово ідентифікованому вище чиннику – несприятливому підприємницькому кліматі, покращання якого є пріоритетним управлінським завданням.

Література:

1. Калзума Татеси. Вечный дух предпринимательства. Практическая философия бизнесмена. – Киев: Укринтур, 1992. – 204 с.
2. Питомна вага області в Україні [Електронний ресурс] // Головне управління статистики в Івано-Франківській області. - Режим доступу: http://stat.if.ukrtel.net/X_OBL/OBL1.HTM
3. Дослідження процедур видачі дозволів та погоджень для ведення підприємницької діяльності в м. Івано-Франківську. – Івано-Франківськ: ТзОВ "ЕКОР", 2003. – 91 с.

Степанюк Г.С.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНО-ОРІЄНТОВАНОГО СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ

Збалансованість соціально-економічного та екологічного розвитку, забезпечення економічного зростання, покращення природних і соціально-економічних умов життя населення, екологічної безпеки держави, успішне інтегрування у світовий простір є єдиною можливою стратегією подальшого розвитку України. Головною метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку України і її регіонів.

Сьогодні, в умовах сучасного конкурентного середовища з орієнтацією на прогресивні моделі розвитку економіки, спостерігається перехід до здійснення безпечного виробництва зростає попит на екологічно чисту продукцію та послуги. Оптимізувати підприємницьку діяльність будь-якого суб'єкта господарювання з урахуванням її екологічних аспектів можна в найрізноманітніших напрямках виробничої системи, стосовно всіх її складових (сировини, технології, продукції, захисту довкілля, управління, інвестиційної роботи). Це особливо актуально для виробничого сектора економіки України, зокрема техногенно-небезпечного.

Сучасний нафтогазовий комплекс України представлений потужним конгломератом взаємопов'язаних суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з розвіданням, видобуванням, переробкою, виробництвом, транспортуванням, зберіганням, збутом енергоносіїв (нафти і газу). Стратегія поліпшення екологічної ситуації на території діяльності підприємств НГК передбачає комплексний підхід, який включає в себе гармонізацію діяльності сектора техногенно-небезпечних виробництв з довкіллям та водночас інтенсифікацію підприємництва в регіоні з мінімальним впливом на якість цього середовища і стан здоров'я населення.

Серед нагальних проблем нафтогазового комплексу України можна виділити такі: невідповідність виробничо-технологічної бази світовим стандартам в умовах посилення конкуренції з боку іноземних виробників; зниження рентабельності нафтопереробних і нафтохімічних підприємств; проблеми газо- і нафтозабезпечення України; дефіцит паливно-енергетичних ресурсів та імпортна залежність; ускладнення низки екологічних проблем через неефективність технологічної підсистеми комплексу. Особливої уваги потребує питання стандартизації нафтогазової продукції: українські стандарти якості бензинів та дизпалива кардинально поступаються європейським стандартам. Вирішення цих питань потребує значного часу та вагомих інвестицій, однак, в цій сфері нічого не робиться.

У зв'язку з цим на сучасному етапі економічного розвитку України особливе місце серед пріоритетів державної регіональної політики займає вирішення проблем реформування НГКУ в контексті енергетичної та екологічної безпеки і соціально-економічного розвитку нашої держави. Наріжним каменем тут має стати перетворення

нафтогазової галузі у привабливий бізнес та у джерело експорту за участі та під керівництвом держави.

Більшість об'єктів нафтогазової галузі як техногенно небезпечні підприємства потребують розроблення довгострокових стратегій реконструкції і модернізації, що направлені на створення високоефективного виробництва, яке відповідає сучасним світовим стандартам промислової і екологічної безпеки, на основі новітніх технологій та сучасного устаткування. В умовах реформування таких підприємств найбільш ефективним методом, на нашу думку, є еколого-економічний реінжиніринг в контексті забезпечення екологічної безпеки. Результатом реінжинірингових заходів в НГК стане: формування екологічної безпеки. Результатом реінжинірингування, побудова нових бізнес-процесів і їх майбутнього образу об'єктів реформування, впровадження, розроблення ефективної системи менеджменту.

Розроблення стратегії розвитку нафтовидобувних підприємств повинно здійснюватися в напрямку збільшення частки високопродуктивних запасів і частки видобування нафти та нових родовищ з більш низькими виробничими і транспортними витратами та впровадження сучасних методів інтенсифікації нафтовидобування. Одночасно іншим стратегічним напрямком розвитку нафтогазового комплексу має стати оптимізація міжгалузевих пропорцій: при збереженні пріоритету сектору нафти необхідно істотно збільшити потужності нафтопереробки і розширити мережу продажів нафтопродуктів. Третій головний напрямком довгострокового розвитку – диверсифікація нафтового бізнесу з розвитком секторів нафтохімії, газу, транспортування, інжинірингу для більш ефективного використання сировини і стійкого росту доходності. Належно організований інжиніринг на підприємствах нафтогазового комплексу виключає необхідність в реінжинірингових заходах.

Все вищезазначене робить доцільним вирішення таких першочергових завдань у напрямку екологічно-орієнтованого розвитку:

- розроблення механізмів стимулювання реконструкції та модернізації підприємств НГК, насамперед, податковими методами;
- прискорення роботи з удосконалення законодавчої бази нормативних документів з охорони навколишнього природного середовища на об'єктах НГК України;
- створення галузевої ПС екологічної безпеки нафтогазового комплексу України, яка б включала кадастр всіх техногенних об'єктів;
- удосконалення методики екологічного аудиту об'єктів НГК, в тому числі тих, що мають довгий період експлуатації за технологіями СРСР з низьким рівнем природоохоронних (екологічних) вимог;
- внесення в галузеві нормативні документи з екологічного менеджменту об'єктів НГК відповідні положення з стандартів ISO серії 14000, які дозволять знизити ризики надзвичайних ситуацій;
- забезпечення комплексності моніторингу компонентів навколишнього середовища в зонах впливу об'єктів НГК.

Стратегічним кроком для України має стати перехід від різкого зростання імпорту нафтопродуктів до глибокої переробки нафти на власній території зі збільшенням експорту продуктів переробки на рівні норм Євро-2-5 за рахунок модернізації та реконструкції нафтопереробних підприємств на власній території.

Резюмуючи сказане, можна зробити висновок, що у стратегічному плані основою екологічно-орієнтованого розвитку нафтогазової галузі має бути ринкова орієнтація суб'єктів господарювання з врахуванням зміни вимог до асортименту та якості продукції, соціальних і екологічних умов.

Наведені вище проблеми і перспективи розвитку нафтогазової галузі спричиняють необхідність в проведенні комплексного реформування НГК України, зокрема шляхом проведення реінжинірингових заходів, які дозволять суттєво збільшити об'єм інвестицій в галузь, стимулювати нафтовидобувні і нафтопереробні підприємства до підвищення прозорості та ефективності своєї діяльності, і в кінцевому результаті, підвищити ефективність функціонування національної економіки.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЖИТТЕЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Успішне функціонування національної економіки можливе при переході народного господарства до стійкого розвитку, що в свою чергу, може бути досягнуто тільки при ефективному функціонуванні первинних ланок економічної системи – підприємств, які відіграють головну роль в життєдіяльності сучасного суспільства.

Більшість вітчизняних підприємств нафтогазового комплексу, що мали налагоджену систему виробничо-господарської діяльності, планування та обліку, опинились нездатними адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища, що постійно змінюється у зв'язку з нерозвиненістю ринкових інструментів адаптивного управління. Відмінність в розумінні цілей реального сектора економіки, неузгодженість вжитих заходів, відсутність науково-обґрунтованого підходу обумовили реалізацію значної кількості стихійних управлінських рішень, які не містять потрібного стратегічного потенціалу. Закономірним наслідком цього стало формування системи управління із різних елементів, які містять масу внутрішніх протиріч, надмірних, не функціонуючих, або яким не вистачає зв'язків. Умови, що склалися, призвели до того, що на даному етапі у значній частині підприємств відсутній відпрацьований механізм господарювання.

Нові економічні умови висунули на перший план завдання стійкого розвитку підприємств і їх здатності протистояти кризовим ситуаціям, що викликає необхідність забезпечення надійності кожного окремого суб'єкта господарювання. Таким чином, практика показує, що існуючі на даному етапі розвитку економіки країни проблеми не можуть бути вирішені без реалізації сформованої стратегії життєздатності, яка б забезпечила вихід із кризової ситуації та високий рівень розвитку підприємств нафтогазового комплексу.

Аналіз результатів функціонування підприємств нафтогазового комплексу показав, що однією з причин їх кризового стану є неефективне управління. Керівники даних суб'єктів господарювання потребують серйозної методичної допомоги при прийнятті управлінських рішень і, перш за все, при виборі стратегічних напрямків функціонування підприємств із врахуванням всіх особливостей господарської та фінансової діяльності.

На користь цього ствердження говорить навіть усвідомлення того факту, що будь-яке рішення про необхідність і доцільність реалізації на підприємстві тих чи інших інновацій стратегічного характеру є в першу чергу управлінською функцією, дією і управлінським результатом, а комплекс таких рішень переростає в усвідомлену програму діяльності – стратегію розвитку та життєздатності підприємства.

Теоретично представимо поетапно механізм реалізації стратегії життєздатності підприємств нафтогазового комплексу, що враховує основні етапи його формування та включає зміст і порядок робіт:

- 1) визначення рівня життєздатності підприємств;
- 2) виявлення факторів, що впливають на життєздатність підприємств:
 - фактори зовнішнього середовища (оцінка конкурентів та їх дій);
 - фактори внутрішнього середовища (оцінка потенціалу підприємства);
- 3) визначення стратегічних цілей підприємств;
- 4) впровадження стратегії життєздатності підприємств:
 - легітимізація;
 - подолання організаційного опору;
- 5) етап безпосередньої реалізації стратегії:
 - мобілізація ресурсів;

- стратегічні зміни на підприємстві;
- оперативне управління реалізацією стратегії;
- б) контроль і коригування реалізації стратегії:
 - оцінка ступеня виконання стратегії;
 - порівняння і оцінка результатів;
 - оперативне коригування стратегії;
- 7) завершення реалізації стратегії життєздатності та її оцінка.

Слід зазначити, що при досягненні стратегічної мети підприємству необхідно визначити подальші стратегічні перспективи свого розвитку, в іншому випадку, коли стратегічна мета не досягнута – розробляти і впроваджувати біль жорсткі і стратегічні зміни.

На нашу думку, стратегію життєздатності необхідно вважати способом досягнення підприємством своїх цілей, незважаючи на дестабілізуючий вплив зовнішніх та внутрішніх чинників (за виключенням форс-мажорних), які є джерелами виникнення кризових явищ та стимулюючим імпульсом до їх зростання та перетворення на кризові ситуації.

Проте питання розробки та впровадження подібних стратегій (антикризових, життєдіяльності, розвитку), як відзначають вітчизняні вчені, не займають належного місця в діяльності більшості вітчизняних підприємств і в основному ігноруються [1]. В теперішніх умовах господарювання, однією із основних проблем на більшості підприємств є відсутність цілісної системи життєзабезпечення, яка б передбачала формування філософії життєдіяльності підприємств нафтогазового комплексу, створення організаційних антикризових структур, професійну підготовку членів груп кризового управління, сценарне моделювання процесу антикризових заходів та розробку окремої цільової стратегії життєдіяльності.

Допомогти розробити ефективну інноваційну стратегію життєздатності вітчизняним підприємствам, на нашу думку, можуть відповідні фахівці, виділивши його конкурентні переваги і визначивши перспективні види діяльності з проведеними діагностики бізнес-процесів, оцінкою реальної відстані до встановлених цілей підприємства, його орієнтації на перспективні чинники успіху ведення бізнесу за кон'юнктури ринку, що динамічно змінюється. Подібний підхід знаходимо в праці [2], де автор вказує на необхідність використання відповідної організаційної структури для розробки і реалізації стратегії й пропонує створювати творчі колективи (бригади), що мають співпрацювати з відділами нової техніки, науково-технічної інформації й іншими подібними підрозділами.

Слід зазначити, що у країнах з розвинутою ринковою економікою вже напрацьовано чималий досвід управління змінами, який, безсумнівно, має велике значення для вирішення проблем, що стоять перед вітчизняними підприємствами, але необхідно враховувати, що це досвід управління в умовах цілком сформованої ринкової економіки з діючими законами конкуренції та стабільною соціально-політичною ситуацією [3, 4].

Саме тому при формуванні організаційно-економічного механізму реалізації стратегії життєздатності підприємств нафтогазового комплексу пріоритетними слід вважати інновації модифікованого спрямування з генеруванням і використанням нових знань і нових технологій, які можуть і повинні принести швидкі і кардинальні зміни позитивного характеру в сьогоденні реалії вітчизняних підприємств та української економіки загалом.

Література:

1. Пушкар А., Тридід А. Стратегічне управління розвитком підприємства // Бізнес-Інформ. – 1999. - №11-12. – С. 124-129.
2. Ефремов В.С. Стратегія бізнеса: Концепція и методи планирования. – М.: Финэкспрес, 1998. – 192 с.
3. Кузьмін О., Мельник О. Японський менеджмент: особливості функціонального підходу // Регіональна економіка. - 2002. - №1. - С. 248-254.
4. Zdrowomyslow N., Spies B., Gelling M. Sanierung in Kriesenzeiten // Der Betriebswirt. 2004. - №2. - P. 27-32.

РОЛЬ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Сучасний ринок нафтопродуктів є складною багатогалузевою системою, яка тісно пов'язана з багатьма іншими галузями народного господарства на загальнодержавному та регіональному рівнях, і тому суттєво впливає на соціально-економічний розвиток регіону. Проте ситуація на цьому ринку в нашій країні характеризується поглибленням проблем внутрішнього та зовнішнього характеру, серед яких ключовими є непрозорість економічних відносин, нестабільна цінова кон'юнктура на внутрішньому та зовнішньому ринках, високий рівень впливу іноземного капіталу на процеси виробництва і збуту пального, застарілі виробничі фонди нафтопереробних підприємств, неефективність державного регулювання ринку пального на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Таким чином, актуальність даної проблеми обумовлюється необхідністю визначення стратегічних пріоритетів розвитку ринку нафтопродуктів як суттєвого чинника соціально-економічного розвитку регіону.

Для з'ясування ролі ринку нафтопродуктів у стратегічному розвитку регіону важливо визначити суб'єктів цього ринку. Таким чином, найголовнішими суб'єктами вітчизняного ринку нафтопродуктів є:

- 1) вітчизняні виробники пального (нафтопереробні підприємства);
- 2) імпортери бензину та дизпалива;
- 3) гуртові бази із зберігання палива;
- 4) роздрібні місця продажу пального (автозаправні станції);
- 5) перевізники пального (за допомогою нафтопроводів, бензовозів);
- 6) споживачі (власники легкових автомобілів (фізичні та юридичні особи), сільськогосподарської техніки, комерційні перевізники).

Особливо суттєвий вплив на регіональний розвиток ринку нафтопродуктів має у тих регіонах, де, по-перше, зосереджено виробництво та переробка нафтопродуктів, і, по-друге, спостерігається високий попит на пальне зі сторони підприємств та фізичних осіб. Вітчизняне виробництво концентрується у шести регіонах, де функціонують такі нафтопереробні підприємства: ВАТ "Лисичанська нафтооргсинтез" (м. Лисичанськ, Луганська обл.), ВАТ "Лукойл-Одеський НПЗ" (м. Одеса), ВАТ "Нафтопереробний комплекс "Галичина" (м. Дрогобич, Львівська область), ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття" (м. Надвірна, Івано-Франківська область), ЗАТ "Укртатнафта" (м. Кременчук, Полтавська область) та ВАТ "Херсоннафтопереробка" (м. Херсон). Так наприклад, у Львівській області у 2008 р. частка виробництва продуктів нафтоперероблення становила 8,6% від загального обсягу виробництва, що дозволило забезпечити відповідно високі показники зайнятості та бюджетних відрахувань галузі.

Соціально-економічний розвиток регіону не лише знаходиться під безпосереднім впливом, але й сам впливає на ринок нафтопродуктів. Проведений нами аналіз дозволив виявити головні чинники формування конкурентного середовища на регіональному ринку пального:

- 1) структура економіки регіону (частка сільського господарства, промисловості у валовому виробництві);
- 2) регіональні особливості формування попиту (кількість та структура автотранспорту, рівень зарплати та безробіття тощо);
- 3) наявність НПЗ в області;
- 4) рівень розвитку регіональної інфраструктури зберігання нафтопродуктів;
- 5) регіональна структура операторів ринку, їх конкурентоспроможність та конкурентна політика, методи конкурентної боротьби.

Таким чином, динаміка і характер розвитку окремих ринків продукції ПЕК, зокрема ринку нафтопродуктів, тісно взаємопов'язані з соціально-економічним розвитком регіонів. Поряд з позитивним впливом (високий рівень виробництва, забезпечення значного рівня зайнятості і бюджетних відрахувань, забезпечення підприємств і населення паливом тощо), ринок нафтопродуктів в періоди нестабільності може мати і негативний вплив на регіональний розвиток. Вказане вимагає реалізації низки заходів на регіональному рівні, зокрема постійне ведення оперативного моніторингу регіонального ринку нафтопродуктів, складання регіональних балансів пального, врахування при прийнятті управлінських рішень внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку ринку нафтопродуктів.

Анкудович Т.Є., к. т. н.,
Гальчинський Л.Ю., к. т. н., доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ ЦІН НА РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

Метою дослідження є вивчення, аналіз, оцінка стану ціноутворення на ринку нафтопродуктів України на базі моделювання механізму дії ціноутворюючих факторів та розробки прогнозних моделей.

Актуальність дослідження визначається потребами держави в інструментах та методиках, які здатні забезпечити теоретико-методичні і практичні аспекти вирішення існуючих проблем на ринку нафтопродуктів, механізми забезпечення збалансованого розвитку, а саме формування такої ринкової інфраструктури і цінових співвідношень на цьому ринку, які забезпечать його оптимізацію.

Для вирішення даної проблеми центральне місце відведено алгоритмічному опису комплексної моделі взаємодії суб'єктів ринку з метою вивчення впливу окремих факторів на основні результати діяльності, зокрема цін та оцінки меж державного втручання, удосконаленню тарифної політики, форм та систем оплати праці.

В процесі дослідження використовуються сучасні інструменти аналізу та прогнозування, за допомогою яких оцінюються різні сценарії розвитку економічних процесів в державі з фіксацією макроекономічних показників реального сектору економіки.

Вивчення ситуації стосовно методології прогнозування цін на ринку нафтопродуктів дає підстави стверджувати, що існуючий рівень оцінювання неповною мірою відповідає потребам ефективного державного регулювання.

Це пов'язано з тим, що існуюча практика аналізу та прогнозування базується на неформальних вербальних оцінках експертів і як правило не дає обґрунтованого прогнозу цін нафтопродуктів.

В результаті проведеного дослідження був вивчений світовий досвід прогнозування цін на базі кількісних моделей та розроблені пропозиції стосовно застосування адаптації цих моделей до українських реалій. В основі вказаних підходів лежить проведення класифікації значимих факторів, які впливають на ціноутворення. Зокрема вставлено, що одним з найбільш значимих є світові ціни на сиру нафту, коливання курсу валют та купівельна спроможність вітчизняних споживачів. Ряд факторів, які експерти вважають значимими для ціноутворення, наприклад, зміна схем поставок сирової нафти на нафтопереробні заводи України поки - що не вдалося оцінити кількісно.

Дослідження динаміки цін нафтопродуктів та факторів впливу на їх формування за останні роки мають характер суттєво нестационарного стохастичного процесу. В результаті це визначає необхідність застосування методології прогнозування цін на ринку нафтопродуктів України, яка враховує специфіку поведінки цін нафтопродуктів та

ціноутворюючих факторів, зокрема врахування гетероскедастичності та інших сучасних підходів аналізу даних.

Реалізація даних підходів дозволить розробити програмні продукти для моделювання ціноутворення та реалізації сценарних розрахунків і прогнозу цін з урахуванням виявлених тенденцій. Виходячи з постановки задачі основним економіко-математичним методом буде сценарний аналіз цінових тенденцій на ринку нафтопродуктів.

Розроблені на базі цих моделей методичні механізми нададуть можливість вирішення таких важливих державних завдань як: запобігання ситуацій швидкого неконтрольованого зростання цін на ринках нафтопродуктів України; підвищення надійності забезпечення балансу споживачів та підприємств ПЕК.

Представлена розробка дозволить надати реальну методичну та практичну допомогу співробітникам державних структур при підготовці та прийнятті ними управлінських рішень, а також можливість отримання ними інструментарію для оцінки наслідків, аналізу та оцінки результативності прийняття законодавчих і нормативних рішень у політиці ціноутворення.

Галюк І.Б., к.е.н., доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВИ ШЛЯХОМ ЕКСТЕНСИФІКАЦІЇ ЦИХ ПРОЦЕСІВ

Позитивна динаміка економічного розвитку держави може забезпечуватись лише за умови сталості та надійності процесів енергозабезпечення на основі повного задоволення потреб промисловості, сільського господарства та соціальної сфери країни. Саме тому вирішення питань активізації економічної діяльності неможливе без врахування можливостей забезпечення і використання енергетичних ресурсів, дефіцит і дороговизна яких може унеможливити розвиток окремих напрямків господарської діяльності держави.

На сьогоднішній день економічний розвиток України регулюється великою кількістю правових та нормативних документів, основними з яких є Стратегія сталого розвитку України та Енергетична стратегія України.

Перший із зазначених правових актів декларує можливості забезпечення розвитку промислового та аграрного секторів економіки, виходячи із наявного ресурсного забезпечення та зростаючого попиту на продукцію і послуги на внутрішньому ринку та перспектив розвитку експортно-імпоротної діяльності.

Другий документ визначає можливості енергозабезпечення економічного розвитку України із врахування зростаючої потреби в енергоносіях у перспективі до 2030 року.

В Енергетичній стратегії України для задоволення зростаючого попиту на енергоносії основна ставка робиться на збільшення обсягів використання вугілля та електроенергетики, зокрема активізацію використання АЕС.

Така спрямованість розвитку енергетичної бази країни, з однієї сторони, виправдана прогнозними оцінками світових запасів енергетичних ресурсів. Якщо запаси нафти оцінюються на перспективу використання на рівні 30-60 років, природного газу – на 40-70 років, то запасів вугілля достатньо для використання протягом 300-700 років, урану для АЕС – до 100 років, плутонію – до 1000 років.

З іншої сторони, світові тенденції використання вугілля та діяльності АЕС постійно скорочуються. Причиною цього є зростаюча ціна видобування вугілля, що веде до нерентабельності шахтного методу роботи.

Світова громада занепокоєна ситуацією підвищення рівня радіоактивного випромінювання на територіях розташування потужних АЕС. Негативний вплив діючих АЕС на генетичному рівні на здоров'я людей, навколишню природу вже доведений.

Однак сьогодні проблема набирає більших масштабів. Зростання кількості цунамів і тайфунів у Тихому океані пов'язують із підвищенням рівня іонізації верхніх шарів атмосфери, що викликане радіаційним опроміненням техногенного походження.

За оцінками Світової енергетичної ради, ера вугілля фінішувала ще на початку 20-х років ХХ століття. До речі, сьогоднішні тенденції у використанні енергоносіїв є передвісниками кінця ери нафти і природного газу.

В Україні передбачено збільшити обсяги видобування вугілля до 2030 року у двічі. Сьогодні вуглевидобування галузь працює у постійному дотаційному режимі (щорічна сума дотацій коливається від 4 до 7 млрд. грн.).

Резерви вугілля, які ще можуть бути використані, представляють собою пласти глибокого залягання (у Донбасі, наприклад, глибина залягання становить 1000-1200 м, подекуди досягаючи 1500 м). Видобуток вугілля в таких умовах не лише економічно неоправданий, але й з огляду на екологічні та фізичні небезпеки є загрозливим. На сьогоднішній день Україна лідирує у статистиці загиблих шахтарів.

Сумний досвід Чорнобильської АЕС дає привід для сумнівів у доцільності розвитку атомної енергетики.

Світові експерти відмічають, що подальше використання традиційних джерел енергоресурсів призведе до екологічної катастрофи, результатами якої будуть не лише забруднення атмосфери і глобальне потепління, але й загроза існування людства загалом. Комісія ООН з проблем сталого розвитку та ряд інших міжнародних установ, які займаються проблемами екології та енергетики, виклали своє бачення ситуації у підготовленому спеціальному Резюме: «...діючі сучасні моделі виробництва, розподілу та використання енергії на національному, регіональному та глобальному рівнях нестабільні і нераціональні з огляду на екологію та фінансові витрати і вже нині є перешкодою для сталого соціально-економічного розвитку багатьох країн світу...».

Вирішення проблеми енергозабезпечення можливе за умови вирішення на організаційному та технологічному рівнях з обов'язковим економічним обґрунтуванням заходів. Доречним в даному аспекті є вивчення зарубіжного досвіду, зокрема питань регіоналізації процесів забезпечення енерговикористання, енергозбереження та енергоефективності. Цікавим до розгляду є досвід Японії, Данії, Німеччини.

Однозначним є висновок про необхідність комплексного розгляду питань економічного розвитку та можливостей енергозабезпечення із обов'язковим врахуванням усіх можливих позитивних і негативних наслідків екологічного і соціального спрямування, визначення оптимальних шляхів вирішення суспільних проблем із мінімізацією негативних проявів сьогоднішнього використання ресурсів у майбутньому.

Література

1. Енергетична стратегія України на період до 2030 року // <http://search.ligazakon.ua/>.
2. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. – Київ., 2008. – 48 с.
3. Суходоля О.М. Методичні основи формування програми розвитку політики енергоефективності // Збірник наукових праць НАДУ. – 2005. – №1. – С.219-229.
4. Ермілов С. Проблеми та шляхи удосконалення державної політики України в галузі енергозбереження // Економіка України. – 2006. – №9. – с.4 – 8.
5. Енергетична безпека України в контексті європейських нафтогазових перспектив // <http://209.85.129.132/>.
6. Коробко Б.П., Муханю В.М., Онішко О.Ф. Енергетика та сталий розвиток // <http://www.planeco.com.ua/>
7. Микитенко В.В. На чому базується енергетична безпека держави // Вісник НАН України. – 2005. – №3. – С.41-46.

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВНУТРІШНІХ САНАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР В ОРГАНІЗАЦІЯХ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

В умовах кризових явищ в економіці країни особливого значення набуває можливість застосування оздоровчих процедур на підприємствах, що зазнали значних фінансових труднощів або навіть опинилися на межі банкрутства.

В Україні сьогодні це актуально для підприємств усіх галузей народного господарства, оскільки криза охопила всі сфери життєдіяльності країни. Не є виключенням і нафтогазовий комплекс України. Доцільність використання оздоровчих процедур всередині нафтогазового комплексу України, який представлено складною системою підприємств та різними рівнями взаємозв'язків між ними, є безумовно актуальним питанням.

НАК "Нафтогаз України" – найбільша державна вертикально інтегрована нафтогазова компанія України, підприємства якої видобувають більше 97% газу і нафти в країні. [1] Структура компанії охоплює три дочірні компанії, п'ять дочірніх підприємств, два державні акціонерні товариства та два відкриті акціонерні товариства, які у свою чергу мають відокремлені управління і відділення. Масштаби діяльності НАК "Нафтогаз України" і ступінь її впливу на економіку України є такими, що форе-мажорні обставини компанії стають проблемою держави і впливають на кожного члена суспільства. [2]

Сьогодні НАК "Нафтогаз України" перебуває у складному фінансовому становищі. Так, міжнародне рейтингове агентство Moody's у вересні поточного року знизило рейтинг НАК "Нафтогаз України" з рівня "Саа2" до рівня "Са", що означає високу ймовірність дефолту позичальника. [1] За підсумками 2008 року збитки компанії склали 2 млрд. грн. (у 2007 році – 66 млн. грн.), боргові зобов'язання зросли у 2,8 рази і станом на 1 січня 2009 року становили 33,7 млрд. грн. Окрім того, баланс кожного підприємства, що входить до складу НАК „Нафтогаз України”, обтяжений боргами із внутрішніх розрахунків, оскільки підприємства комплексу знаходяться у взаємовідносинах між собою як по вертикалі (з підприємствами вищого чи нижчого підпорядкування), так і по горизонталі (з підприємствами аналогічного рівня підпорядкування).

Вважаємо за доцільне розглянути можливість застосування санаційних процедур у фінансових взаємовідносинах підприємств нафтогазової галузі. Підприємствам, які належать до однієї інтегрованої структури, нелогічно використовувати судові санаційні процедури, прописані у Законі України „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”. Однак вони в змозі застосовувати ті ж самі заходи фінансового оздоровлення, що передбачає судова чи досудова санація, які будуть направлені не стільки у зовнішнє середовище функціонування компанії, як всередині самої компанії між підприємствами різного рівня. Така „самосанація” спричинятиме позитивні зміни фінансового становища одночасно у двох чи більше підприємств.

Таким чином, застосування санаційних процедур у фінансових взаємовідносинах підприємств нафтогазової галузі сприятиме покращенню рівня їх ліквідності і платоспроможності і в цілому сприятиме фінансовому оздоровленню НАК „Нафтогаз України”, а отже і галузі в цілому.

Література:

1. Інтернет-видання NEWSru.ua від 29.09.09 //Економіка// "Агентство Moody's знизило рейтинг "Нафтогазу" : [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.newsru.ua/arch/finance/29sep2009/moodys.html>
2. Інтернет-видання "Економічна правда" від 06.06.09// "Рахункова палата: нафтогазова галузь перетворилася на "бюджетопожираючу" [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/4a2a5ab23fdca/>

ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНІ СТРУКТУРИ В СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИХ КОМПАНІЙ

У сучасному нафтовому бізнесі переважають вертикально інтегровані нафтові компанії. Виникають міжнародні інтегровані структури, які спрямовують свою діяльність на об'єднання всього процесу від видобутку нафти до кінцевого споживання, розширюючи світову мережу [1]. Метою механізму вертикальної інтеграції є підвищення ефективності функціонування й забезпечення стабільної роботи нафтогазової галузі.

Нафтогазовий комплекс здійснює домінуючий вплив на економіку України. Практично усі важливі процеси при розробці стратегічних та політичних рішень, формуванні бюджету країни виважені в основних принципах розвитку підприємств паливно-енергетичного комплексу.

Реформування нафтогазової галузі передбачає оновлення організаційних структур відповідно до сучасних світових тенденцій розвитку економіки з урахуванням особливостей ринкових перетворень у нашій країні. В умовах ринкової економічної системи для ефективного функціонування паливно-енергетичного комплексу важливою стає інтеграція зусиль підприємств з видобутку нафти, її перероблення та реалізації продукції з метою економії витрат виробництва [2].

Проте створення вертикально інтегрованих нафтогазових структур передбачає виникнення ряду небезпек, які за певних обставин можуть знизити рівні ефективності та конкурентоспроможності діяльності.

Світова практика вже неодноразово доводила, що тільки великі нафтогазові компанії мають змогу акумулювати достатню кількість фінансових ресурсів для постійного розвитку своїх виробничих потужностей та максимальної реалізації економії масштабу. Вертикальна інтеграція передбачає об'єднання фірм, котрі функціонують у різних виробничих циклах. Вона розширює масштаб і силу впливу підприємств у галузі, що створює для них певні конкурентні переваги завдяки зміцненню конкурентної позиції. Унаслідок вертикальної інтеграції зовнішні операції перетворюються на внутрішньофірмові. Так компанія отримує гарантію постійних і стабільних поставок сировини, капіталу, робочої сили, а ще регулює витрати на придбання потрібних ресурсів.

Незважаючи на позитивний ефект інтеграції в нафтогазовому секторі, слід зазначити, що стратегія вертикального інтегрування посилює взаємозалежність між функціональними підрозділами. Це пов'язано з великими внутрішніми затратами на підтримання виробничих потужностей по всьому вертикальному ланцюгу, на управління взаємодією між підприємствами, що інтегруються. Серед можливих негативних наслідків вертикальної інтеграції можна виділити такі аспекти: наявність комунікаційних бар'єрів, послаблення мобільності та гнучкості в управлінні, використання необґрунтованих варіантів інтеграції зі створенням надмірно великих формувань, якими неможливо ефективно управляти [3].

При проведенні організаційно-економічних перетворень нафтогазової галузі України необхідно врахувати важливі моменти:

- тільки при наявності сучасного корпоративного управління та організаційно-фінансової прозорості відповідних до світових вимог приватизовані нафтогазові компанії дають прийнятні виробничі показники;

- у світовому нафтовому бізнесі домінують приватні вертикально-інтегровані компанії, які контролюють весь ланцюжок виробництва та збуту нафти та нафтопродуктів. Разом з тим у держави є достатні механізми регулювання нафтового ринку через податкову і тарифну політику та контроль транзитних поставок;

- збереження умов для конкуренції як на внутрішніх так і на зовнішніх ринках, яка є потужним стимулом зростання якості та ефективності виробництва;

- важливим показником діяльності компанії є вирішення питань акціонерного управління та виявлення взаємоприйнятних для усіх сторін рішень [4].

Вертикально інтегрованим нафтовим компаніям властиві особливості, які за певних обставин можуть знизити ефективність та конкурентоспроможність. Прийняття рішення щодо використання вертикально інтегрованих структур в нафтогазовому комплексі повинно базуватись на порівнянні переваг та недоліків.

Література:

1. Лапко О.О., Ковалко О.М., Власова С.В. Вплив конкуренції на формування стратегій розвитку нафтогазових компаній світу // Нафт. і газова пром-сть. - 2006. - №1. - С. 3.
2. Квасній Л.Г. Управління підприємствами та галузями паливно-енергетичного комплексу України в умовах ринку // Науковий вісник НЛТУ України. - 2009. - Вип. 19.9. - С. 171.
3. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 204 с.
4. Бараннік В.М. Про вертикально-інтегровані компанії та принципи їх регулювання (на прикладі Росії). — Доступно з: www.db.niss.gov.ua/monitor/comments.php?id=45&goto...

Овечка О. В., к.е.н., доцент,
Хомин А.,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

РЕІНЖИНІРИНГ ПРОЦЕСІВ ГАЗОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Удосконалення бізнес-процесів на більшості вітчизняних підприємств має зазвичай стихійний характер. Проте лише ті організації, які включають удосконалення бізнес-процесів у свою стратегію, розробляють методологію і техніку здійснення змін й успішно долають бар'єри організаційних змін, можуть говорити про ефективне управління цим найважливішим метапроцесом.

Для виявлення «проблемних місць» у бізнес-процесах підприємства необхідно провести їхній ретельний аналіз і визначити ті з них, що потребують першочергового удосконалення або ж реінжинірингу за певними критеріями.

В результаті аналізу бізнес-процесів газотранспортного підприємства на прикладі УМГ «Прикарпатрансгаз», тестування альтернативних сценаріїв розвитку були ідентифіковано ключові бізнес-процеси, що потребують першочергового перепроєктування, оскільки вони мають значний вплив на результативність усього підприємства. Крім того, за допомогою експертного методу та методу аналогій, вдалося визначити 10 ключових бізнес-процесів, які в даній кризовій ситуації значно посилити свій вплив на діяльність підприємства, відіграють вирішальну роль на підприємстві. На основі аналізу було сформульована система цілей, досягнення яких необхідно оптимізувати, побудована трьохзонна матриця, що дала можливість визначити стратегічну важливість кожного з бізнес-процесів для кінцевого визначення бізнес-процесів, що потребують проведення реінжинірингу.

Аналіз за допомогою трьохзонної матриці дозволив зробити зокрема наступні висновки: в першу зону, тобто зону високого пріоритету, потрапляють бізнес-процеси — «Залучення капітальних інвестицій», «Автоматизація та інформатизація» і «Ремонт та обслуговування обладнання КС». Це означає, що оскільки ці бізнес-процеси підприємства мають визначальний вплив на критичні фактори успіху організації у теперішній економічній ситуації і функціонують недостатньо ефективно за експертною оцінкою, тому вони першочергово підлягають реінжинірингу.

іноді навіть аграрного (доіндустріального) суспільства. В умовах переходу до ринкових відносин спостерігається нашарування нового економічного мислення на старе, яке залишилось у спадок від радянської планової системи. Зрозуміло, що свідомість та економічне мислення в Україні залишилось на рівні радянської епохи, а якщо спроектувати дане мислення у нафтогазову галузь, значимість якої для розвитку економіки, державної безпеки та добробуту населення не викликає сумніву, то занепад даної сфери економіки є неминучим для України. Шлях України в напрямку досягнення міжнародної конкурентоспроможності й світових стандартів є досить складним і тривалим, але ми маємо потенціал, особливо у сфері трудових ресурсів, для сприйняття й адаптації до глобальних стандартів.

Тому зовнішньоекономічна інтеграція нафтогазовидобувних підприємств повинна починатися зовнішньою інтеграцією людської свідомості, формуванням відповідного економічного мислення та культури. Нафтогазова галузь потребує величезного фінансування, значного науково-технічного потенціалу, юридичної та законодавчої державної раціональності, а основне висококваліфікованої робочої сили, рівень економічної культури якої, сягає світових стандартів, що на нашу думку, проявляється у морально-етичних якостях особистості, відношенні до професійних обов'язків та врівноваженні безмежності потреб.

Сергійчук І. І.,

Європейський університет, м. Київ

ВЕРТИКАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Глобальна фінансово-економічна криза, яка спричинила різке падіння цін та платоспроможного попиту як на внутрішньому, так і на світовому ринках, загострила проблеми неефективної інституційної організації господарської діяльності українських підприємств машинобудівного комплексу. В сучасних умовах найбільш мобільними та гнучкими до зовнішніх негативних змін закономірно виявилися вертикально-інтегровані підприємства, які, на відміну від горизонтальних об'єднань, мали значні обсяги нерезалізованих резервів. Водночас горизонтально-інтегровані підприємства не змогли адекватно відреагувати на зміну економічної кон'юнктури, через що негативні наслідки кризи досить суттєво позначилися на їх фінансовому стані. Внаслідок подальшого поглиблення негативних тенденцій в економіці, з плином часу можуть спостерігатися зниження платоспроможності підприємств, які мають горизонтальну підпорядкованість, та як результат збільшуватися випадки банкрутств та поглинання більш потужними суб'єктами господарювання. Саме усунення передумов та факторів, які зумовлюють дисбаланс діяльності підприємств, який проявляється в диспропорції між горизонтальним та вертикальним векторами розвитку вітчизняних підприємств, а також аналіз доступних інструментів, які дозволять сформулювати ефективні вертикально-інтегровані підприємства машинобудівного комплексу, визначають вагомість та актуальність даного питання в сучасних умовах.

З макроекономічної точки зору підприємства є інститутом концентрації людських, фінансових, виробничих та науково-технічних ресурсів, які у разі оптимального та ефективного їх використання, дозволяють суб'єктам господарювання отримувати позитивний фінансовий результат при зниженні виробничих витрат. Серед основних причин, які спонукають підприємства до об'єднання, є: посилення ринкової конкуренції, необхідність залучення інвестицій для інновацій, прагнення до зниження виробничих та комерційних витрат, пошуків шляхів зниження ризиків, підвищення ефективності виробництва та розширення масштабу своєї діяльності.

На поточний час стратегія інтеграційного розвитку є складовим розвитком більшості підприємств з метою підвищення ефективності виробництва та стійкості їхнього функціонування, а саме побудові закінчених технологічних ланцюгів, забезпеченню координації обсягу продаж, зниженню витрат на одиницю продукції, зростанню продуктивності праці.

Вертикальна інтеграція – об'єднання підприємств, що спеціалізуються на різних видах діяльності, для більш ефективного розподілу ресурсів, збільшення обсягів діяльності та скорочення витрат.

Вертикальна інтеграція або міжгалузєва інтеграція, на думку більшості дослідників, оцінюється як більш висока форма інтеграції, яка дозволяє успішно реалізувати заходи для становлення конкурентних промислових структур на сучасному етапі.

До основних переваг вертикальної інтеграції можна віднести:

1) Розширені можливості економії, що полягають в кращій координації й управлінні, знижених витратах, кращому використанні площ, потужностей, більш легкому зборі та обробці інформації про ринок та попит.

2) Можливість гарантувати організацію поставки продукції у визначені терміни і, навпаки, її продаж в періоди низького попиту.

3) Можливість надання компанії більшого простору для участі в стратегії диверсифікації за допомогою контролю більшої частини ланцюжка створення вартості.

4) Можливість створення власної збутової мережі, що впливає на прискорення всього циклу руху товарів, обороту капіталу, окупності витрат та інформаційного обміну між підприємствами.

5) Концентрація й прискорення відтворення промислового, фінансового й інтелектуального капіталу.

6) Дає можливість підприємству підвищити загальний рівень прибутковості від здійснених вкладень, якщо запропонований варіант припускає більшу віддачу, ніж альтернативна ціна капіталу компанії.

7) Розширення масштабу діяльності, що дає можливість структурам збільшувати прибуток через розвиток та розширення виробництва, а не за рахунок підвищення ціни.

Однак, незважаючи на описані переваги, вертикально-інтегрованим підприємствам властиві особливості, які при певних обставинах здатні знижувати їхню ефективність.

Основними недоліками вертикальної інтеграції є:

1) Тенденція до приросту пропорції постійних витрат. Це пов'язано з тим, що підприємство повинно покривати постійні витрати з метою підтримки виробничих потужностей по всьому вертикальному ланцюзі, управління взаємодією між інтегрованими підприємствами, передачі інформації нагору й вниз по ієрархії, дублювання функцій в окремих виробничих структурах, а також на контроль та координацію діяльності. Наслідком такої чутливої операційної залежності є підвищений ризик діяльності підприємства.

2) Зростання витрат у випадку дорогих внутрішніх джерел постачання.

3) Втрата гнучкості при зміні технології та попиту.

4) Може створювати значні перешкоди для «виходу» з групи, оскільки підвищує ступінь взаємозалежності активів компанії. Їх буде набагато складніше продати у випадку спаду, тобто ускладнює своєчасне рятування від неконкурентоспроможних виробництв.

Для соціального-економічного добробуту держави вертикальна інтеграція супроводжується позитивною динамікою конкуренції на ринку продукції з високою доданою вартістю, зменшеною собівартістю виробництва кінцевого продукту з можливим зниженням його ціни, підвищеною стійкістю розвитку економіки країни.

Переваги об'єднання підприємств мотивуються, по-перше, економією, яка обумовлена збільшенням масштабів діяльності, тому що масштаби об'єданого підприємства будуть набагато більшими, ніж у кожній із фірм до інтеграції й з'являється можливість поліпшення управління за рахунок кращої координації й централізації функцій, більш раціональних

капіталовкладень, придбання й використання нововведень. По-друге, одержання контролю над ринком, тому що інтеграція підприємств, безумовно, зменшує кількість конкурентів та дозволяє підприємству «диктувати» свої умови на ринку.

Вертикально-інтегрований розвиток машинобудівних підприємств – це динамічний процес кількісних та якісних змін у внутрішній будові та системі економічних відносин суб'єктів господарювання, що функціонують, в сфері матеріального виробництва, з метою реалізації довгострокових завдань, націлених на активне використання внутрішнього ресурсного потенціалу, зростання конкурентоспроможності та розвиток нових здібностей адекватної реакції на зміни зовнішнього середовища.

Розвиток вертикально-інтегрованих підприємств можливий за умови формування та ефективного реалізації відповідного механізму, який можна визначити як систему зв'язків і відносин, яка забезпечує перетворення і передачу дії від рушійних сил (зовнішніх і внутрішніх факторів) до підсистем і елементів, та стимулює процес її трансформації, включаючи перетворення складу, структури, організації, сукупності зовнішніх зв'язків, якісних і кількісних характеристик економічної діяльності. Для диверсифікованої організації система планування послідовно відображає всі напрями діяльності на корпоративному рівні, на рівні окремих господарських одиниць та функціональних підрозділів. Цей процес ускладнюється тоді, коли відбувається не тільки децентралізована реалізація стратегії, як це було за умови централізованого її розроблення, але й самостійне формування стратегії структурними підрозділами.

Складність розроблення тієї чи іншої стратегії визначається змістом кожної стадії, яка вимагає проведення великого обсягу досліджень і аналізу результатів, а також надзвичайної гнучкості та управлінської майстерності. Учасники цього процесу не просто виконують закріплені за ними функції, а діють творчо й здатні до зміни характеру дій відповідно до обставин. Ці сили різноспрямовані та лише в сукупності визначають загальний вектор трансформаційних процесів. Трансформаційний механізм у такий спосіб є системою організаційно-економічних відносин та формою зв'язків між різноспрямованими рушійними силами процесу. Його склад і структура детерміновані природою об'єкта, що трансформується, конкретно-історичними умовами держави, особливостями її економічної системи, характеристиками конкретного підприємства та факторами, що визначають його функціонування. В основі дії механізму лежить сукупність об'єктивних законів системної, організаційної і економічної динаміки.

Таким чином, в умовах необхідності адаптації до обмеженого попиту та зростаючої конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках основою ефективного розвитку промислових підприємств слід вважати процес формування вертикально-інтегрованої стратегії розвитку. У даному контексті підприємства та держава повинні посісти активну позицію щодо стимулювання формування ефективних та дієвих вертикально-інтегрованих об'єднань, спроможних стати рушійною силою економічного зростання під час економічної кризи. Саме впровадження вертикально-інтегрованої стратегії розвитку машинобудівних підприємств можливе за умови формування та ефективного реалізації механізму, який представляє собою систему зв'язків та відносин, що забезпечує перетворення і передачу дії від рушійних сил до внутрішніх і зовнішніх елементів промислового об'єднання, стимулюючи процес трансформації її структури, якісних і кількісних характеристик економічної діяльності. Необхідність вертикально-інтегрованого розвитку промислових корпорацій полягає в нестабільності зовнішнього середовища та посиленні конкурентної боротьби в світовому масштабі.

Література:

1. Иванов Ю. В. Слияния, поглощения и разделение компаний: стратегия и тактика трансформации бизнеса. – М.: Альпина Паблишер, 2001. – 244с.
2. Ландик В. И. Инновационная стратегия предприятия: проблемы и опыт их решения. – К.: Наук. думка, 2003. — 364с.

3. Кузьменко В. П. Вертикальна інтеграція як фактор економічного зростання країни пострадянського простору // Стратегічна панорама. – 2002. – № 4. – С. 101–112.
4. Федуллова Л. І. Інституційні особливості сучасної корпорації // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2006. – Вип. 103–2. – С. 130–136.
5. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 204с.
6. 2001. – 448 с.
7. Харченко Т.Б. Методика впровадження системи управління якістю на підприємстві// Актуальні проблеми економіки.- 2005.- №12.- С. 152-156.
8. Шаповал М.І. Менеджмент якості: Підручник.- К.: Знання, 2006.- 471с.

Войтко С. В., к.э.п., доцент
Ма Пин,

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт»

ИНСТРУМЕНТАРИЙ СТРАТЕГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ПРОЦЕССА УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ И ПРОГНОЗИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ РЫНКА

Первая модель. Модель оценки управления предприятием, основанная на представлении состояния предприятия точками евклидова пространства (точка в пространстве определяется показателями экономико-хозяйственной деятельности предприятия). На основании редукции показателей по методу главных компонент получаем понижение размерности пространства и проводим оценку весомости факторов. Оценка управления проводится путем вычисления расстояния от точки соответствующей предприятию до некоторой базовой точки, которая выбирается на основе наилучших показателей по отрасли

$$r_j = \left(\sum_{i=1}^m (F_{ij}^1 - F_{ij}^*)^2 \right)^{1/2}, \quad j = 1..n \quad (1)$$

где F_{ij}^1 - значение показателя с номером i полученного редукцией показателей экономико-хозяйственной деятельности предприятий для предприятия с номером j , m - количество показателей, F_{ij}^* - базовые по отрасли значения редуцированных показателей, r_j - оценка деятельности предприятия с номером j .

Вторая модель основана на оценке изменения того или иного показателя. Основной идеей, на которой построена модель, является необходимое воздействие стратегического начала в управлении предприятием на характер изменения показателей деятельности. Именно, стратегическое управление должно сглаживать воздействие негативных тенденций в окружении предприятия и, таким образом, должно обеспечивать более плавное, без завалов, изменение показателей. На основе этого разработана модель оценки стратегического управления предприятиями, как в целом, так и в отдельных аспектах. Основой модели является характеристика динамики, оценивающая изменение показателя в продолжение трех равных периодов (на трехточечном шаблоне).

$$Q_i(p) = \begin{cases} 3\text{Sign}(\Delta p_i) s(p), & |\Delta p_i| > |\Delta p_{i-1}| \\ 2\text{Sign}(\Delta p_i) s(p), & |\Delta p_i| = |\Delta p_{i-1}| \\ \text{Sign}(\Delta p_i) s(p), & |\Delta p_i| < |\Delta p_{i-1}|, |\Delta p_i| > 0 \\ 0, & |\Delta p_i| = 0. \end{cases} \quad (2)$$

где p_i - значение показателя p в период i , $\Delta p_i = p_i - p_{i-1}$.

На основании данной характеристики вводится интегральная оценка динамики показателя p

$$I(p) = \sum_{i=3}^n \alpha_i Q_i(p), \quad (3)$$

где α_i - весомости характеристик каждого из периодов (на основании экспертного оценивания нескольких вариантов весомостей была выбрана модель, в которой весомость каждого последующего периода увеличивается на величину весомости первого из рассматриваемых периодов).

Третья модель. На основании анализа макроэкономических показателей построен Индикатор рынка (на примере сварочного производства). При разработке модели факторного анализа, прежде всего, необходимо выяснить существование такой модели. Далеко не для всякой заданной структуры связей между данными признаками $X=(x(1), x(2), \dots, x(p))T$ в модели (4) можно построить модель факторного анализа. То есть, указать на такие факторы $f^{(1)}, \dots, f^{(p)}$, либо доказать их существование, чтобы пояснить наличие корреляции между парами признаков $x(i), x(j)$ в рамках заданной статистики v :

$$X=Q^T F+U, \text{ либо } x_v^{(i)} = \sum_{j=1}^{p'} f_v^{(j)} q_{ij} + u_v^{(i)}, \quad i=1, \dots, p; v=1, \dots, n, \quad (4)$$

где v - номер испытания. Если параметры таковы, что позволяют построение модели факторного анализа, то определение соответствующих факторов $F^T = (f^{(1)}, \dots, f^{(p)})$ и коэффициентов линейного преобразования $Q = (q_{ij})$, которые связывают X и F , не единственное. Потому необходимо искать дополнительные ограничения на матрицу преобразования Q и на ковариационную матрицу $V = (v_{ij})$ остаточных факторов $u^{(1)}, \dots, u^{(p)}$, чтобы значения параметров искомой модели факторного анализа были бы единственными.

В этом случае может помочь коинтеграционный анализ, поскольку существует линейная комбинация нестационарных переменных, которая является стационарной. Для этого имеется уравнение связи между переменными x_i :

$$x_i(s) = x_{i0}(s) - \beta_0 - \beta_1 x_i(s) - \beta_2 p(s) - \beta_3 \delta(s), \quad (5)$$

где $\beta_k, k=0,1,2,3$ - некоторые параметры, а α, ρ, δ - параметры оптимизации модели. Последовательность $\{x_i(s)\}$ является стационарной, потому и линейная комбинация в правой части тоже должна быть стационарной. Формально коинтеграционный анализ начинается с рассмотрения множества интервалов переменных, которые входят в целевую функцию и для которых можно построить уравнение равновесия:

$$\beta_1 x_1(s) + \beta_2 x_2(s) + \dots + \beta_n x_n(s) = 0 \quad (6)$$

Для решения практических задач удобно представить интервалы в форме центр-радиус, и тогда запись пары чисел $\langle a, r_a \rangle$, который определяет интервал $[a - r_a, a + r_a]$. В распоряжении исследователя имеется, таким образом, многомерная последовательность наблюдений X_1, X_2, \dots, X_n . По модели (5) необходимо перейти от заданных коррелированных признаков $x(1), x(2), \dots, x(p)$, - компонентов каждого наблюдения, к меньшему количеству некоррелированных переменных (факторов) $f^{(1)}, \dots, f^{(p)}$. Для этого необходимо найти оценки \hat{q}_{ij} нагрузок q_{ij} , оценки остаточных дисперсий \hat{h}_{ij} и определить факторы F^T в области посчитанных интервалов.

Предложенные модели стратегического анализа, прогнозирования развития рынка и оценки стратегического управления на машиностроительных предприятиях основываются на системе хозяйственных показателей, механизме оценки весовых коэффициентов, подборе контрольной точки, ранжированию предприятий по системе показателей и по каждому направлению стратегического управления и планирования.

Данилюк М.О., д.е.н., профессор,
Ивано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПІДПРИЄМСТВО В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОЇ КРИЗИ ТА ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Підприємство - це важлива ланка національної економіки де безпосередньо виробляються матеріальні блага, формуються потоки створення суспільних цінностей. Його слід розглядати як складну динамічну систему, яка поєднує велику кількість об'єктів, процесів, бізнес-процесів, виробничо-господарських зв'язків та найбільш активну складову - людський капітал. Саме останній формує філософію (стратегічне бачення) підприємства, визначає цілі функціонування економічної системи та шляхи її досягнення.

Як правило, стратегія підприємства передбачає основні напрями господарювання у відносно стабільний (некризовий період). Тому сьогодні, насамперед, необхідно її скорегувати з врахуванням сучасних особливостей і можливостей, закласти нові стратегіми. При цьому слід пригадати і взяти до уваги вислів Йозефа Шумпетера про те, що криза - це «творча розруха». Отже, криза не може оцінюватися колективом підприємства однозначно як негативне явище. Для частини підприємств вона відкриває нові бізнес-можливості. Цей період може стати поштовхом для запровадження нових бізнес-проектів, перерозподілу активів, модернізації стратегії, виходу на нові ринки збуту продукції.

На наш погляд, для нинішньої фінансово-економічної кризи характерні наступні позитиви (дешеві трудові ресурси, низька конкуренція, збільшення пропозицій з продажу активів, дешева реклама, можливість згуртувати колектив) та негативи (дорогі фінансові ресурси, низька купівельна здатність, регуляторна непередбаченість, нестабільність цін). В період кризи необхідно змінювати підходи до планування. Якщо раніше горизонт планування складав 2-3 роки, то зараз максимальний період - це один рік з обов'язковим шоквартальним корегуванням. На основі аналізу підсумків роботи в одному кварталі, оцінки ситуації на ринку слід корегувати річний план і роботи прогнози на наступних три місяці. Необхідно визнати, що далеко не всі бізнес-починання на даному етапі будуть успішними. Нові проекти можуть розраховувати на успіх, якщо вони зможуть вирішити ті проблеми і задовольнити ті потреби, які зараз найбільш актуальні. На думку експертів серед перспективних сфер бізнесу варто виділити наступні: інформаційні технології, енергоспоживання, енергозбереження, сільське господарство, виробництво продуктів харчування та сфера послуг. При цьому слід зазначити, якщо бізнес-проекти, розпочаті в період кризи, перестануть бути високодохідними у посткризовий період, їх можна розглядати як один із дієвих способів зберегти гроші від інфляції та колектив професіоналів від втрати кваліфікації.

Щоби розраховувати на успіх в умовах кризи важливими чинниками є не тільки фінансові ресурси, нові технології та інші активи, але й «психологічний капітал». Автором фінансові ресурси, нові технології та інші активи, але й «психологічний капітал». Автором концепції цієї нової категорії вважають професора Фред Лютанса, згідно якої складовими психологічного капіталу є воля, направлена на досягнення мети, реалістичний оптимізм - впевненість у «завтрашньому дні», стійкість - вміння протистояти несприятливим обставинам, а також впевненість у собі. Набути і нарощувати психологічний капітал - справа складна і довготривала, але його важливість, необхідність та практична цінність загострюється саме в екстремальних кризових ситуаціях.

Заслугує на увагу також питання постійного підвищення внутрішньої мотивації персоналу. Кадровим управлінням необхідно усувати вплив на роботу працівників чинників демотивації: недооцінка навичок співпрацівника, які він сам цінує; ігнорування ідей та ініціативи; відсутність відчуття причетності до компанії та визнання його досягнень і результатів з боку керівництва тощо.

Шишова І.В.,
Європейський університет м. Київ

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Важливе значення для управління промисловим підприємством і забезпечення стійкого функціонування має контролінг, оскільки: забезпечує необхідною інформацією для прийняття управлінських рішень шляхом інтеграції процесів збору, обробки, підготовки, аналізу, інтерпретації інформації; коригує управлінську діяльність у досягненні мети підприємства; надає інформацію та здійснює консультативну підтримку прийняття управлінських рішень; створює та забезпечує функціонування загальної інформаційної системи управління підприємством; забезпечує життєздатність підприємства на рівнях стратегічного й тактичного управління; сприяє оптимізації залежності „виручка – витрати – прибуток”. Управління підприємством ґрунтується на розумінні структури інформаційного потоку, методів обробки інформації. Орієнтація управління на використання інформаційних ресурсів підприємства вимагає створення інформаційної системи, яка забезпечує своєчасні та якісні дані, їх трансформацію в корисну інформацію для прийняття рішень [1, с.3].

Для забезпечення стійкого функціонування та життєдіяльності підприємства необхідною умовою є здатність до перетворювань. Зараз акцент в управлінні зміщується із завдань контрольного характеру на аналіз, оцінювання діяльності, розроблення стратегії його розвитку, реалізації, моделювання господарської діяльності, маркетингу. Перед керівництвом дедалі частіше постає завдання щодо запобігання банкрутству та кризовій ситуації. При цьому контролінг являє собою систему забезпечення виживання підприємства на етапах оперативного та стратегічного управління. Функції контролінг дуже різноманітні: нормування витрат; розробка заходів щодо поліпшення роботи на підставі інформації про відхилення від норм; прогнозування ціноутворення; аналіз тенденцій розвитку підприємства; передбачення господарської та комерційної ситуації залежно від зміни умов роботи; координація мети різних рівнів управління для досягнення загальної мети підприємства; - відстеження фінансового стану підприємства [1, с.7].

Володіючи інформацією, керівник може здійснювати моніторинг усієї фінансово-господарської діяльності підприємства. Моніторинг означає безперервне спостереження за економічними об'єктами, аналіз їхньої діяльності, відстеження процесів у режимі реального часу, зіставлення оперативних звітів про результати роботи підприємства за найбільш короткий проміжок часу, порівняння цільових результатів з фактично досягнутими. На основі такого порівняння роблять висновки про сильні та слабкі сторони підприємства, динаміку їх змін, а також про сприятливі й несприятливі тенденції розвитку зовнішніх умов, у яких підприємству доводиться працювати. До моніторингових контрольних моментів залежно від конкретних видів об'єктів контролю належать такі:

- огляд адміністрацією поточних фактів господарського життя, наприклад рівнів реалізації продукції підприємства з обсягом реалізованої продукції за невеликі звітні періоди; інформування перевіряючих про наявність прямої залежності між даними та подібними показниками, за інших рівних умов, дає змогу перевірити інформацію на відповідність її умовам функціонування підприємства;
- порівняння рівня витрат з кошторисами, бізнес-планами, наприклад, транспортних витрат, або витрат на капітальне будівництво, із запланованими;
- огляд адміністрацією поточних касових, товарних та інших звітів з метою

з'ясування причин розбіжностей, відхилень за тими чи іншими показниками тощо; - порівняння показників поточного періоду з показниками за відповідний період минулого року тощо [2, с.101].

Слід також враховувати, що характерна для української економіки істотна ресурсно-розбіжності соціально-економічних умов їх розвитку спричиняють ту обставину, що підприємства. Крім того, світова економіка являє собою багаторівневу систему, і отже, багаторівневу систему ринків, що ставлять різний рівень вимог до якості продукції споживачів, які характеризуються різною платоспроможністю. Це дає можливість вибудувати стратегію прориву, стратегію, орієнтовану на зовнішні ринки, поступового, конкурентоспроможності, в основі якої може лежати експансія на ринки дедалі вищого статусу, більш високого якісного рівня.

Об'єктом моделювання інноваційно-технологічного розвитку промисловості має бути формат відносин із зовнішніми центрами сили - збереження ефективного суверенітету України у процесі добудови ланцюжків створення вартості від української сировини до ринків збуту кінцевої продукції та всієї інфраструктури транзакційного сектору, здатного ефективно діяти в масштабах світової економіки. Вирішення завдання структурної додатковості й ефективної кооперації має бути центральним пунктом для нової стратегії взаємовідносин між Україною і зовнішніми партнерами. У технологічній сфері виникає завдання забезпечення реального розвитку виявлених потенціально конкурентоспроможних виробничо-технологічних систем сучасного та новітнього технологічних укладів разом з модернізацією суміжних виробництв. Пошук оптимальних напрямів науково-технологічної політики та стимулювання технологічних змін мають проходити на перехресті багатьох перспективних технологій сучасного та новітнього технологічних укладів і заділів НДДКР з урахуванням виробничо-технологічних можливостей. Результатом такого пошуку має стати виявлена обмежена сукупність перспективних напрямів розвитку вітчизняного науково-виробничого потенціалу, з якої надалі слід обрати не тільки конкретні пріоритети державної науково-технологічної політики, але й пріоритети соціально-економічного розвитку.

На перспективу стратегічними завданнями для України стають використання конкурентних переваг у сфері високих технологій і переваг, пов'язаних з порівняльною дешевизною факторів виробництва, а також раціональне включення до системи транскордонних переміщень капіталу, що дозволить змінити нинішню роль країни в системі міжнародного поділу праці й ту зовнішньоекономічну спеціалізацію, яка неухильно витискує її на узбіччя світового розвитку. Принципова проблема технологічного прориву полягає у виборі стратегії. Насамперед повинна бути чітко сформульована позиція держави - Україна або прагне зберегти статус передової науково-технічної держави, що породжує нові технологічні знання й інновації, або погодиться з роллю економіки, яка запозичує й імпортує інновації із зовнішнього світу.

Таким чином, контролінг – це цілісна концепція економічного управління, яка забезпечує тривале існування підприємства, побудована на синтезі обліку, інформаційного забезпечення, аналізу, планування та контролю і спрямована на виявлення всіх шансів і ризиків, пов'язаних з отриманням прибутку. Метою контролінгу є отримання даних, їх обробка і трансформація в інформацію для управління й прийняття рішень. Така інформація є нестандартною, призначається для виявлення тенденцій та закономірностей явищ і процесів у діяльності підприємства, допомагає розробити заходи, які забезпечують його стійке функціонування в ринкових умовах господарювання.

Література:

1. Пушкар М.С. Контролінг: монографія / М.С. Пушкар. - Тернопіль, 1997. - 146с.
2. Терехов А.А. Контроль и аудит: основные методические приемы и технология / А.А. Терехов, М.А. Терехова. - М.: Финансы и статистика, 1998. - 208 с.

СУТНІСТЬ КРИЗИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасна економічна дійсність обумовлює прийняття рішень керівниками підприємств в умовах невизначеності, тому необхідною складовою підтримання їх життєдіяльності та формування передумов розвитку є визначення стратегічного напрямку виробничої та продуктової політики.

Фінансова і політична нестабільність загрожує кризовими ситуаціями, результатом яких може стати часткова або повна їх неплатоспроможність, чи, навіть, банкрутство. Тому, важливим елементом процесу управління підприємствами є постійний моніторинг результатів діяльності, що дозволить своєчасно обґрунтувати та прийняти комплексні антикризові рішення.

В умовах змінних факторів зовнішнього фінансового середовища і внутрішніх умов здійснення фінансової діяльності збільшується можливість періодичної появи кризи на підприємстві, яка може набирати різних форм прояву. Однією з таких форм є фінансова криза підприємства, що несе найбільшу загрозу його функціонуванню і розвитку. В зв'язку з цим все більшої актуальності набуває вивчення проблем фінансової кризи – причин її виникнення, форм протікання, можливостей запобігання і особливостей управління фінансовою діяльністю в кризових умовах.

Криза – крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі [4; с. 9-25].

Можна відмітити різноманітність понять і визначень кризи. Так, юрист звернеться до нормативно-правових документів, у відповідності до яких засвідчення кризового стану і визнання підприємства банкрутом можуть бути здійснені лише у судовому порядку за умови виконання усіх встановлених правил і процедур; банкір відмітить момент зупинення платежів і занесення розрахункових документів фірми у відповідну картотеку банку економіст буде намагатися розглянути кризу як процес, в якому юрист і банкір зафіксували лише окремі ознаки чи фактори.

Звичайно, на сьогодні економічні проблеми мають специфічні форми прояву. Однак, як свідчить світова практика, криза – невід'ємне явище будь-якого сучасного ринку, який використовує неплатоспроможність в якості ринкового інструменту перерозподілу капіталу і відображає об'єктивні процеси структурної перебудови економіки.

При вирішенні проблем управління підприємством в період криз застосовується антикризове управління, що включає в себе фінансові, маркетингові, кадрові заходи щодо подолання підприємством негативних факторів впливу на його діяльність та від'ємних значень результатуючих показників.

Термін „антикризове управління”, як відмічається в роботах багатьох українських і зарубіжних авторів [2,3,5,6,7], ще не набув чіткого трактування.

Причиною термінологічної розрізненості є відсутність як наукового, так і практичного досвіду при реалізації заходів щодо антикризового менеджменту.

Необхідність антикризового управління визначається тим фактом, що в ринкових умовах як зовнішні та і внутрішні середовища носить динамічний характер, що обумовлює постійне оновлення цілей підприємства, що в свою чергу є джерелом виникнення небезпек та криз. Основною ціллю антикризового управління в сучасних умовах господарювання є, здебільшого, поновлення платоспроможності і відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства для запобігання його банкрутству [3; с.114-116].

З врахуванням цієї цілі на підприємстві розробляється спеціальна політика антикризового управління. Реалізація цієї політики передбачає: періодичне дослідження стану підприємства з ціллю раннього виявлення ознак його кризового розвитку; визначення масштабів кризового

стану фірми; вивчення основних факторів, обумовивши кризовий розвиток підприємства; формування цілей та вибір основних механізмів антикризового управління; впровадження внутрішніх механізмів фінансової стабілізації фірми; вибір ефективних форм санації; забезпечення ліквідаційних процедур за умови банкрутства підприємства.

Формування саме таких заходів щодо здійснення цих етапів дозволить підприємству підтримати оптимальний рівень конкурентоздатності підприємства в контексті забезпечення його стабільності.

Особливістю саме антикризового управління є те, що в силу кризових умов прийняття управлінських рішень часто відбувається в умовах зниження керованості підприємства, дефіциту часу, високого ступеня невизначеності. Для здійснення такого управління підприємства формують спеціальні групи висококваліфікованих менеджерів, які надіються особливими повноваженнями в сфері прийняття і реалізації управлінських рішень, а також відповідними фінансовими ресурсами. Попередження та полегшення наслідків кризи є однією із найголовніших цілей будь-якого підприємства. Особливо важливим цей аспект управління вбачаємо для українських підприємств, що постійно знаходяться в стані невизначеності і ризику.

Склад та ефективність антикризового управління прямо залежать від правильності вибору відповідної стратегії та тактики, які визначаються наступними факторами: зниження оборотності оборотного капіталу; втратою якості управлінського персоналу; старінням основного капіталу; високою долею позичкового капіталу, неадекватністю його складу та структури; нестабільністю та протиріччями в законодавстві; іншими внутрішніми та зовнішніми факторами

Основними завданнями антикризового управління є забезпечення виживання фірми в даний час, недопущення неплатоспроможності та банкрутства. Для ефективного управління виникає потреба як в чіткому розумінні суті та джерел кризи, так і формуванні та реалізації антикризових заходів, що мають бути об'єднані в систему антикризового управління.

Саме такий підхід, з однієї сторони, дозволить відмітити можливі небезпеки та запобігти кризі, а з іншої, якщо підприємство вже знаходиться в кризовому стані, то дасть необхідне розуміння, що ця галузь менеджменту характеризується особливими методами та прийомами, неприйнятними для нормальної діяльності підприємства.

Література:

1. Ансофф И. Стратегическое управление/ Под ред. Л.И. Евенко. Пер. с англ. – М.: Экономика, 1989. 635с.
2. Антикризисный менеджмент /под ред. проф. Грязновой А.Г. – М.: Ассоциация авторов и издателей "ТАНДЕМ". Издательство ЭКМОС, 1999, - 528с.
3. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия. К.: Ника-центр. – 2003. 785с.
4. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник. – Київ: ЦУЛ, 2003. 472с.
5. Комаров Е., Комаров А. Кризисные и антикризисные менеджеры. //Управление персоналом. - 2003. - №2. - С.7–10
6. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент. Учебное пособие. – М.: Дело и Сервис, 1998. - 489с.
7. Стратегия и тактика антикризисного управления. Под общ. ред. Градова и Кузина.: СПб. – 1996. 782с.
8. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств. – К. КНЕУ, 2000р. 412с.
9. Холод З.М. Методологічні аспекти антикризового управління / З.М. Холод, А.М. Штангрет // Економіка промисловості – Донецьк: Інститут економіки промисловості НАН України. – 2002. – №2. – С. 23-27.
10. Гришан Ю. Напрями вдосконалення внутрігосподарського управління на підприємствах / Ю. Гришан // Економіка України. – 2001. - №1. – С. 9-17.

ДІАГНОСТИКА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Динамічність і складність середовища функціонування організації вимагає відповідних внутрішніх змін (перетворень), здатних забезпечити гнучкість організації і пристосування її до зовнішніх впливів. У сучасній теорії організацій стан зовнішнього середовища розглядають як важливий фактор і ситуаційну змінну, визначаючи структуру, функції, логіку розвитку організації [1, с.276]. Організації рідко застосовують будь-які функції, логіку розвитку організації [1, с.276]. Організації рідко застосовують будь-які функції, логіку розвитку організації [1, с.276]. Організації рідко застосовують будь-які функції, логіку розвитку організації [1, с.276].

Отже, зовнішнє середовище організації слід розглядати як важливий чинник розвитку організації, а його діагностика дозволяє вирішити такі завдання: дослідити середовище, у якому працює організація; визначити критерії, що дозволяють кількісно чи якісно його оцінити; визначити фактори, що впливають на стан організації і зумовлюють тенденції його зміни; вибрати параметри (систему показників), що характеризують зовнішнє середовище та ступінь впливу його факторів на її результати діяльності; запропонувати заходи чи способи управлінського впливу, що дозволяють протидіяти загрозам та максимально використовувати можливості організації; обґрунтувати запропоновані альтернативи розвитку із врахуванням впливу зовнішніх факторів на основі використання сучасних методик стратегічного управління.

Багатофакторний склад проявів зовнішнього середовища на діяльність підприємства визначає передумови формування різноманітних моделей зовнішнього середовища. А.Василенко виділяє такі моделі представлення зовнішнього середовища: як культурне оточення, як сукупність законів, юридичних норм, директивних матеріалів, регламентуючих і обмежуючих діяльність організації, як сукупність соціальних інститутів і закладів, регламентуючих діяльність організації, як технологічне оточення, як сукупність організацій і соціальних груп, з якими організація вступає у взаємовідносини [3, с.274]. Ситуаційна модель середовища, запропонована П.Лоуренсом і Дж.Лоршем розглядає зовнішнє середовище як сукупність різноприродних сегментів, обмежена кількість яких не визначена і для кожної організації рівна числу спеціалізованих підрозділів, що існують в організації і виділяють свій тип ресурсу. Діагностика зовнішнього середовища на основі системної моделі організації розглядає її як систему, яка складається із двох складових: зовнішнього оточення, що охоплює вхід, вихід системи, зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотній зв'язок; внутрішнього оточення як сукупність взаємопов'язаних компонентів, що забезпечують процес впливу суб'єктів управління на об'єкт, перетворення входу у вихід і досягнення цілей організації [3, с.10].

Діагностика зовнішнього середовища передбачає послідовне виконання таких етапів: ідентифікація факторів та параметрів зовнішнього середовища, їх групування за критерієм сили і ймовірності впливу на діяльність організації, аналіз та оцінка вибраних показників, що характеризують зовнішнє середовище, формування альтернативних варіантів прийняття стратегічних рішень щодо майбутнього розвитку чи поточного регулювання діяльності під впливом зовнішніх факторів, обґрунтування та вибір найкращої альтернативи, формування заходів щодо перспективного розвитку із врахуванням впливу зовнішнього середовища. Виділення факторів зовнішнього середовища вимагає їх критеріального групування та кількісної оцінки сили впливу на діяльність організації.

Серед критеріїв розподілу зовнішніх факторів доцільно виділити критерії, що визначають силу впливу на організацію. Такий підхід передбачає виділення таких рівнів зовнішнього середовища (рис.1): мікросередовища (охоплює чинники, закономірності і наслідки функціонування окремих суб'єктів ринкової економіки); мезосередовища (виділяє фактори функціонування організації на рівні галузей, регіонального розвитку, секторів економіки); макросередовища (включає макропараметри організації: обсяги національного виробництва, рівень цін, рівень безробіття); мегасередовища (охоплює світову економіку, процеси, що торкаються інтеграційних процесів, інтернаціоналізації і глобалізації суспільних відносин).

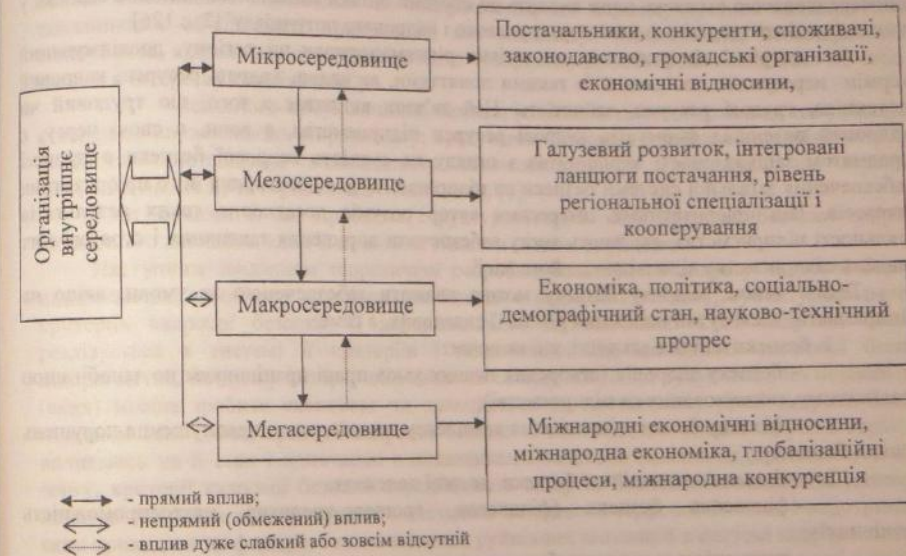

Рисунок 1 – Структура зовнішнього середовища організації за критерієм сили впливу

Особливої уваги потребує діагностики сили впливу зовнішніх факторів на діяльність організації, її стан, можливість забезпечувати життєздатність та досягати цілей розвитку. Вирішення даного завдання вимагає застосування сучасних методик стратегічного аналізу, математично-статистичних розрахунків.

Таким чином, діагностика зовнішнього середовища організації та сили його впливу на результати її діяльності на сьогодні є необхідною умовою впровадження змін, які забезпечують спроможність підтримувати існуючий стан та досягати цілей стратегічного розвитку.

Література:

1. Василенко В.А. Менеджмент устойчивого развития предприятий: Монография. – Киев: Центр учебной литературы, 2005. – 648 с.
2. Гибсон Дж.Л., Иванцевич Д.М., Донелли Д.Х. Организация: поведение, структура, процессы: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2000. – с. 628.
3. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА – М. -2000. - 312 с.
4. Згуровський М.З., Панкратова Н.Д. Основи системного аналізу. - Київ.: Видавнича група ВНУ, 2007. – 544 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Аналіз кадрової безпеки як категорії, що може бути притаманним різним рівням відносно до рівнів економічної безпеки (тобто макро-, мезо- та мікрорівень) довів, що такий термін в науковій літературі застосовується лише в контексті забезпечення системи економічної безпеки на рівні підприємства, а на рівні держави чи регіону поняття „кадрова безпека” дослідниками не розглядається. На означених рівнях вона, на думку автора, лише є опосередкованою ознакою, адже входить до системи оцінки соціального чинника безпеки у вигляді „оцінки людського капіталу, трудового і кадрового потенціалу” [2, с.126].

Але на рівні підприємства, аналогічно рівням держави чи регіону, досліджуваній термін нерозривно пов'язаний із такими поняттями, як кадри, кадрові ресурси, кадровий потенціал, трудові ресурси, зайнятість. Цей зв'язок випливає з того, що трудовий чи кадровий потенціал формують кадрові ресурси підприємства, а вони, в свою чергу, є предметом зацікавленості керівництва з огляду на сутність кадрової безпеки в процесі забезпечення загальної системи безпеки на підприємстві для досягнення його пріоритетних інтересів. Під пріоритетними інтересами автор розуміє досягнення таких результатів діяльності підприємства, які дають змогу забезпечити вирішення тактичних і стратегічних завдань підприємства відповідно до його місії.

Таким чином, кадрову безпеку можна вважати забезпеченою за умови, якщо на підприємстві досягнутий належний рівень її складових, а саме:

1. безпеки життєдіяльності, що включає:

- безпеку здоров'я (створення певних умов праці працівникам по запобіганню травматизму, захворювання на підприємстві);

- фізичну безпеку (виконання комплексу заходів, щодо недопущення порушень правил безпеки);

2. соціально-мотиваційної безпеки, до якої належать:

- фінансова безпека (фінансова, грошово-кредитна платоспроможність працівників;

- впевненість в своєму робочому місці;

- оплата праці, яка враховує обсяг, кваліфікацію, професіоналізм і якість виконаної роботи);

- кар'єрна безпека (професійно-кваліфікаційне та посадове просування працівників, заохочення в пристосуванні своєї кваліфікації до вимог робочого місця, в гарантіях виробничого зростання (планування кар'єри): підвищення особистої мобільності на ринку робочої сили;

- отримання шансів для самореалізації на робочому місці;

- естетична безпека (проведення загальноосвітніх семінарів, конференцій, групових дискусій;

- мотивація задоволення персоналу своєю роботою;

- поліпшення власного іміджу кожного працівника);

- адміністративно-незалежна безпека (створення умов для відсутності можливості призначення невідготовлених і некомпетентних кадрів, що знаходяться у „родинних” стосунках з власниками, засновниками, акціонерами підприємства до керівництва трудового колективу персоналу);

3. професійної безпеки, що заключається у:

- безпеці праці (система принципів, підходів, дій направлена на створення певних умов праці (рівень оплати праці, посада, обладнання робочого місця), з урахуванням новітнього, передового досвіду на ринку праці);

- інформаційній безпеці (прогнозування структури персоналу, визначення потреби в кадрах, планування, залучення та розміщення персоналу;

- оцінювання результатів праці для виявлення потенціалу кожного працівника);

- пенсійно-страховій безпеці (соціальний захист працівників (страхування, медичне обслуговування);

- безпеці володіння сучасними знаннями (впровадження новітніх технологій у розвиток персоналу, удосконалення рівня професійних знань, навичок, умінь, здібностей у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу).

4. антиконфліктної безпеки, яка є результатом поєднання:

- патріотичної безпеки (створення психологічного клімату в колективі на основі позитивного відношення до підприємства, що характеризується психологічними показниками об'єднаності працівників, яка забезпечує узгодженість, безконфліктність спілкування, відповідальність та обов'язок, товариську допомогу, вимогливість до себе та іншого в інтересах виробництва);

- психолого-комунікаційної безпеки (сприяння міжособистісним комунікаціям і створенню сприятливого мікроклімату; врахування інтересів і побажань працівників, його особистого потенціалу; задоволеність міжособистісними стосунками по вертикалі (керівник-підлегли) та горизонталі (виконавці)) [1].

Слід зауважити, що проблема структурної організації кадрової безпеки потребує подальшого вивчення, адже її не можна вважати цілком вирішеною.

Наступним завданням теоретичної розробки понятійного апарату кадрової безпеки підприємства, як об'єкту наукових досліджень є виділення: об'єкту, суб'єкту, предмету й критеріїв кадрової безпеки, її інформаційного забезпечення. Суть кадрової безпеки реалізується в системі її критеріїв і показників. Під критеріями кадрової безпеки підприємства, на думку автора, слід вважати ознаку або їхню сукупність, на підставі якої (яких) можна зробити висновок: чи знаходиться на достатньому рівні кадрова безпека підприємства. Тобто, критерії кадрової безпеки є основою для оцінки загроз і втрат, що впливають на її стан і одночасно є показниками кадрової безпеки підприємства. В свою чергу, критерії кадрової безпеки передбачають вибір їх певних показників (індикаторів), порогові значення яких виступають системою показників кадрової безпеки і недотримання яких приводить до формування негативних, руйнівних тенденцій в системі кадрової безпеки підприємства.

Неабияку роль в процесі забезпечення кадрової безпеки підприємства відіграє її інформаційне забезпечення, сутність, зміст і завдання якого, а отже, і прогнозного забезпечення кадрової безпеки підприємства, на думку автора, розкрито у таких її принципах:

1. первинність законодавства під час забезпечення кадрової безпеки підприємства;

2. збалансованість пріоритетних інтересів підприємства в особі його власників і керівництва та його персоналу, що зайнятий на підприємстві;

3. необхідність постійного моніторингу реальних і потенційних загроз кадровій безпеці підприємства та програма заходів щодо відвернення загроз;

4. необхідність розробки з використанням методології стратегічного планування, затвердження і реалізації стратегії діяльності підприємства щодо забезпечення кадрової безпеки у вигляді відповідної програми на перспективу;

5. відповідність заходів щодо забезпечення кадрової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії;

6. своєчасність розробки і здійснення заходів щодо відвернення загроз кадровій безпеці і власним економічним інтересам підприємства;

7. необхідність організаційного і методичного оформлення підсистеми кадрової безпеки (створення організаційної структури, яка має займатися питаннями забезпечення кадрової безпеки).

Важливими термінологічними властивостями категорії „кадрова безпека підприємств” щодо вироблення заходів управління нею також є: кадровий ризик, кадрові небезпеки та їх джерела, кадрові загрози (загрози кадровій безпеці), мета і механізм забезпечення кадрової безпеки (механізм управління кадровою безпекою), кадрова стратегія, гарантія кадрової безпеки, принципи забезпечення кадрової безпеки підприємства, методи та інструменти забезпечення кадрової безпеки підприємства у сфері забезпечення кадрової безпеки, основні напрями забезпечення кадрової безпеки підприємства, моніторинг кадрової безпеки, повноваження підсистеми забезпечення кадрової безпеки підприємства.

Література:

1. Мунтіян В.І. Економічна безпека підприємства. Монографія.- К.:КВІЦ,1999.-462с.
2. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств/ Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б.- К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004.-170с.
3. Лич В. М. Трудодовий потенціал: теорія та практика відтворення. — К. : Науковий світ, 2003. — 314с.
4. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект. — К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2005. — 368с.

Томаш В.В., здобувач

Інститут регіональних досліджень, м. Львів

РОЗВИТОК ВІДОМЧОГО КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ РЕГІОНАЛІЗАЦІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

В умовах ринкової економіки ефективна діяльність державних установ України в значній мірі стримується структурно-кваліметричними та мотиваційними проблемами їх кадрового забезпечення. Це відноситься, зокрема, й до Державної прикордонної служби України, яка покликана забезпечувати охорону державного кордону, розвиток, будівництво і комплектування Прикордонних військ.

На фоні регіоналізації соціально-економічного життя та політизації суспільних відносин в Україні це відомство активно включається й у процеси гармонізації відносин соціально-економічного характеру на територіях дислокації своїх структурних підрозділів (зазначимо, що до його структури окрім адміністрації та окремих підрозділів центрального підпорядкування входять Східне, Північне, Західне, Південне, Азово-Чорноморське регіональні управління Державної прикордонної служби України).

Нині Державна прикордонна служба України має певний досвід в сфері переходу на нову модель охорони державного кордону. У її основі - розширення повноважень прикордонних інспекторів, технічне переоснащення мережі, створення єдиної телекомунікаційної системи з формуванням відповідної бази даних тощо.

Ключовою складовою моделі є переведення первинних підрозділів прикордонного відомства з лінійного способу організації охорони державного кордону на нову організаційно-штатну структуру відділів, збільшення кількості персоналу оперативного реагування безпосередньо на кордоні за рахунок скорочення представників керівної ланки. Це свідчить, що у системі кадрового менеджменту даного відомства відбуваються суттєві зміни. Очевидно, що ці зміни неможливі без нового погляду на роль антропологічного підходу у підвищенні ефективності всієї системи державного управління в Україні.

Антропологічний підхід у розвитку кадрового менеджменту системи Державної прикордонної служби України – це, перш за все, цілеспрямований відбір, якісна підготовка, ефективне використання та швидке відновлення трудового потенціалу відомства. Це не тільки розвиток комплексу вимог в царині необхідних знань і вмінь персоналу, але й

формування в нього більш широкого спектру індивідуальних професійно важливих якостей особи. Як засвідчує огляд спеціальної літератури, даній проблематиці присвячена чимала кількість досліджень науковців.

У вітчизняній практиці неодноразовими є спроби розробки методик аналізу процесів формування ділових, професійних й особистісних якостей працівників державних структур (зокрема, шляхом оцінювання рівня сформованості цих якостей, виявлення ступеня їх впливу на результативність праці).

За часів радянського періоду певного поширення набула, так звана, портретна система В. Тарасова, головною особливістю якої став комплекс стандартизованих висловлювань, котрий дозволяв ЕВМ малювати портрет особи, яка проходила оцінювання.

Відомою стала й формалізовано-рейтингова система атестації персоналу С. Дорошенка, суть якої у кількісному підході до оцінювання ділових якостей людини із застосуванням соціологічного апарату досліджень та різного роду кваліметричних вимірів (зазначимо, виміри не враховували фізичних, фізіологічних, біологічних, моральних, психологічних і духовних якостей робітників і керівників).

Низка напрацювань з даної проблематики пов'язана з іменами Л. Азгольдова, Г. Волковичького, Г. Дмитренка, П. Друкера, А. Маслоу, А. Неверовської, А. Осунда, Г. Цьокіна, Ф. Хміля та багатьох інших науковців. Більшість з них, використовуючи різні підходи, акцентували увагу на мотивації та професійному відборі персоналу з необхідними для даного виду діяльності якостями.

Останнім часом набули поширення різного роду HR-технології «assessment» (комплексний метод оцінки персоналу, який включає різноманітні ділові ігри і вправи, які моделюють ключові моменти реальної ситуації). Найбільш відомими та ефективними серед них вважаються системи Томаса та Extended DISC. Проте, усі вони розроблені суто для комерційних організацій, а їх використання в державних структурах вимагає значного доопрацювання і не дає змоги чітко визначити основоположні професійно значущі якості персоналу Державної прикордонної служби України.

Таким чином, основна проблема полягає в тому, що в системі Державної прикордонної служби України до цього часу немає чіткої уяви про якості, які можна було б вважати професійно важливими для прикордонників.

Це не дозволяє створити дієвий інструментарій аналізу цілеспрямованої мотивації праці особового складу. Більше того, має місце відсутність організаційного механізму, який би напряму пов'язував нормативні професійно важливі якості персоналу з ефективністю роботи конкретного працівника, зі ступенем досягнення цілей, кількісними та якісними, фінансовими та економічними характеристиками діяльності відомства в умовах середовища конкретної територіальної суспільної системи, залишається суттєвою перешкодою на шляху підвищення ефективності всієї системи охорони Державного кордону України.

З метою вирішення проблеми автором пропонується еталонна модель оцінювання основних категорій персоналу Держприкордонслужби України. Суть моделі у формуванні еталону професійно важливих якостей прикордонника (метод – експертна оцінка). Значення еталону (мети) прирівнюється до 1,0. Усі його складові є похідними від кількох груп якостей конкретної категорії персоналу. Еталон виступає інструментом регулювання мотивації діяльності персоналу державної прикордонної служби України.

Варто відзначити, що апробація цієї методики на практиці уже нині дала змогу визначити напрями проведення подальших досліджень. Вони націлені на окреслення вимог навколишнього середовища до персоналу відомства, врахування регіональних факторів у системі заходів щодо підвищення ефективності діяльності Державної прикордонної служби України.

ОЦІНКА ДЖЕРЕЛ КАПІТАЛУ БРЕНДУ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ

Бренд – це складне системне поняття, що володіє реальною цінністю для його власників, а її капіталізація стає предметом управління. Для того, щоб здійснити оцінку його капіталу, вимірювання потрібно проводити комплексно, вивчаючи спочатку ефект, який створюється його компонентами, та обчислювати грошову вартість бренду.

Бренд «формується» у свідомості споживача, отже, тут зароджуються і джерела його капіталу. Компоненти, які створюють цінність бренду для фірми, в дзеркальному відображенні є компонентами, які мають цінність для споживача і, таким чином, роблять його прихильним до бренду. У таблиці 1 коротко розглянуто, якими методами та інструментами можна оцінити джерела формування споживчого капіталу бренду (за компонентами його ідентичності).

Таблиця 1

Ефект, створений компонентами ідентичності бренду

Компоненти ідентичності бренду	Інструменти аналізу, які найчастіше використовуються	Критерії ефективності	Показники ефективності
1) АСОЦІАЦІЇ	- формування довільних асоціацій - розгорнуті запитання - шкали - проєктивні методики (тест Поршаха, заповнення рамок, порівняння) - карти брендового сприйняття	діапазон асоціацій бренду	- сила - приємність - унікальність - стійкість - виразність - послідовність - ступінь прихильного ставлення споживача до бренду, ототожнення його з самим собою
2) ІМІДЖ	- проєктивні методики (підбір картинок, побудова колажів) - модель Brand Asset Valuator - спільний аналіз	комплекс відчуттів і емоцій, викликаних брендом	- сила і приємність асоціацій, пов'язаних із атрибутами бренду
3) ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ	- проєктивні методики (персоніфікація бренду) - шкала індивідуальності бренду (BPS – «Велика п'ятірка») - метод Brand Relationship Quality	набір характеристик бренду	- сила і приємність окремих характеристик бренду, виділених споживачами

4) ПОЗИЦІЯ	- бренд-менпінг (польовий, радіальний) - аналіз суб'єктивної класифікації брендів - карта візуального сприйняття рішення товарів	важливість окремих аспектів брендової пропозиції	- стійкість позиції бренду у свідомості споживача - сильні сторони брендової пропозиції - цінність окремих властивостей бренду для споживача
5) СПРИЙНЯТА ЯКІСТЬ	- метод шкал - методика EquiTrend	ступінь задоволення споживачів від контакту з товаром (послугою)	- відсоток респондентів, які мають позитивну думку про властивості товару - ступінь довіри споживачів до бренду - відсоток споживачів серед активних користувачів брендованого товару, які високо оцінюють його якість
6) ЦІННІСТЬ	- карти визначення номінальної цінності - матриця розгортання якісних функцій - модель очікуваної цінності бренду - тестування сприйняття і впізнавання атрибутів марки - тестування легкості пригадування марки (самостійного і пригадування з підказкою) - тестування лояльності до бренду - тестування можливості заміни бренду	набір параметрів товару (послуги), значущих для споживача	- відсоток споживачів, які визнали певні характеристики брендованого товару (послуги) цінними для себе - ступінь задоволеності споживачів визначеними параметрами товару (послуги) - ступінь впізнавання і пригадування марки - відсоток лояльних до марки споживачів - кількість споживачів, які останнього разу купили дану марку і планують повторно купити

7) ЯДРО	- контент-аналіз - фонетичний аналіз - психосемантика	розуміння споживачами ключової ідеї бренду	- відсоток споживачів, які пам'ятають основну ідею бренду або можуть її згадати з підказкою - присмність асоціацій, пов'язаних з ключовою ідеєю бренду - ступінь сприйняття споживачами ключового повідомлення бренду
---------	---	--	---

Таким чином, існує ряд інструментів, які дають змогу оцінити ефект, створений компонентами ідентичності бренду, для того, щоб визначити, чи досягається максимально можливе співпадання запланованого і сприйнятого змісту бренду. Ми пропонуємо, як можна досліджувати окремі компоненти бренду, критерії ефективності та показники, які визначають межі, сузь і складові частини одного узагальненого критерію ефективності.

Література:

1. О.Я. Малинка. "ДНК" бренду як система збереження, відтворення і передачі інформації до споживача та її концептуальна модель / Оксана Малинка // Маркетинг в Україні. – 2006. – №1 (35). – С. 34–38.
2. Aaker D.A. Managing Brand Equity. Capitalizing on the Value of a Brand Name / David Aaker. – New York, London, Toronto, Sydney : The Free Press, 1991. – 299 p.
3. Keller K.L. Branding and Brand Equity / Kevin Keller. – Cambridge, Massachusetts : Marketing Science Institute, 2002. – 86 p.

Прохорова В.В., к.е.н., доцент
 Національний авіаційний університет, м. Київ

ФАКТОРНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

Як методична основа дослідження проблем управління розвитком господарських систем найбільш адекватним представляється факторний підхід, відповідно до якого їх «ядро розвитку» розглядається у вигляді системи шести агрегованих величин - факторів виробництва: людського, технічного, інституціонального, інформаційного, природного, організаційного. Гармонічне сполучення факторів є необхідною й достатньою умовою їхнього розвитку, саме ця гармонія, можливо, є об'єктивною метою управління господарськими системами. Моделюючи структуру великих господарських систем, можна розглядати їхні структурні елементи й реалізовані ними функції як результат попереднього розвитку. У цьому випадку можна говорити про ту ж факторну шістьку для кожної з підсистем і кожної з її функцій. Актуальним представляється дослідження господарських систем з нечітко вираженими або множинними цілями, що не мають об'єктивного чисельного вираження. Прикладами таких систем є господарські організації й об'єднання

або соціально-економічні системи в цілому. Характерним масштабом таких систем, що забезпечують відносну однорідність умов їхнього функціонування й розвитку, є, як правило, регіон або галузь. Їхніми особливостями є інерційність, децентралізація, стосуються окремих приватних аспектів їхнього функціонування, або мають занадто високий для практичного використання рівень узагальнення.

Особливо важкими є формальні моделі управління такими системами, що не мають об'єктивно вимірюваних власних або зовнішніх цілей свого функціонування, міри й результату керуючих впливів. Додатковою обставиною, що затрудняє побудову формальних моделей, є невизначеність середовища, а також її системна перебудова й глобалізація. У цих умовах головною метою керування є досягнення балансу між глибиною реформування й стійкістю, що часто зв'язують із терміном «стійкість розвитку». Науковий апарат формального аналізу таких проблем ще не створений.

Традиційна структурно-функціональна модель таких систем, будучи добре пристосованою для завдань короткострокового регулювання, мабуть, недостатня для завдань керування їхнім розвитком у силу величезного переліку системних функцій і труднощі формалізації їхньої залежності від предметів керування. Крім того, згадана вище інерційність соціальних систем, що приводить до значного запізнювання результатів керуючих впливів, вимагає обліку системної динаміки, модель якої неможливо побудувати на одній структурно-функціональній основі.

Для проектування на цій основі системи управління необхідно в першу чергу вирішити проблему вимірності факторів. Можна запропонувати наступний алгоритм виміру f-векторів. Кожен компонент f-вектора структурних елементів одержує первинний оцінний вимір, що не залежить від виконуваних ними функцій, як результат деякої згортки близьких і почасти взаємозамінних натуральних показників (оцінюване по відносній шкалі). Вторинні оцінки (по абсолютній шкалі) компонента аналогічного f-вектора для кожної з його функцій (побудовані на базі тих же натуральних показників) взаємно коректуються оцінкою їхньої достатності для реалізації функцій. Підсумкова корекція оцінок (по абсолютній шкалі) компонентів f-вектора структурного елемента виробляється по сукупності «функціональних» f-векторів з обліком «ваги» функцій. У складно структурованих системах структурно-функціональна й факторна моделі являють собою єдине ціле (СФФ-модель), оскільки функції, що зв'язують із виходами одних елементів організаційної структури, потрапляючи на вхід інших, утворюють фактори їхнього розвитку. Таким чином, кожний зі структурних елементів і кожна з функцій системи має власний f-вектор. У результаті можна побудувати факторну модель досліджуваної системи, що відповідає її структурно-функціональній моделі.

Експертна побудова СФФ-моделі, як й експертне оцінювання функцій-факторів виробляється в напрямку вниз після одержання системою зовнішньої оцінки своїх функцій. Цим забезпечується погодженість всіх оцінок, необхідна для коректності моделі. У той же час функції-фактори, що створюються усередині структурного елемента (підсистеми), будуються в напрямку нагору.

Таким чином, модель обчислення значень факторів на основі зіставлення вимірюваних й оціночних показників для статистично значимої сукупності структурних елементів у сполученні з їх емпіричними агрегованими якісними характеристиками може перевести структурно-функціональну модель на факторну мову. Новизна підходу й недолік статистичних даних не дозволяють оцінити ступінь ефективності факторної мови. Однак у ньому втримується потенціал строгого кількісного підходу до моделювання динаміки, стратегічного планування й керування соціально-економічними системами.

Факторна модель, що відбиває сутнісні взаємозв'язки у господарських системах й яким притаманні властивості агрегованості, може бути основою побудови їхньої динамічної моделі. Динамічний підхід до аналізу розвитку соціально-економічних систем широко використовується як у силу його успішності в природничих науках, так й у силу

динамічних властивостей більших систем, що володіють статистичною детермінованістю й внутрішньо обумовленими стійкими тенденціями.

Однак, у міру деформування системи динамічний підхід стає все менш продуктивним через втрату ними самодостатності, і підпорядкування випадкам взаємодії з великими й детермінованими зовнішніми системами. У їхньому розвитку підсилюється роль випадків як внутрішнього, так і зовнішнього походження. Тому, у системах середнього масштабу необхідне створення більш складних комбінованих моделей, що мають ієрархічну структуру й включають у себе аналіз стохастичної складових, побудова структурних елементів, виділення регулярної й стохастичної складових, побудова локальних динамічних співвідношень, процедур агрегування. Ці завдання доцільно всього вирішувати на основі факторної моделі, оскільки саме взаємодія факторів надає системі динамічність. Основними елементами факторної динамічної моделі природно вважати групи структурних елементів системи, що володіють тим самим f -вектором. Поточний стан системи може бути описано щільністю розподілу f -векторів по елементах системи. Для кожного з елементів системи варто побудувати динамічні співвідношення (у вигляді орієнтованих зважених графів або різницевих рівнянь), заснованих на специфічному для нього способі взаємодії факторів. Коефіцієнти цих рівнянь можуть залежати від «внутрішніх» й «зовнішніх» факторів. Головною динамічною властивістю замкнутої багатоелементної системи є вирівнювання (оцінок) її факторів у всіх структурних і функціональних елементах. Процес вирівнювання (релаксаційна траєкторія) визначається структурою системи. При недостатній складності структурного елемента рівновага його факторів установлюється на рівні найменшого з них (деградація).

Кондр О.С., к.ф.-м.н., доцент,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,

Марчук Л.В., к.е.н.,

Смиковчук Т.В.,

Коломийський політехнічний коледж

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Постійний процес трансформацій підприємства є запорукою перспективного, довготривалого процвітання на ринку. Управління трансформацією доцільно розглядати як конкретну функцію менеджменту, яка потребує певного втручання з метою корегування [1]. Як показав проаналізований практичний досвід діяльності підприємств, регулювання процесу трансформацій викликає дедалі зростаючим динамізмом економічних процесів у масштабах регіону, країни, світу тощо [2]. Тому керування трансформаційними процесами є об'єктивною необхідністю у реаліях української економіки.

Пропонуються методичні підходи до регулювання трансформацій підприємств шляхом реструктуризації персоналу, удосконалення механізмів корпоративного управління та застосування механізмів галузевого кооперування. Виходячи з ідеї ранжування значення трансформаційних змін для діяльності підприємства сформовано узагальнену схему регулювання процесу трансформацій підприємства лісопромислового комплексу.

Під реструктуризацією персоналу підприємства або кадровою реструктуризацією, як першого напрямку регулювання трансформацій підприємства, розуміється процес перетворення та приведення кількісного та якісного складу персоналу до вимог зовнішніх умов господарювання, які викликають необхідність трансформацій, та внутрішніх умов, які при цьому змінюються. Крім існуючого у економічній літературі поняття кваліфікаційної реструктуризації персоналу [3], пропонується використовувати також ієрархічну

реструктуризацію (централізація та децентралізація управління) та функціональну реструктуризацію (горизонтальна ротация) [4]. Кожен з цих напрямків реструктуризації особливих підходів щодо їх здійснення.

Удосконалення корпоративного управління розглядається у контексті покращення відносин між менеджерами, власниками підприємства та іншими соціальними групами. Узагальнення досвіду підприємств дало можливість встановити, що модель ефективного корпоративного управління в умовах трансформацій має базуватися на таких елементах [5]: управління; розкриття інформації; встановлення спостережної ради; розмежування повноважень органів груп; захист прав та інтересів акціонерів.

Третім важливим напрямком регулювання трансформацій є галузеве кооперування як процес налагодження стійких виробничо-технічних, науково-проектних, постачальницько-збутових зв'язків підприємства з галузевими суб'єктами господарювання з метою забезпечення належних умов для результативності регулювання внутрішніх та зовнішніх перетворень у процесі трансформацій [6]. Кооперація передбачає формування та використання синергійного ефекту від об'єднання зусиль підприємств у різних бізнес-процесах.

Регулювання трансформацій підприємств лісопромислового комплексу шляхом їх кооперування вимагає оцінки їх за рівнем фінансової надійності. Обирати партнерів для кооперування пропонується на основі інвестиційних виробничо-технічних параметрів (рівнем зношеності основних виробничих фондів), ринковою позицією підприємства (часткою ринку, яку займає підприємство) та ефективністю менеджменту (рівнем фінансової стабільності підприємства).

Галузева кооперація підприємств лісопромислового комплексу може здійснюватися на засадах створення договірних об'єднань підприємств з метою налагодження довготривалих виробничо-комерційних відносин зі спільним використанням майна об'єднання. Інші форми кооперування (наприклад, злиття підприємств) є недоцільними, оскільки існує монополія держави на певних етапах виробничого ланцюга лісопромислового комплексу. Цей фактор ускладнює формування корпоративних відносин на засадах спільної власності. При створенні виробничих об'єднань на базі підприємств лісопромислового комплексу потрібно враховувати законодавчі особливості лісокористування в Україні.

Пропоновані блоки регулювання трансформацій підприємств відображають також етапність такого регулювання. Досвід трансформацій підприємств у лісопромисловому комплексі України показав, що слабкими місцями у діяльності підприємств галузі є саме кадри, корпоративне управління та галузеве кооперування. Підприємствам, які налаштовані на удосконалення механізмів трансформацій з метою підвищення власної конкурентоспроможності доцільно застосувати запропонований комплекс механізмів регулювання економіко-організаційних змін.

Лісопромисловий комплекс належить до галузей спеціалізації карпатського регіону. Тому він є пріоритетним в розвитку потенціалу регіону. Вагомим аргументом на користь кооперування підприємств у лісопромисловому комплексі у межах карпатського регіону є орієнтація на лісоохоронні заходи з боку держави програмою "Ліси України".

Література:

1. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: Монографія. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. — 302 с.
2. Марчук Л.В. Трансформація як складова розвитку економічних систем // Менеджмент і міжнародне підприємництво. Збірник матеріалів міжнародної науково-прикладної конференції. — Львів: НУ „ЛПТ”, 2004. — С.125.
3. Забродский В.А., Кизим Н.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем. — Харьков: Бизнес-Информ, 2000. — 71 с.

4. Марчук Л.В. Зміцнення ринкових позицій підприємств шляхом реструктуризації їх персоналу // Логістика. Вісник Національного університету "Львівська політехніка", №499. Львів: ПУ «Львівська політехніка», 2004. – С.191-196.
5. Фролов П. Корпоративне управління і проблеми функціонування виконавчого органу – правління // Економіка України, №2 (507), лютий 2004. – С.41-46.
6. Кузьмін О.С., Шуляр Н.В., Шуляр Р.В. Об'єднання підприємств у автомобілебудівній промисловості: проблеми та перспективи створення // Проектування, виробництво та експлуатація автотранспортних засобів, поїздів та нафтогазопроводів. Щорічний науково-виробничий журнал. Національний транспортний університет України. Транспортна академія. №9, Львів: ВМС – 2002. – С.105-109.

Кільчицький Ю.М.,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛІСОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Формування комплексу цілей розвитку лісопромислового комплексу (ЛПК), який є основним стержнем організаційно-господарського механізму, повинно здійснюватись не шляхом додавання або множення галузевих установок, а на базі послідовного і узгодженого розвитку його підприємств.

Цільові установки повинні носити управлінський характер, а виробничо-господарські цілі розвитку кожного підприємства повинні забезпечувати їх реалізацію. Іншими словами, розвиток підприємств повинен забезпечувати досягнення не тільки часткових цілей, тобто власних, але і сприяти отриманню оптимального ефекту.

В такому випадку провідним принципом досягнення поставлених цілей повинно бути не що інше як задоволення запитів і потреб суспільства в лісопродукції і дарах лісу. Оскільки досі немає можливості оцінити кінцеві результати лісогосподарської діяльності, така ситуація приводить до вироблення затратної стратегії, скерованої на посилення протиріч між лісовим господарством і лісогосподарською діяльністю. Крім цього, в умовах ринку відрив лісопромислових підприємств від відтворення приводить до вирубки найкращих лісів, до нерационального лісокористування, виснаження сировинних баз, що в кінцевому результаті приведе до зниження їх ефективності.

Тому, на наш погляд, для досягнення поставлених цілей необхідно сформувати комплекс задач в сфері управління виробництвом і реалізації ринкової стратегії.

Такий підхід вимагає розробки спеціальних програм, які об'єднали б низку взаємозв'язаних заходів, зорієнтованих на їх досягнення з точки зору системного аналізу. Зміст таких програм не повинен носити екстраординарного характеру, а сприяти координації і досягненню поставлених завдань.

Щодо питань розробки прогнозів, то, на наш погляд, у цій сфері необхідно застосувати динамічні балансові моделі, а також моделі, що включають імітаційне та структурно-логічне моделювання. Іншими словами, йдеться про побудову моделі прогнозування соціально-економічного розвитку ЛПК із врахуванням його особливостей.

Побудова такої системи моделей дає змогу здійснювати не лише "пасивний" прогноз (визначення можливих результатів при збереженні у прогнозному періоді існуючої тенденції), а й "активний" прогноз - визначення шляху досягнення заданих кінцевих результатів. Проведення робіт із створення апарату аналізу, прогнозування і регулювання розвитку ЛПК не може бути обмежене лише верхнім рівнем управління, а потребує охоплення двох рівнів економічної системи: ринкових відносин підприємств і системи макроекономічних пропорцій, на базі якої формуються програми соціального та економічного розвитку.

Звідси випливає, що розроблювана система моделей має стати дворівневою, а взаємозв'язок рівнів буде реалізовуватись за допомогою побічних регуляторів (податки, субсидії, коефіцієнти, амортизація тощо).

Всі ці етапи повинні бути тісно пов'язані між собою і спрямовуватися на вирішення визначеної проблеми.

Проців О.Р.,

Івано-Франківське ОУЛМГ

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ ЯК РЕСУРС СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛІСОСОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ

Мисливство в процесі діяльності людини завжди мало певну ефективність. На мисливській діяльності в Галичині кінця 19 початку 20 століття заробляли не лише мисливці, які добували мисливських тварин, внаслідок чого вони ставали власниками мисливських трофеїв та м'яса, але й в першу чергу власники земельних ділянок, які відповідно до тодішнього законодавства були власниками диких тварин, які перебували на їхній земельній території.

Так, у 1911 році магістрати мали такі доходи від здачі в оренду права полювання: Львів – 12,800 крон, Краків – 8,700 крон, Коломия – 5,360 крон, Броди – 5,600 крон, причому вартість 1 кг м'яса кабана в той час становила 0,30 крон, 1 кг м'яса оленя – 0,80 крон. [1] Від здачі в оренду права полювання в Австро-Угорській імперії щорічно сплачувалось мисливцями 2.659.362 крон. [2] Відомо, що на території теперішньої Івано-Франківської області на протязі дванадцяти років право полювання та риболовлі в горах, в які входили Чорногірські хребти, Ворохта, Татарів, Дора Микуличин, площа яких сягала декілька тисяч моргів лісів і полонин, арендував один з найбільших багатчів свого часу – князь Ліхтенштейн. Як подає журнал «Lowiec» № 12 за 1906 річна сума оренди становила 48 000 крон. [3]

Значною була вартість добутої дичини в Німеччині, де дохід від неї складав 19 млн. марок, хоча за іншими даними вартість добутої дичини лише в Пруссії складала 26 млн. марок. У загальному по Німеччині вона складала близько 43,5 млн. марок. За оренду від полювання отримано 22,4 мільйонів марок. При проведенні полювань на постійній основі було зайнято 30000 людей. Утримання однієї людини складало 816 марок, а в загальному по Німеччині утримання осіб, зайнятих у мисливському господарстві, складало 24,5 млн. марок. Площа мисливських угідь в Німеччині складала 541 тис. км² і завдяки високій мисливській культурі ведення мисливства доходи від мисливства склали 170 млн. марок. Оплата за оренду мисливських угідь відповідно до Баварської урядової статистики складала в 1898 році за 1 га 0,37 марок, а в 1908 році – 0,63 марок. За оренду індивідуального полювання платилось до 1,80 марок з гектара, а в практиці оренда по 3 марки за гектар не була рідкістю. [4]

В Україні на даний час статтею 24 Законом України «Про мисливське господарство та полювання» визначено, що користування мисливськими угіддями є платне, а розмір та порядок внесення плати за користування мисливськими угіддями визначається у договорі між користувачем мисливських угідь та власником або користувачем земельних ділянок, на яких знаходяться угіддя. Розмір плати за користування мисливськими угіддями встановлюється залежно від їх місцезнаходження, природної якості та інших факторів.

Фактично на даний час користування мисливськими угіддями проводиться на безоплатній основі, так як в прикінцевих положеннях Закону України «Про мисливське господарство та полювання» визначено, що стаття 24 набирає чинності з 1 січня 2010 року. [5] На даний час немає жодного нормативно-правового акта, який би визначав суму для оплати за оренду мисливських угідь, що призводить до невизначеності користувачів

мисливських угідь. З іншої сторони виконати цю норму законодавства буде надзвичайно важко у зв'язку з великою кількістю користувачів земельних ділянок, з якими необхідно укласти відповідні договори. Лише в Івано-Франківській області їх нараховується більш як двісті тисяч. Тому практично безплатне користування мисливськими угіддями залишається чи не єдиним безплатним природокористуванням. Відповідно до статистичних даних практично всі користувачі мисливських угідь в області є збитковими, а по державі окупили мисливського господарства складає лише 50%. У зв'язку з цим може виникнути проблема з виконанням вимог щодо оплатного користування мисливськими угіддями.

В національному законодавстві на сьогодні повністю відсутні норми, які є в законодавствах інших країн про відшкодування збитків нанесених сільському та лісовому господарству дикими тваринами. Тому, встановлення оплати за користування мисливськими угіддями в деякій мірі відновить економічну та соціальну справедливість між користувачами мисливських угідь та власниками земельних ділянок, на яких ведеться мисливське господарство, а також дозволить сформувати додатковий фінансовий ресурс для вирішення стратегічно важливих питань його розвитку.

Література:

1. Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warszawa: Nakładem polskiego towarzystwa łowieckiego, 1921. s-15.
2. Ekonomiczno-społeczne znaczenie łowiectwa // Łowicze Polski. – 1902. – № 20. – s.322-324.
3. Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie // Łowicze – 1906. – № 12. – s.145-147.
4. Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warszawa: Nakładem polskiego towarzystwa łowieckiego, 1921. – s. 12.
5. Zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1478-14

Ріпук Л.І.,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У ризик-менеджменті, зрештою як і в менеджменті загалом, немає універсальних порад щодо ефективного управління. Але, знаючи певні алгоритми, підходи, методи, принципи, і професійно використовуючи їх, можна досягнути поставлених цілей. Ніхто не скаже однозначно, які методи (способи) управління ризиками слід обирати. Часто найбільш дієвим є вибір та реалізація сукупності різних методів в залежності від ситуації.

Одним з основних етапів ризик-менеджменту є порівняння фактичного рівня ризику з максимально прийнятним (допустимим). Якщо ж фактичний ризик є меншим або ж дорівнює допустимому, то його варто приймати. Прийняття ризику означає згоду на покриття збитків за рахунок власних коштів. При запланованому прийнятті ризику втрати покриваються з фондів ризику або ж поточного доходу, при незапланованому – з усіх, що є в наявності у підприємства. Проте прийняття ризику не завжди означає відмову від дій, заходів, які спрямовані на скорочення збитків. До заходів прийняття ризику відносять:

- відмова від будь-яких дій, спрямованих на компенсацію збитку;
- створення спеціальних резервних фондів (фондів ризику або фондів страхування), з яких компенсують збитки при виникненні несприятливої ситуації;
- отримання кредитів і позичок для компенсації збитків;
- одержання державних дотацій;
- випуск акцій;
- інші заходи.

У випадку, якщо ж фактичний ступінь ризику виявиться більшим, ніж рівень оптимізації слід поділити на внутрішні та зовнішні. Внутрішні методи свідчать про те, що До внутрішніх способів зменшення ризиків відносять мінімізація втрат, створення резервів та запасів, диверсифікація, ухилення. Використовуючи зовнішні способи зниження ризику, відповідальність (частково або повністю) іншому суб'єкту. До таких методів відносять страхування, хеджування, розподіл ризику, отримання фінансових гарантій, поручительство тощо.

Велике різноманіття напрямків, методів, способів та заходів оптимізації ступеня ризику породжує проблему оптимального вибору в конкретній ситуації. Як спосіб вирішення даної проблеми заслуговує на увагу загальнометодичний підхід до вибору шляхів і способів оптимізації ризиків, який підтримує група науковців [1,2,3,4]. Сутність даного підходу відображено в таблиці 1.

Для оптимізації ступеня ризику підприємство може використовувати також і інші способи та заходи, а саме: лімітування або встановлення верхньої межі (ліміту) грошових засобів; використання технічних засобів для попередження та запобігання ризиків; зменшення простоїв обладнання; ретельний підбір та навчання персоналу, адже відсутність знань, навичок, недбалість часто є причиною збитків; об'єднання з конкурентом чи його поглинання (горизонтальна інтеграція); створення спільних підприємств; резервування грошових коштів, виробничих потужностей, готової продукції; використання минулого досвіду, практики, інтуїції для обґрунтування та прогнозу управлінських рішень; перевірка ділових партнерів (фінансовий стан, юридична форма, становище на ринку, якості управління) та умов укладання договорів; регулярне планування та прогнозування діяльності, складання бізнес-плану розвитку організації; організацію захисту комерційної таємниці на підприємстві; перевірку інформації та її додаткове отримання тощо.

Таблиця 1

Таблиця рішень щодо оптимізації ступеня ризику

Збитки (грн.)	Ймовірність виникнення втрат					Близька до одиниці
	Близька до нуля	Низька	Невелика	Середня	Велика	
Незначні	Прийняття ризику					Прийняття ризику або створення резервів
Малі	Створення резервів, запасів					
Помірні (допустимі)	Створення резервів	Зовнішнє страхування або (і) розподіл ризику			Уникнення ризику	
Середні	Зовнішнє страхування або (і) розподіл ризику, диверсифікація				Уникнення ризику	
Великі	Зовнішнє страхування або (і) розподіл ризику, диверсифікація			Уникнення ризику		
Катастрофічні	Зовнішнє страхування або (і) розподіл ризику		Уникнення ризику			

Необхідно зазначити, що слід розглядати не тільки можливості зниження, а й збільшення ризику при умові підвищення очікуваної віддачі. Адже ризик не можна однозначно вважати негативним явищем, і намагатися з усіх сил його зменшити чи уникнути. Саме такий підхід до управління ризиками, на наш погляд, не є одностороннім, оскільки враховує різні трактування ризиків і, як наслідок, різні варіанти їх оптимізації.

На нашу думку, оптимізації ступеня ризику в процесі стратегічного управління буде сприяти обґрунтована комбінація наведених методів з врахуванням системного та ситуаційного підходів. Також слід пам'ятати, що різні методи супроводжуються різними витратами на їх реалізацію та мають різний вплив на зниження ризику в конкретній ситуації. Тому, при виборі методів (способів) оптимізації ступеня ризику, необхідно враховувати ефективність, шляхом співставлення витрат та досягнутих результатів, та робити висновок щодо економічності їх доцільності.

Література:

1. Гранатуров В. М. Ризики підприємницької діяльності. Проблеми аналізу / В. М. Гранатуров, О. Б. Шевчук. - К. : Державне вид.-інформ. агенство „Зв'язок”, 2000. –150 с.
2. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : Монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. - К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Івченко І. Ю. Економічні ризики : Навчальний посібник / Івченко І. Ю. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с.
4. Лапуста М. Г. Ризики в предпринимательской деятельности / М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова. - М. : „ИНФРА-М”, 1998. – 224 с.

Федорак В. І., к.е.н.

ПВНЗ „Інститут управління природними ресурсами”, м. Коломия

ОРГАНІЗАЦІЙНО - ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ПІДПРИЄМСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ ПРИКАРПАТТЯ

Становлення економіки України та адаптація її у світову економіку потребує нових підходів до формування напрямів стратегічного розвитку сільськогосподарського машинобудування, як базової галузі промисловості, яка забезпечує агропромисловий комплекс машинами і обладнанням. В умовах зростання міжнародної конкуренції на ринку сільськогосподарських машин та обладнання необхідна активізація інноваційно-інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств.

Аналіз та вивчення процесу інвестування, як єдиної економічної системи, функціонування машинобудівного підприємства надає можливість створити організаційно-економічні механізми залучення інвестицій на їх розвиток та випуск конкурентоспроможної продукції.

Без формування нових концептуальних підходів щодо інноваційного розвитку агропромислового комплексу, в тому числі сільськогосподарського машинобудування, неможливо подолати кризові явища в аграрній сфері економіки. В умовах посилення міжнародної конкуренції та необхідності виконання Україною зобов'язань перед СОТ, а також поглиблення міжнародної кризи, розвиток сільськогосподарського машинобудування можливий на основі активізації інноваційної діяльності із залученням інвестицій. Узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері інвестиційної діяльності спрямованої на інноваційний розвиток сільськогосподарського машинобудування дає змогу визначити організаційно-економічні заходи для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності.

Істотно зростає роль іноземних інвестицій у сільське господарство Прикарпаття. За статистичними даними прями іноземні інвестиції у сільське господарство області на початок 2009р. склали 61,9 млн. дол. США, що у 18 разів перевищує рівень 2005р.

Дослідження вітчизняних науковців свідчать про те, що на даний час в інвестиційних процесах спроможні брати участь лише 15% підприємств аграрного ринку, а в інноваційних

біля 3%. Тобто за таких умов існує ризик неефективного використання інвестиційних ресурсів.

Структурна перебудова сільського господарства не створила умов для формування ринкових відносин між виробниками і споживачами сільськогосподарської техніки та залучення інвестицій на інновацію сільськогосподарської техніки та

Аналізуючи особливості інвестування інноваційних процесів у сфері сільськогосподарського машинобудування встановлено, що на здійснення інвестиційно-інноваційної підтримки підприємств впливають такі чинники:

- фінансово-економічний стан підприємства;
- рівень ризику від інвестування інновацій;
- рівень впливу інновацій на перспективу розвитку підприємства;
- визначення розміру інвестицій для впровадження інновацій;
- визначення виду та розміру економічного ефекту.

Інвестиційно-інноваційні процеси у сільськогосподарське машинобудування Прикарпаття здійснюються повільними темпами. Інвестиційні вкладення у машинобудівні підприємства незначні та не відповідають сьогодишнім потребам.

У таких умовах формування організаційно-економічних механізмів залучення інвестицій у підприємства сільськогосподарського машинобудування повинно ґрунтуватися на таких засадах:

- залучення інвестицій в аграрний сектор економіки та підвищення платоспроможності аграрних товаровиробників;
- забезпечення правової основи інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування;
- створення організаційно-економічного механізму узгоджених дій учасників ринку технічних засобів і послуг;
- забезпечення комплексного підходу до формування та функціонування ринку сільськогосподарської техніки та фірмового технічного сервісу;
- інтегрування інвестиційної складової у систему комплексного управління підприємством.

Удосконалення організаційно-економічних механізмів залучення інвестицій ґрунтується на інтегруванні інвестиційної складової у комплексний показник інвестиційно-фінансової привабливості підприємства.

Література:

1. Колібровський М.М. Статистичний довідник Івано-Франківської області 2008.– Івано-Франківськ.: ГУС. 2009. – С.5 5.
2. Крючкова І.В. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення. – К.: Основи. 2007. – 488 с.
3. Єфименко Н.А. Регіональні особливості розміщення продуктивних сил машинобудування як виду економічної діяльності та їх відтворювальні аспекти // Регіональна економіка України. – 2007. – №2 – С.71-76.
4. Білоусько Я.К. Державна підтримка техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва // Економіка АПК.–2005.– №5–С. 15-16.
5. Колібровський М.М. Статистичний довідник Коломийського району Івано-Франківської області 2008.– Івано-Франківськ.: ГУС. 2009. – С.2 5.
6. Петров В.М. Інноваційні пріоритети технічної політики в АПК // Економіка АПК.– 2005.–№7.– С.6-8.
7. Федоренко В.Г. Інвестиційні процеси в промисловості України. – К.: Науковий світ. 2001. – 356с.
8. Саблук П.Т. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. – К.: ННЦ ІАЕ УААН.2002. – 240с.

ОПТИМІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ МІЖГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Перспективи розвитку економіки України в сучасних умовах зумовлюють необхідність адаптації вітчизняних підприємств до змін економічного середовища шляхом пошуку нових підходів до вирішення проблеми ефективного функціонування. Розвиток кооперації в умовах кризи є невід'ємною складовою дієвого самозахисту товаровиробника та подальшого вдосконалення форм господарювання в суспільному виробництві.

З огляду на це, існує необхідність оптимізації діяльності вітчизняних товаровиробників в цілому та підприємств молокопродуктового підкомплексу зокрема, на основі міжгосподарської кооперації шляхом інтеграції переробних і спеціалізованих підприємств по виробництву молока. Серед багатьох варіантів оптимізаційних засобів важливе місце займають методи лінійного програмування. На основі їх використання автором запропоновано методику оптимізації формування галузевої структури для ведення великотварного виробництва з метою забезпечення молокосирової переробних підприємств.

Економіко-математична модель А.П. Курносова та М.М. Синельнікової використовувалась як базова [1]. Вона була доповнена рівняннями, що враховують специфіку міжгосподарської кооперації в умовах здійснення інтеграції. Критерієм оптимізації вибрано функцію мінімізації ріллі під кормовими культурами, яка враховує кількість поголів'я корів, їх продуктивність та потужності переробних підприємств. Ці рівняння мають наступний вигляд:

– цільова функція:

$$\sum_i X_i \rightarrow \min, \quad (1)$$

де X_i – розмір площі під кормовою культурою i -го виду, яка забезпечує кормами оптимальне поголів'я корів;

– забезпечення переробних підприємств сировиною (молоком):

$$y \times X^n \geq P, \quad (2)$$

де X^n – шукане поголів'я корів з n -ю продуктивністю;

y – добова продуктивність корів підприємств сировинної зони;

P – добова потужність переробного підприємства.

– інші обмеження передбачають:

- 1) умови використання ресурсів, які є в господарствах, що співпрацюють на основі міжгосподарської кооперації;
- 2) умови, що забезпечують виробництво необхідних для скотарства кормів;
- 3) умови, що забезпечують виконання окремих агротехнічних і технологічних вимог.

Використовуючи розроблену методику та сучасне комп'ютерне забезпечення, було проведено оптимізацію структури посівних площ, які дозволять забезпечити ВАТ "Яготинський маслозавод" необхідною молокосировою. Для одержання заданого обсягу виробництва молока при середньорічному надої від однієї корови 4500 кг молока розрахункова кількість корів становить 24390 голів, а при середньорічних надоях 5500 кг – 19867 голів. На основі повноцінного та збалансованого рівня їх годівлі при збільшенні продуктивності корів зменшується необхідна кількість тварин, що зумовлює скорочення посівних площ на 18,5 відсотків. Суттєвий перехід від продуктивності 4500 кг до 5500 кг, пояснюється тим, що в сучасних умовах збільшення середньорічних надоїв у

великотварних підприємствах досягається за рахунок використання високопродуктивних порід корів, якості кормів, умов утримання тварин, здійснення належних зооветеринарних заходів.

В результаті проведеної оптимізації визначено, що найбільша частка посівів припадає на багаторічні трави та кукурудзу на силос (відповідно 33% та 18,7%), багаторічні трави на пасовища 10,82%. В наведеній структурі посівних площ Ярий ячмінь – 13,21%, а культурні зелені кормів, що є важливим резервом підвищення продуктивності корів.

Для виробників молока важливим шляхом підвищення ефективності виробництва є формування оптимального співвідношення галузей в сільськогосподарських підприємствах. Запропонована автором методика дозволяє оптимізувати формування галузевої структури підприємств молокопродуктового підкомплексу, яка забезпечить вигідні умови функціонування на основі поглиблення концентрації та спеціалізації в умовах міжгосподарської кооперації, та досягти необхідних обсягів виробництва молока для забезпечення переробних підприємств молокосировою.

Література:

1. Курносов А.П., Синельнікова М.М. Вычислительная техника и экономико-математические методы в сельском хозяйстве: Учеб. пособие для с.-х. вузов. Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Статистика, 1977. – 167 с.

Петрина М.Ю., к.е.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ

Розвиток технологічних парків України передусім залежить від якісно організованої та обґрунтованої системи фінансового забезпечення, від можливостей мобілізації капіталу для здійснення інноваційних проєктів. В умовах же поглиблення кризових явищ у фінансово-економічній системі країни, відсутності позитивних трансформацій структури національної економіки, неефективного процесу формування державних фінансових ресурсів відбувається зменшення можливостей централізованого фінансування науково-технічного розвитку на фоні практичної відсутності власних коштів технологічних парків для здійснення інноваційної діяльності. Пошук шляхів підвищення рівня фінансового забезпечення діяльності технопарків України набуває особливої актуальності на сьогодні.

Питанням фінансового забезпечення інноваційних структур присвячено ряд наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених: О. Андросова, Є. Бесараб, М. Крупки, О. Кузьміна, Б. Твісса, М. Хучека, Й. Шумпетера та ін. Разом з тим, вивчення та аналіз опублікованих праць за даною проблематикою дозволили зробити висновок про те, що питання формування концептуальних і методичних підходів до вирішення завдання фінансового забезпечення інноваційної діяльності технопарків України недостатньо розроблені як в науковому, так і в організаційно-практичному аспектах. Тому, головне завдання статті полягає у пошуку шляхів такого фінансового забезпечення та їх обґрунтуванні.

Відомо, що основним джерелом фінансування діяльності технопарків, як і будь-яких інших промислових підприємств, є власні кошти: прибуток від господарської діяльності та амортизаційні відрахування. Однак, власні кошти цих інноваційних структур є незначними для їх ефективної діяльності, тому постає проблема додаткового залучення коштів із зовнішніх джерел [1, 2]. І чи не найголовнішу роль тут відіграє система банківського кредитування [3, 4]. Ще фундатор інноваційної теорії Й.Шумпетер розглядав кредитну емісію як основне джерело інноваційного розвитку [5], тому значення ресурсів банків важко

переоцінити. Зауважимо, що в даному випадку мається на увазі довготерміновий банківський кредит [6].

Аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності України за останні роки свідчить про повільні зміни у використанні кредитних коштів для реалізації інноваційних проєктів, які з великою натяжкою можна охарактеризувати як позитивні. Короткострокові кредитні вкладення банків більш як удвічі перевищують довгострокові. Незначна частка довгострокового кредитування є наслідком дії багатьох факторів, серед яких можна виділити три головні: високий рівень ризику довгострокового кредитування; висока вартість кредитування; відсутність у банків коштів, притягнутих на тривалий період.

Розглянемо детальніше ці проблеми, а також можливості їх подолання.

Щодо відсутності у банків коштів, притягнутих на тривалий період, слід зазначити, що існує кілька шляхів акумулювання таких ресурсів [4, 6]: внески населення; пенсійні накопичення; депозити суб'єктів господарської діяльності.

Внески населення за останній час динамічно зростають, що свідчить про зростання особистих доходів громадян та відновлення довіри до банківської системи України в цілому. Слід відзначити більш активне зростання внесків саме у національній валюті: за останні роки темпи приросту стабільно вищі 150%, що стало наслідком стабільності гривні і яскравим доказом зростання до неї довіри з боку населення. Внески ж в іноземній валюті не змогли досягнути загублених темпів зростання 1998 року, але все-таки слід відзначити зростання їх кількості та якості.

Таким чином, вклади населення стають найважливішим джерелом пасивів банківського сектора. На даний час 70% строкових вкладів у вітчизняних банках складають внески населення, але ця цифра не є межею. Щорічний приріст заощаджень населення складає близько 20 млрд. грн., але лише третина з них надходить у банківську систему. Основна частина (близько 55%) спрямовується на придбання наявної валюти. Виявляється, що на руках у населення знаходиться до 10 млрд. грн., і чи не найважливішим завданням тут є трансформація цих заощаджень через комерційні банки в інвестиції в економіку. Досягти цього можна підвищенням стійкості довіри населення і зниженням кредитних ризиків. Так, з цією метою, Урядом України з ініціативи НБУ в 2002 році створено Фонд гарантування внесків фізичних осіб. Залишається в найкоротший термін „запустити” систему гарантування і внести в Цивільний кодекс поправки, що захищають банки від ризику довгострокового вилучення внесків. Необхідним є також створення системи страхування внесків населення, що, як показує світова практика, є одним з найважливіших факторів стабільності банківського сектора.

Ще одним важливим шляхом акумулювання ресурсів в банку є пенсійні накопичення громадян. Згідно прийнятого Закону України „Про недержавне пенсійне забезпечення” в Україні буде сформована система недержавного пенсійного забезпечення, яка на основах добровільної участі гарантуватиме формування пенсійних накопичень з метою одержання громадянами додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат. Недержавні пенсійні фонди, зберігачами коштів яких відповідно до вищевказаного закону стають комерційні банки, у найближчій перспективі акумулюють біля 20-25 млрд. грн. [3]. Тут також можна розраховувати на збільшення пенсійних накопичень громадян в майбутньому через збільшення доходів населення, зниження частки „тіньового” заробітку, збільшення кількості осіб, що виплачують внески на формування накопичувальної частини пенсії за максимальною ставкою.

Але найістотнішим джерелом формування коштів в банківській сфері залишаються депозити суб'єктів господарської діяльності. Їх величина практично вдвічі перевищує кожний з вищезгаданих джерел накопичення.

Таким чином, потенційний резерв інвестиційного кредитування інноваційної діяльності складає 100 млрд. грн. за рік, що є порівняним з потребами національної економіки, а хоча б сота частина з цієї суми могла б стати вагомим поштовхом в розвитку

діяльності технологічних парків. Тому, маючи такий потенціал, вітчизняним банкам слід проводити більш активну політику по залученню довгострокових ресурсів.

Що стосується наступної проблеми - високих процентних ставок, - то за останні кілька років склалася стійка тенденція до здефлевівання кредитних ресурсів.

Спираючись на вищевказані факти, головною перешкодою в кредитуванні інноваційної діяльності технологічних парків є високий рівень ризику довгострокового кредитування, який є наслідком загальної економічної і політичної нестабільності в Україні. І головним завданням тут постає пошук шляхів зниження такого ризику.

Література:

1. Амоша А.И. Инновационная деятельность промышленных предприятий регионов Украины / А.И. Амоша // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр. - Д.: ДонНУ, 2004. - С. 202-207.
2. Гребенникова Е. Состояние инвестиционной деятельности в Украине и возможности ее активизации / Е. Гребенникова // Економіка, фінанси, право. - 2003. - №2. - С. 14-17.
3. Возняк Г. Банківське кредитування як джерело фінансування інноваційної діяльності на сучасному етапі / Г. Возняк // Регіональна економіка. - 2005. - №2. - С. 194-200.
4. Лаврентів Л. Аналіз альтернативних джерел фінансування інноваційної діяльності підприємства / Л. Лаврентів // Регіональна економіка. - 2004. - №2. - С. 245-250.
5. Schumpeter Y. Business cycles: V.1-2. / Y. Schumpeter. - N.Y.-L. - 1939. - 223 p.
6. Тіріпко С.Л. Довгострокове кредитування в забезпеченні динамічного зростання економіки / С.Л. Тіріпко // Банківська справа. - 2004. - №4. - С. 3-9.

Ареф'єв В.О.,

Європейський університет, м. Київ

ЧИННИКИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ РІВЕНЬ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий потенціал є провідним поняттям в теорії управління фінансами підприємства. Саме через визначення ресурсів та можливостей формувати фонди грошових коштів, доцільно розглядати платоспроможність, ліквідність підприємства в цілому та перспективи його стійкого функціонування.

Разом з тим, фінансовий потенціал можна охарактеризувати з позиції як короткострокової, так і довгострокової перспективи. Фінансовий потенціал забезпечує можливість трансформації ресурсного і виробничого потенціалів у виготовлену продукцію та, як наслідок, у результати діяльності підприємства.

З певною долею узагальнення можна сказати, що фінансовий потенціал виступає в ролі важеля, що формує механізм динамічної трансформації ресурсів у результати діяльності підприємства. Слід зазначити, що він відіграє важливу роль також і у відтворювальних процесах на підприємстві.

Отже, у зв'язку з цим доцільним вбачається зробити висновок про те, що фінансовий потенціал – сукупність фінансових ресурсів та можливостей підприємства щодо вчасного залучення їх із зовнішніх джерел з метою забезпечення стійкого, динамічного та збалансованого розвитку підприємства та здійснення відтворювальних процесів.

Таким чином, вкрай важливим є визначення факторів, що здійснюють вплив на рівень фінансового потенціалу підприємства.

В таблиці 1 здійснено характеристику рівнів фінансового потенціалу підприємства.

Характеристика рівнів фінансового потенціалу підприємства

Таблиця 1

№	Рівень ФПП	Коротка характеристика	
		Діяльність підприємства	прибуткова, фінансове становище стабільне
1	Високий рівень ФПП	Діяльність підприємства	прибуткова, фінансове становище стабільне
2	Середній рівень ФПП	Діяльність підприємства	прибуткова, однак фінансова стабільність багато в чому залежить від змін як у внутрішньому так і у зовнішньому середовищі
3	Низький рівень ФПП	Підприємство фінансово нестабільне	

На фінансовий потенціал підприємства впливає ціла низка чинників. З метою управління окремими з них, посилення чи послаблення їх впливу на фінансовий потенціал підприємства їх можна об'єднати в групи залежно від рівня виникнення та ступеня значущості.

За рівнем виникнення виділяють внутрішні та зовнішні чинники.

Залежно від ступеня їх значущості виділяють чинники I рівня (базові), II рівня (похідні) та III рівня (деталізуючі).

Чинники I рівня – це загальноючі (базові) чинники, які є результатом впливу чинників II і III рівнів і водночас виступають генератором взаємодії більш дрібних чинників. До чинників I рівня відносять: фазу економічного розвитку системи; стадію життєвого циклу підприємства.

Фаза економічного циклу розвитку економічної системи є базовим зовнішнім чинником, що впливає на фінансовий потенціал підприємства. Залежно від фази економічного розвитку системи будуть різними темпи реалізації продукції, виробництва, їх співвідношення, рівень інвестицій підприємства у товарні запаси, доходів підприємства та населення. Так, у період економічної кризи темпи реалізації продукції відстають від темпів її виробництва, зменшуються інвестиції в товарні запаси, що, в свою чергу, призводить до ще більшого скорочення збуту за одночасного зменшення доходів підприємств і рівня доходів населення. Отже знижується ліквідність підприємств та їх платоспроможність, що неодмінно негативно відбивається на ступені фінансового потенціалу підприємства [2, с. 142-144].

Другим базовим чинником I рівня виступає стадія життєвого циклу підприємства. Вона є основоположним чинником при визначенні загальноекономічної мети діяльності підприємства, для досягнення якої будуть спрямовані всі інші його стратегії (стратегія управління обсягами діяльності, стратегія управління власним та позиковим капіталом, фінансова стратегія).

На рівні підприємства необхідно велику увагу приділяти з'ясуванню специфіки кожної окремої стадії його розвитку, оскільки специфіка кожної окремої стадії розвитку діяльності, а отже, величини прибутку, формування природою активів та їх фінансування за рахунок окремих видів джерел, зокрема власними фінансовими ресурсами у необхідному обсязі з метою самофінансування, і разом з цим опосередковано формуватиме певний ступінь фінансового потенціалу та стабільності фінансової діяльності підприємства.

Чинники II рівня – похідні. Вони є результатом дії основоположних (базових) чинників (фази економічного розвитку системи та стадії життєвого циклу підприємства). До складу чинників II рівня (похідних) належать: середній рівень доходів населення; демографічна ситуація; соціальна політика держави; податкова політика держави; грошово-кредитна політика; амортизаційна політика; загальний рівень стабільності; стратегія управління обсягами діяльності; стратегія управління активами; стратегія управління капіталом; стратегія управління грошовими потоками.

Чинники II рівня бувають як зовнішніми, так і внутрішніми.

Зовнішні чинники II рівня – це такі, вплив яких пов'язаний з характером державного регулювання (податкова, грошово-кредитна, амортизаційна, соціальна, демографічна політика тощо). Від ступеня відповідності видів, напрямів, методів цього регулювання і фази економічного циклу залежатиме характер та глибина впливу деталізуючих чинників, або чинників III рівня.

До внутрішніх похідних факторів другого рівня, що забезпечують фінансовий потенціал, належать стратегія управління обсягами діяльності підприємства, політика управління його активами, власним і позиковим капіталом. Розроблена стратегія передбачає загальну потребу в активах, їх оптимальну структуру при одночасному визначенні джерел фінансування цієї потреби та оптимізації структури капіталу, що, в свою чергу, є гарантом досягнення ефективної пропорційності між коефіцієнтом фінансової прибутковості та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства.

Досягнення необхідної пропорційності між коефіцієнтом прибутковості та коефіцієнтом фінансової стійкості має бути основною метою підприємства, оскільки це один із чинників, який сприяє максимізації його ринкової вартості.[1, с. 112-117]

Чинники III рівня – це деталізуючими. За допомогою їх з'ясовують і деталізують механізм впливу на фінансовий стан підприємства похідних чинників. До чинників III рівня (деталізуючих) відносять: середній рівень доходів населення; рівень конкуренції; рівень інфляції; склад та структуру активів; стратегію управління власними фінансовими ресурсами та позиковим капіталом; стратегію управління ризиком.

Вплив чинників III рівня на фінансовий потенціал є різним. Тому за їх значущістю одним із найважливіших внутрішніх чинників фінансового потенціалу є оптимізація складу та структури активів підприємства. Аналогічним за своїм впливом є також правильний вибір стратегії управління активами. Значною мірою фінансовий потенціал підприємства залежить від якості політики управління поточними активами, від того, який загальний обсяг оборотних коштів має підприємство, який розмір запасів та активів у грошовій формі.

При зменшенні виробничих запасів та зростанні ліквідних активів підприємство може отримувати більший обсяг прибутку за рахунок залучення в оборот додаткових коштів, однак разом з цим виникає ризик неплатоспроможності підприємства. Оптимізація управління поточними активами полягає в тому, щоб забезпечити достатньо високий рівень прибутковості активів при одночасній мінімізації ризику втрати платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості.

Другим за своєю значущістю внутрішнім чинником III рівня є стратегія управління капіталом – оптимізація складу та структури джерел фінансування активів, власних фінансових ресурсів, а також правильний вибір політики управління ними. Зі збільшенням обсягу власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел збільшуються також потенційні можливості підприємства. Важливим є як загальний розмір прибутку, так і структура його розподілу, а саме та частка, яка спрямовується на реінвестиційні цілі.

Отже, політика розподілу та використання прибутку є одним із основних внутрішніх деталізуючих чинників, що впливають на фінансовий потенціал підприємства.

Механізм взаємодії дозволяє встановити оптимальні пропорції витрат підприємства на формування, підтримку та розвиток окремих структурних елементів економічного потенціалу: кадрового, виробничого і т.п. Пропорції витрат при цьому повинні встановлюватися на основі аналізу коефіцієнтів еластичності, що визначають вплив кожного структурного елемента економічного потенціалу на кінцеві показники діяльності підприємства. Механізм взаємодії залежить від зовнішніх чинників - поточного стану зовнішнього економічного середовища, державної макроекономічної політики та нормативно-правової бази.

Відсутність ефективного державного регулювання економіки призвела до її вкрай важкого стану, який характеризувався спадом виробництва за його низької ефективності, кризовим фінансовим станом підприємств, посиленням безробіття, особливо прихованого, розвитком інфляційних процесів, дестабілізацією грошово-фінансової системи, затуханням

інвестиційної діяльності, приховуванням валюти за кордоном, зростанням внутрішнього боргу, боргу держави, зниженням життєвого рівня населення. Така ситуація свідчила про те, що економічна система перебувала у фазі глибокої економічної та фінансової кризи. [4]

Державне регулювання економікою в умовах розвинутого ринку має здійснюватися не директивним управлінням виробничою і фінансовою діяльністю підприємств та інших суб'єктів господарської діяльності, а управлінням соціально-економічними процесами за допомогою таких перевірених світовою практикою економічних і правових важелів, як ціни, тарифи, відсотки, податки, кредити, цінні папери, амортизаційна політика, пільги, державне замовлення і контракт, резерви субсидії, субвенції, державне мито. Вони виступають як прями й опосередковані регулятори розвитку економіки, забезпечують умови для її саморегуляції в бажаному напрямі.

Крім економічних, соціально орієнтована ринкова економіка потребує адміністративних методів втручання саме в її сфері, де економічні не можуть дати необхідних результатів.

Отже, державне регулювання економіки має бути збалансованим і покликане не підміняти ринковий механізм, а доповнювати його завдяки превалюванню економічних важелів впливу на розвиток суспільного виробництва в межах дії економічних законів ринку. Щодо управління діяльністю підприємств їх менеджерами, то першочергове значення має фінансове управління, узгоджене із загальною економічною стратегією. За цих умов найбільш дієвими будуть важелі впливу на фінансовий потенціал. Існують як зовнішні так і внутрішні чинники що впливають на потенціал. Політика щодо ведення господарства повинна швидко реагувати на зовнішні та внутрішні зміни на ринку. Останню необхідно постійно вимірювати та аналізувати з метою пошуку резервів її зростання.

Література:

1. Голубева Т.С., Колос І.В. Методологічні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - №5 - С.67-70.
2. Добикіна О.К., Рижков В.С., Касьянюк С.В., Ковальчук М.Є., Костенко Т.Д., Герасимова А.А. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 208 с.
3. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. - Київ: ЦНЛ, 2005. - 352 с.
4. Марцин, В. С. Деякі підходи до організації управління фінансовими ресурсами підприємства / В.С. Марцин // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - № 12. - С. 153-160.

Соломіна Н. Ю.,

Європейський університет, м. Київ

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах обмеженості фінансових ресурсів, спричинених світовою фінансово-економічною кризою, найпростіший, разом з тим економічно не виправданий шлях покриття нестачі коштів через залучення банківських кредитів на поповнення обігових коштів, став майже неможливим через суттєве зменшення обсягів кредитування та зростання вартості залучення кредитних ресурсів. Для підтримки власної платоспроможності та забезпечення безперервного функціонування компанії керівництво фірми змушено вдаватися до пошуку шляхів самостійного вирішення проблеми без зовнішнього запозичення коштів. Тому проблеми управління оборотним капіталом суб'єкта господарювання звертають на себе усе більшу увагу представників вітчизняної фінансово-економічної науки.

Ефективність формування політики управління оборотним капіталом багато в чому залежить від правильності поставлених завдань, що обумовлює необхідність визначення основ такої політики.

Питання теорії й практики формування політики управління оборотним капіталом досліджували багато вчених, зокрема: в області фінансового управління оборотним капіталом - Бланк І.А., Ковальов В.В., Брігхем Ю.Ф., Ван Хорн Дж. К., Савицька Г.В.; в області фінансового аналізу - Балабанова Й.Т., Родіонова В.М., Шеремет А.Д., в області планування оборотного капіталу - Литвин М.І., Старовойтов М.К., Стоянова Є.С. та ін.

Управління оборотним капіталом спрямоване на раціоналізацію таких процесів як матеріально-технічне постачання, збут, взаєморозрахунки з постачальниками та покупцями. Стратегічною метою формування політики управління оборотним капіталом є визначення обсягу й структури оборотних коштів, джерел їх формування та співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової виробничої й ефективної фінансової діяльності підприємства.

На тактичному рівні забезпечення ефективної поточної діяльності підприємства можливе за умов підтримання оптимального обсягу оборотного капіталу. Оптимізація розміру оборотного капіталу здійснюється за критерієм максимізації прибутку. Адже перевищення суми оборотних коштів призводить до того, що підприємство має у своєму розпорядженні тимчасово вільні, невикористані поточні активи, а також надлишкові витрати фінансування витрати на зберігання матеріальних цінностей, псування надлишкових запасів, знецінення активів під впливом інфляційних процесів, ризик неплатоспроможності дебіторів. Більш того, чим більше оборотних коштів має підприємство в порівнянні з оптимальною величиною, тим активніше відбувається процес уповільнення їхньої оборотності. Водночас нестача оборотних коштів може викликати проблеми у сфері матеріально-технічного постачання, збільшення тривалості виробничого циклу, скорочення обсягів продажу внаслідок дефіциту ресурсів. Тобто за низького рівня оборотного капіталу відбувається порушення стабільної господарської діяльності і підприємство втрачає ліквідність, а за несприятливих умов стає неплатоспроможним.

Тісно взаємозалежні й взаємообумовлені завдання комплексного оперативного управління оборотним капіталом підприємства зводяться:

- 1) до розрахунку мінімально достатніх засобів для авансування в оборотні активи з метою безперебійної й ритмічної роботи підприємства шляхом нормування оборотних коштів;
- 2) до прискорення оборотності оборотних коштів підприємства на кожній стадії обороту капіталу;
- 3) до перетворення поточних фінансових потреб підприємства в негативну величину шляхом гармонізації оборотних активів та джерел їх формування за кількісними та часовими критеріями;
- 4) до вибору найбільш прийнятної для підприємства типу політики комплексного оперативного управління поточними активами й поточними пасивами.

3 позиції повсякденної діяльності найважливішою фінансово-господарською характеристикою підприємства є його платоспроможність. Залежність платоспроможності підприємства від структури оборотних активів цілком очевидна. Якщо кошти, дебіторська заборгованість і виробничо-матеріальні запаси підтримуються на відносно низьких рівнях, то ймовірність неплатоспроможності або нестачі засобів для здійснення рентабельної діяльності досить значна. В той же час з ростом величини чистого оборотного капіталу, не тільки забезпечується безперебійність процесу виробництва, а й зменшується ризик втрати платоспроможності, що деякою мірою обумовлює пряму залежність рівня платоспроможності компанії від обсягу оборотних засобів.

У той же час залежність прибутку фірми від рівня оборотного капіталу має вигляд переверненої параболі. Так при низькому рівні оборотного капіталу виробнича діяльність не підтримується належним чином, звідси – можлива втрата ліквідності, періодичні збої в

роботі й низький прибуток. При деякому оптимальному рівні оборотного капіталу прибуток стає максимальним. А подальше підвищення величини оборотних коштів призведе до того, що підприємство буде мати в розпорядженні тимчасово вільні, бездіяльні поточні активи, а також зайві витрати, що спричинить зниження прибутку.

З позиції фінансового аспекту політика управління оборотним капіталом включає вибір відповідних джерел фінансування оборотних активів. Існує тісний зв'язок між оборотним капіталом, платоспроможністю та ефективністю діяльності підприємства. На оборотним капіталом, платоспроможністю та ефективністю діяльності підприємства. На змiну розміру чистого оборотного капіталу впливає співвідношення джерел фінансування оборотних активів. Якщо при незмінному обсязі короткострокових фінансових зобов'язань оборотних активів, якщо при незмінному обсязі короткострокових фінансових зобов'язань буде рости частка оборотних активів, фінансованих за рахунок власних джерел і довгострокового позикового капіталу, то буде підвищуватися фінансова стійкість підприємства, але знижуватися ефект фінансового важеля й зростати середньозважена вартість капіталу в цілому. Відповідно, якщо при незмінній участі власного капіталу й довгострокових позик у формуванні оборотних активів буде зростати сума короткострокових фінансових зобов'язань, то може бути знижена загальна середньозважена вартість капіталу, досягнуте більше ефективне використання власного капіталу за рахунок росту ефекту фінансового важеля, але при цьому буде знижуватися фінансова стійкість і платоспроможність підприємства.

Таким чином, в основу формування політики управління оборотним капіталом покладено визначення співвідношення між рівнем ефективності використання капіталу й рівнем ризику втрати фінансової стійкості й платоспроможності підприємства.

Література:

1. Бланк И.А. Управление капиталом: учебное пособие. – М.: Ника-Центр, 2004. – 608с.
2. Гвоздев Б.З., Зверев А.В. Экономика предприятия. – М.: «ЮРКНИГА», 2004. – 400с.
3. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник/ Под ред. Е.С. Стояновой. - 6-е изд. – М.: Изд-во «Перспектива», 2006. – 656 с.
4. Пушкаренко С.В. Стратегія і тактика управління оборотним капіталом виробничого підприємства – Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції. 24-26 вересня 2003р. – Черкаси: ЧНУ, 2003 – 228с.

Божанова О.В.,
УкрДАЗТ м. Харків

МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Сучасні підприємства функціонують в складних економічних умовах, що зумовлені великою кількістю і динамічністю чинників, що впливають на господарську діяльність. В сучасному конкурентному середовищі в разі нерационального використання власних ресурсів і неудосягнутих методів управління, підприємства підпадають під загрозу майбутнього існування. В таких умовах можуть вижити тільки ті підприємства, що постійно нарощують свій потенціал і підвищують свою конкурентну спроможність, завдяки більш ефективному використанню ресурсів, якими володіють. Фінансова стабільність підприємств залежить від багатьох факторів, в основі яких лежить ефективне управління потенціалом.

Потенціал в загальному розумінні розглядається як джерело, можливості, кошти, запаси, які можуть бути задіяні для досягнення визначеної мети. Потенціал є базовим елементом підприємства, що поєднує в собі мету, рушійні сили і джерела його розвитку. Його зміст визначають наступні характеристики:

- потенціал є динамічною характеристикою і проявляється тільки в процесі його використання;
- використання потенціалу повинно супроводжуватися його зростанням;

- процес використання і нарощування потенціалу є безперервним і заповнює один одного.

В економічній літературі існують й існують різні точки зору на категорію "економічний потенціал підприємства", що розрізняються підходами, глибиною, системністю і комплексністю розгляду проблеми. Глобально проблема полягає в тому, що сутнісна характеристика економічного потенціалу стосовно до суб'єкта господарювання докорінно міняється в умовах ринку, і зокрема в умовах фінансової кризи. Економічний потенціал конкретного підприємства не є абсолютною характеристикою: він істотно залежить від стану конкурентного середовища, конкурентноздатності галузі, стану макроекономіки. В умовах світової фінансової кризи велике значення має оцінка потенціалу підприємства. В рамках антикризового управління підприємством проведення такої оцінки необхідно для того, щоб виявити резерви підвищення рівня потенціалу підприємства для прийняття заходів щодо мобілізації ресурсів, що є в розпорядженні.

На сьогоднішній день все більше уваги приділяється визначенню питань, що пов'язані з оцінкою і управлінням потенціалом. В Україні відсутня єдина методика оцінки економічного потенціалу, і існують два підходи проведення оцінки економічного потенціалу:

1) традиційний суть якого полягає в управлінні ресурсами;

2) багатосторонній підхід – який зорієнтований на об'єднання систем показників в різних сферах діяльності підприємства (затраті, доходи, інвестиції, інновації, маркетинг).

Традиційна діагностика включає галузевий і конкурентний аналіз, аналіз ситуації в компанії, в тому числі стратегічний вартісний аналіз.

Галузевий і конкурентний аналіз стосується зовнішнього оточування підприємства. Мета ситуаційного аналізу дати оцінку стратегічної ситуації для конкурентного підприємства в зовнішньому оточенні. Стратегічний вартісний аналіз базується на оцінці вартісної позиції по відношенню до конкурентів. Первинним аналітичним підходом такого аналізу є побудова вартісного ланцюга по окремим діям, який би показував вартість вад сировини до ціни кінцевого споживача.

Традиційна фінансова – орієнтована концепція управління економічним потенціалом базується на показниках фінансової звітності і має деякі недоліки, серед яких: відсутність не фінансових показників, орієнтованість на минулі результати, коротко терміновість.

В якості прикладів багатостороннього підходу можна навести наступні:

- комплексний аналіз даних – мета якого полягає в оцінці відносної ефективності підрозділів підприємства;

- модель виміру досягнень – в основі якої полягає вибір правильних показників для підтримки управління і процесу постійного покращення діяльності підрозділів.

Оцінку економічного потенціалу найчастіше зв'язують з визначенням капіталу підприємства, розглядаючи основні теорії капіталу (теорія власності, теорія залишкового капіталу, теорія підприємства, теорія фонду). Кожна теорія пропонує свої підходи до оцінки капіталу, трактуючи капітал у такий спосіб:

- чиста вартість підприємства для власників;

- інвестовані і реінвестовані кошти;

- чисті активи;

- сукупність внесків кредиторів і власників привілейованих і звичайних акцій;

- капітал мінус обмеження, що пропонуються юридичними і фінансовими розуміннями.

Величина власного капіталу визначається за даними бухгалтерського балансу, при цьому на підставі одного балансу можуть бути отримані різні результати.

Взагалі економічний потенціал - це здатність підприємства створювати, зберігати, розвивати й активно використовувати матеріальні і нематеріальні активи, кадровий ресурс і можливості бізнесу-середовища для забезпечення конкурентноздатної діяльності на ринку. Категорія "економічний потенціал" характеризує внутрішні можливості підприємства, але в контексті зовнішнього середовища. Оскільки зовнішнє середовище досить динамічне,

економічний потенціал також повиний відображати ступінь адаптованості підприємства до зовнішнього середовища.

В деякій мірі розвивати аналітичну систему стратегічного управління підприємством дозволяє вартісна концепція управління бізнесом. Управління яке орієнтоване на вартості підприємства, характеризується тим, що результати діяльності оцінюються не тільки з урахуванням внутрішніх ресурсів, але і з урахуванням факторів зовнішнього середовища шляхом застосування методик оцінки економічної доданої вартості, доданої ринкової вартості. Накопичений ринковий досвід свідчить про те, що такий підхід дає можливість вчасно виявляти проблеми й активізувати резерви, що не забезпечують традиційні аналітичні системи.

Вимірником економічного потенціалу доцільно прийняти вартість підприємства, але вид вартості і методика її визначення повинні пропонуватися в залежності від ринкових позицій підприємства. Особливість застосування ринкової вартості як управлінського показника полягає в тому, що ринкова вартість заснована на чеканнях інвестора, а не тільки на фактичних результатах діяльності. Якщо ринок очікує поліпшень у діяльності компанії, то ринкова вартість її активів буде вище балансової. Те ж саме відбувається, якщо компанія вживає заходів по реструктуризації свого бізнесу. Ефективне управління вартістю означає, що всі аналітичні методи орієнтовані на те, щоб допомогти компанії максимізувати свою вартість, направивши процеси управління на ключові фактори вартості. У такому випадку керування постійно ініціює зміни, спрямовані на реструктуризацію компанії, її капіталу, управлінської структури.

Матвєєв В. В., к.е.н., доцент,
Брезіцька О. В.,

Національний авіаційний університет, м.Київ

УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ АВІАТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах ринкових відносин центр економічної діяльності переміщується до основної ланки національної економіки – підприємства. Підприємство, з одного боку, є суб'єктом, тобто учасником ринкових відносин. Свідченням цього є здійснення ним функції купівлі-продажу. З іншого боку, підприємство може бути й об'єктом ринкових відносин через те, що має вартість і в певний момент може бути проданим, тобто стає товаром, що зумовлює необхідність оцінки його вартості. Це дозволяє дати характеристику підприємству як об'єкту, якому властиві якості товару. По-перше, підприємство – це інвестиційний товар, вкладення у яке здійснюється з метою отримання доходу в майбутньому. По-друге, підприємство є системою, складність і структура якої визначають можливість купівлі-продажу як системи в цілому, так і окремих її елементів. По-третє, вартість підприємства динамічно змінюється, оскільки залежить від впливу внутрішніх і зовнішніх чинників.

Оцінка вартості підприємства представляє собою упорядкований процес визначення його ринкової вартості, як цілісного майнового комплексу з урахуванням доходу, що він дозволяє отримати. Вибір методу оцінки залежить від стану економіки держави та особливостей форми господарювання.

Особливого значення оцінка вартості набуває при визначенні реального потенціалу підприємства, тобто виробничих, фінансових, ринкових, інтелектуальних, інформаційних можливостей, що дозволяють забезпечити конкурентоспроможність і перспективи його сталого розвитку. Це дозволило зробити висновок про те, що процес оцінки підприємства може слугувати підґрунтям визначення його стратегічних цілей. При цьому виявляються альтернативні сценарії розвитку та визначається, який з них забезпечить підприємству ефективну діяльність і більш високу вартість. Вартість підприємства є інтегральною характеристикою, яка відображає, з одного боку, вектор його сталого розвитку, а з іншого –

спроможність генерувати цінності для різних груп учасників ринкових відносин. Оцінити підприємство не можна тільки за вартістю його майна на певний момент часу.

Аналіз методів майнового підходу до оцінки вартості підприємства дозволяє обґрунтувати вибір для визначення вартості підприємства як діючого методу розрахунку чистих активів. Використання цього методу для оцінки підприємств виправдане тим, що підприємства обтяжені значними матеріальними активами, як правило, не мають ретроспективи даних про прибутки, що не дає можливості досить точно спрогнозувати прибуток або грошовий потік у майбутньому. Через зміни кон'юнктури ринку, використання різних методів обліку активів (основних засобів, запасів), впливу інфляції балансова вартість активів, як правило, не відповідає їх ринковій вартості. Тому на першому етапі вартісної оцінки підприємства виникає потреба в модифікації статей традиційного балансу, що передбачає їх переоцінку й уточнення. Модифікацію запропоновано реалізувати за допомогою методу скоригованих чистих активів. Для розрахунку вартості скоригованих чистих активів підприємств використовується інформація про фінансовий стан підприємств, бухгалтерська документація, проводиться опитування спеціалістів фінансових відділів підприємств, залучаються експерти з оцінки.

Метод скоригованих чистих активів, який ґрунтується на модифікації статей балансу, дає можливість за умов нестабільної економіки отримати більш наближену до ринкової оцінки вартість майна підприємства. При оцінці вартості підприємства набуває особливого значення така оціночна категорія, як вартість нематеріальних активів. На сучасному етапі об'єкти нематеріальних активів стають не лише предметом купівлі-продажу, але і віддаються в лізинг і заставу, вносяться як внесок у статутний фонд. Тому нематеріальні активи стають важливим показником міцності ринкової позиції підприємств, вагомим фактором їх фінансово-економічного стану та економічної політики та є одним з найважливіших факторів, що впливає на вартість підприємства.

За результатами аналізу стану підприємств, особливої організації фінансового та управлінського обліку операцій авіапідприємств, а також загальноприйнятих підходів до оцінки вартості, доведено, що у механізмі управління вартістю авіапідприємств оцінка виступає методичним інструментом для підготовки й прийняття рішень оперативного та стратегічного характеру. При цьому, вартість компанії розглядається як критерій оцінки якості управління, що здійснюється на базі принципу економічного прибутку. Значний дефіцит вільних фінансових ресурсів у підприємств не дає можливості оновлювати необоротні активи, що значною мірою знижує їх виробничу потужність. Дослідження тенденцій розвитку авіапідприємств дозволило дійти висновку, що їх кризове становище зумовлено такими чинниками, як значна питома вага збиткових підприємств, низький рівень фінансової стійкості, обмеженість власних фінансових ресурсів, порушення структури капіталу тощо. Аналіз ситуації дозволяє констатувати, що для забезпечення достатнього потенціалу розвитку підприємств авіагалузі необхідна цілеспрямована концентрація зусиль на довгострокових стратегічних завданнях, вирішення яких можливе за умов наявності достовірної інформації, котру можна отримати в результаті проведення процедури оцінки вартості підприємства.

На основі порівняльного аналізу вивчено сутність таких традиційних підходів до оцінки вартості підприємства, як майновий, дохідний, порівняльний. Аналіз переваг і недоліків цих підходів дозволив виділити пріоритетні сфери застосування вказаних вище підходів до визначення вартості підприємств, розділивши їх за ознаками зіставлення: цілі інвестора; тип підприємства; стан ринку. Обґрунтування доцільності застосування майнового підходу щодо оцінки вартості підприємства можливе за таких обставин:

- інформаційною базою оцінки вартості підприємства є бухгалтерська звітність;
- достовірність оцінки вартості забезпечується можливістю використання різних методів оцінки вартості активів;
- можливе внесення коригувань у розрахунки вартості підприємства, пов'язаних з технічними помилками та з необхідністю переоцінки активів з урахуванням інфляції,

можливостей економічного зростання або фінансово-економічного потенціалу підприємства.

Ідентифікація факторів вартості здійснюється за групами процесів управління та розподіляється за показниками зростання обсягів діяльності, ефективності використання коштів, забезпеченості діяльності підприємства та оцінки власного капіталу. Означені групи показників використовуються у системі моніторингу вартісного управління, що передбачає необхідність виділення двох рівнів управління: низовий, ефективність якого оцінюється за показниками темпів зростання продажу й ділової активності та вищий рівень, що характеризується за показниками ефективності використання коштів, забезпечення діяльності й оцінки власного капіталу. Показники вищого рівня використовуються при розробці планів розвитку підприємства, змін організаційної структури управління, вдосконаленні системи стимулювання менеджменту. Застосування комплексної оцінки вартості підприємства на основі скоригованої вартості чистих активів з урахуванням названих факторів дозволяє усунути однобічність оцінки, більш реально оцінити вартість підприємства й отримати надійне інформаційне джерело для її прогнозування з метою прийняття важливих управлінських рішень щодо управління підприємством.

Аналіз сутності наявних підходів до оцінки вартості підприємства дозволив виділити пріоритетні сфери їх застосування й обґрунтувати доцільність використання майнового підходу, який базується на надійній інформації (фінансова звітність), дає змогу використовувати різні методи оцінки вартості активів і коригувати розрахунки вартості підприємства, що пов'язані з технічними помилками та з необхідністю переоцінки активів з урахуванням інфляції, можливостей економічного зростання або фінансово-економічного потенціалу підприємства.

Станьковська І.М., к.е.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПАРАМЕТРІВ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний стан економіки, організаційно-економічні зміни у промисловості, зміни стандартів життя, швидкість передачі інформації вплинули на роботу основного суб'єкта ринкової економіки - підприємства. Саме за цих умов процес функціонування економіки підприємства стає більш динамічним, що пояснюється характером впливу на організацію трьох основних груп факторів: техніко-економічних, соціально-економічних та регіональних. Зазнали змін і системи менеджменту, що базувалися на науці (менеджмент стосується бізнесу, повинна існувати тільки одна правильна організаційна структура та один правильний спосіб управління персоналом) і практиці менеджменту (технології, ринки і кінцеве використання задані; сфера діяльності менеджменту визначена юридично; менеджмент фокусується на внутрішній сфері організації; економіка здійснюється в межах державних кордонів).[1] Однак ці підходи уже у 80-х роках двадцятого століття втратили свою актуальність.

Починаючи з 1980-х рр., більшість провідних компаній світу почали значну увагу приділяти стратегічному розвитку своїх виробничих можливостей. Виробництво перетворилося на джерело стратегічної переваги на ринку. Правильно обрана виробнича стратегія повинна була забезпечити підприємству можливість постійно вдосконалювати технологію та продукцію, забезпечуючи конкурентоспроможність підприємств. Не були відкинуті питання пов'язані із вдосконаленням системи управління. Виникли проблеми враховувати інтереси не тільки акціонерів та споживачів, по іншому почали трактувати основні принципи таких понять як маркетинг, один з яких полягав у максимальному

задоволенні потреб споживачів, тепер це оптимальне задоволення як споживачів так і виробників та учасників ринку, які є прямим оточенням підприємства, тобто врахування інтересів маркетингового мікросередовища. Коли мова стосувалася успішної діяльності підприємства достатньо було зупинитися тільки на оцінці фінансових показників, тепер успішність підприємства в світі асоціюється з набагато ширшим колом запитань. На проблему ефективного менеджменту необхідно подивитися також під іншим кутом. Сучасне управління підприємством базується на оцінці менеджерів в даний момент знову ж таки базуючись на фінансових показниках діяльності підприємства. Хоча в багатьох випадках менеджери виконують стратегічні завдання поставлені до них, а успішність стратегічних рішень прийнятих ними оціняють наступні керівники.

Перед підприємствами стоїть проблема адекватної оцінки його успішної діяльності. З цією метою необхідно сформувати систему показників успішної роботи підприємства та параметрів, які служили б критерієм до якого слід прагнути в забезпеченні успішної роботи. Ці критерії повинні враховувати сучасні тенденції розвитку підприємства та суспільства в цілому. Крилатою стала фраза, яку використовують провідні менеджери про те, що не можна управляти тим, чого не можна виміряти. Тому формування системи параметрів, показників та методів їх оцінки та умов, що їх забезпечують є особливо актуальною в сучасних умовах господарювання. Модель оцінки успішного функціонування підприємства можна представити наступним чином рис.1.

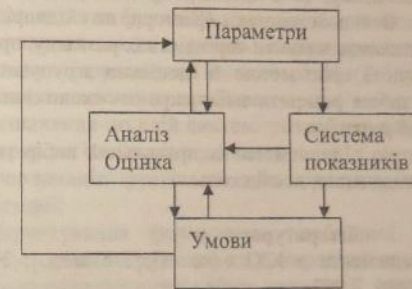

Рисунок 1 - Модель оцінки успішного функціонування підприємства (власна розробка)

При формуванні параметрів успішного функціонування підприємства доцільно взяти до уваги вже існуючі методики, якими користуються тисячі підприємств світу це – карта збалансованих показників, система показників відповідальності, модель ділової переваги та піраміда результативності МакНейра, призма ефективності. Характеризуючи предмет дослідження, необхідно описати безпосередньо об'єкт дослідження (галузь, підприємство, його підрозділи та інші господарські формування при цьому доцільно опиратися на основні принципи системності, зокрема:

- взаємозв'язок між елементами внутрішньої структури системи;
- наявність ресурсів функціонування системи;
- вплив зовнішнього середовища на функціонування системи;
- організація руху системи до зазначеної мети;
- наявність загальних та локальних показників, що характеризують діяльність системи.

Кожний процес - виробничий, економічний, соціальний, управлінський тощо, характеризується певними параметрами, певними показниками, що дають можливість кількісно оцінити їх стан та розвиток, рівень досягнення поставленої мети.

Тому для всебічної оцінки процесів та явищ, що досліджуються, необхідно окреслити коло економічних показників, що відповідали б поставленій меті, дати їх переконливе обґрунтування. Слід врахувати, що для оцінки та аналізу потрібно представити показники з об'єктивними числовими характеристиками, якщо ж показники не мають таких характеристик, то потрібно для притаманних властивостей об'єкта дослідження розробити бальну систему показників, а вже далі застосовувати до них певні методи аналізу.

Вибір системи показників повинен дати відповідь на два питання: -по-перше, дати уяву про загальний стан справ об'єкта дослідження та, по-друге, детально охарактеризувати стан і динаміку того економічного, соціального чи іншого явища. Не зважаючи на конкретний зміст аналізу вибраних показників, можна виділити такі основні етапи його проведення:

- розробка програми економічного аналізу;
- відбір необхідної інформації та забезпечення її співставимості;
- розрахунок конкретних показників;
- порівнювання показників та їх аналітична обробка;
- узагальнення результатів аналізу.

При проведенні аналізу потрібно значну увагу приділити вивченні тих умов та чинників, що впливають на формування досліджуваних показників. Вивчення чинників, що впливають на формування будь-якого показника, слід проводити в двох аспектах: в якісному аспекті, тобто методологічному, та в кількісному аспекті для виявлення міри впливу на той чи інший показник. Оскільки чинники /фактори/ не є однорідними за своїм складом /прості та складні/, дуже важливо виявити черговість їх розгляду, проранжувати та деталізувати в методичному плані. З цієї метою їх доцільно згрупувати за певними ознаками, що дасть можливість глибше розкрити зміст окремих економічних процесів та явищ, їх взаємозв'язки та тенденції розвитку.

Формування системи параметрів підприємства їх правильний вибір та встановлення меж їх ефективної дії потребують подальших досліджень.

Література:

1. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ. : Уч. Пос. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. – 272 с.

Маковой Ю.П.,

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Забезпечення ефективності процесу розвитку підприємств безпосередньо пов'язано з формуванням економічного механізму стратегічного управління, спрямованого на інтеграцію всіх параметрів росту, створення зовнішніх і внутрішніх умов, що дозволяють ініціювати довгостроковий і стійкий ріст та проводити моніторинг його можливих напрямків і наслідків діяльності.

Процес інтеграції всіх параметрів розвитку підприємств припускає вирішення завдань різного рівня. По відношенню до програмно-цільового рішення проблем розвитку промислових підприємств на регіональному рівні управління, основні зусилля варто направити не тільки на розробку нових програм розвитку, а й на оцінку ефективності реалізації вже існуючих, їхнє необхідне коректування, а також розробку системи моніторингу, що відповідає цим завданням.

Як обов'язкові етапи цього процесу необхідно виділити наступні - забезпечення погодженості регіональних програм розвитку з галузевими, можливість внесення змін у зв'язку з обмеженістю ресурсів і з уточненням пріоритетності програмних заходів,

необхідність зміни територіальних пропорцій у розподілі засобів на реалізацію програм розвитку і т.д.

Значного удосконалення на основі досвіду, що зараз накопичується, вимагає і практика управління реалізацією програм (організація управління, форми реалізації, взаємодія з регіональною й місцевою владою і т.д.). У зв'язку з цим, при розробці механізму стратегічного управління необхідно, по-перше, визначити, які конкретні заходи повинні бути здійснені в економічному просторі регіону в першу чергу, і, по-друге, створити умови для оптимального сполучення методів державного й ринкового регулювання.

Система розробки середньо- і довгострокових прогнозів, концепцій і програм соціально-економічного розвитку створює більш сприятливі умови для пов'язання регіональних програм з національними параметрами, і, головне, для більш реального пов'язання прогнозованих потреб із ресурсами для їхнього задоволення. Разом із тим існують і позабюджетні джерела фінансування. Оптимальним рішенням буде досягнення такого положення, при якому саме здійснення програм (після визначеного початкового періоду, коли потрібно залучення інвестицій) утворить джерела нагромадження інвестиційних ресурсів для подальшого розвитку програми.

З метою оцінки ефективності існуючих програм розвитку, формування компонентів стратегії інтегрованого росту підприємств, оптимізації фінансових потоків для конкретних цілей розвитку пропонується використовувати наступну послідовність реалізації координаційних функцій на рівні регіонального управління:

- виявлення заходів, реалізованих через галузеві, регіональні програми й програми розвитку підприємств і концентрація („збирання“) фінансових засобів усіх програм на вирішення ключових проблем;
- визначення по всій системі розроблювальних програм найбільш істотних фінансових джерел регіонального розвитку;
- координація реалізації всіх програм як єдиної системи заходів на конкретній території;
- обґрунтування формування необхідної додаткової нормативної бази розвитку регіону („рамкові“ умови) на конкретний часовий період;
- прогнозування ринків збуту продукції, виробленої у регіоні;
- координація дій регіональних органів влади й органів управління промисловими підприємствами;
- виділення етапів розвитку регіонів із визначенням методів і способів рішення тих чи інших завдань на кожному з етапів.

Реалізація цільових програм залежить від обґрунтованості й ефективності оперативних рішень, прийнятих на підставі аналізу ходу виконання програмних заходів. У цьому зв'язку необхідно організувати ефективний моніторинг реалізованих програм на регіональному рівні. Метою створення запропонованої системи моніторингу повинне бути регулярне відстеження й прогнозування впливу змін у функціонуванні й розвитку галузей і окремих підприємств на економічну ситуацію в регіоні, що, у свою чергу, дасть можливість завчасно приймати необхідні управлінські рішення як в економічній, так і соціальній сферах. Такий підхід дозволить підвищити ефективність управління ходом реалізації програм, орієнтованих на вирішення стратегічних проблем розвитку з обліком соціальних і економічних наслідків.

Виходячи з цього, основними функціями запропонованої системи моніторингу повинні стати:

- збір і статистична обробка інформації про хід реалізації програм розвитку в регіоні;
- контроль ходу реалізації програмних заходів та їхнього фінансового забезпечення з виділенням промислових комплексів і конкретних промислових підприємств у розрізі територій області;

- узгодження заходів регіональних програм із державними прогнозами соціально-економічного розвитку й інвестиційних програм конкретних підприємств;
 - координація й взаємність здійснюваних програмних заходів програм різного призначення;
 - підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів для обґрунтування черговості програмних заходів і переліку програм, пропонує до фінансування в наступному році;
 - підготовка регіонального розрізу цільових програм, що включаються для фінансування в проект держбюджету.

Пропонується система моніторингу регіональних програм розвитку буде сприяти і рішенням таких проблем, як уточнення місця регіонів у новій системі міжрегіонального поділу, що формується, праці в країні, більш повне відображення регіональних особливостей у загальноекономічній політиці держави, обґрунтоване коректування й координація програм, здійснюваних на території регіонів.

Враховання регіонального аспекту в щорічних прогнозах і програмах дозволить істотно наблизити ці документи до реальної економічної ситуації на основі обліку територіальних особливостей і розходжень процесів економічних перетворень в Україні. Одночасно регіональний аспект прогнозів і програм дасть регіонам необхідні орієнтири, зразкові параметри, бачення свого місця в процесах міжрегіонального поділу праці, можливість скорегувати з урахуванням прогнозованої динаміки українського й зовнішнього ринків показники економічного розвитку.

Це необхідно і для ефективного проведення структурної перебудови економіки, тому що, у кінцевому рахунку, така перебудова може здійснюватися реально лише на кожній окремій території з урахуванням доцільності міжрегіонального поділу праці. У зв'язку з цим необхідно побудувати чітку інформаційну взаємодію з економічними структурами даного регіону й інших суб'єктів внутрішнього ринку. Корисність такого співробітництва буде визначатися можливістю одержання даних про соціально-економічний розвиток в інших регіонах та країні в цілому.

Література:

1. Донськ Л.І. Підприємництво в умовах трансформації економіки в Україні: мотивація, маркетингова орієнтація, ефективний менеджмент: Монографія. - Донецьк: Джерела, 1999. - 344 с.
2. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М.. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. - К.: Лібра. 2003. - 280 с.
3. Кузьменко А.М., Рашупкіна В.Н. Формирование конкурентной системы управления промышленным предприятием // Экономика. Менеджмент. Підприємство: Зб. наук. пр. Східноукраїнського національного університету. - Вип.4. - Луганськ: СХУ. - 2001. - С. 160-165.
4. Пономаренко В.С., Тидіт О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: Монографія. - Харьков.: Видавничий Дім "ИНЖЕК", 2003. - 328 с.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

СЕКЦІЯ IV

Щлемко Д.В., к.е.н., професор,

Кісь С. Я., Ільницький Д.Є.,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,

Давидів М. І.,

Івано-Франківська обласна державна адміністрація

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ДУХОВНА ІНТЕГРАЦІЯ І МОТИВАЦІЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Людські ресурси держави Україна загалом та кожної із її регіональних суспільних систем зокрема сьогодні є розділеними і диференційованими з багатьох причин, за багатьма ознаками і чинниками. Перелік, класифікація, аналіз і оцінка впливу цих чинників на стан українського суспільства заслуговує на окреме дослідження. Ми ж можемо констатувати, що сучасний стан і оцінки соціально-економічного розвитку України розташували її в рейтингу країн світової спільноти далеко від тих місць, які вона повинна була б займати згідно наявного ресурсного потенціалу. Адже інтелектуально-інноваційний потенціал населення української держави вважався і вважається дуже високим, на що звертають увагу автори робіт [1, 2]. Вони вказують на ту важливу обставину, що Україна, як суб'єкт державності, вимагає термінового і пріоритетного удосконалення процесів і кадрів, які забезпечують управління українським соціумом з метою досягнення останнім добробуту на основі верховенства і первинності духовного начала.

Громадській організації «Український шлях» на основі публічного обговорення проблематики Української Національної Ідеї (УНІ) [3] вдалось інтегрувати ідеєю такого єднання керівників Івано-Франківський єпархії УАПЦ, УГКЦ, УПЦ, УПЦКП, керівників обласної державної адміністрації і обласної ради, міста Івано-Франківська, обласних партійних організацій Народний Рух України, Наша Україна, Народна партія, ВО Батьківщина, Українська народна партія, Єдиний центр. Партія Регіонів, Конгрес Українських націоналістів. До цієї справи долучилось обласне об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка та ін.

«Настав вирішальний час для єднання всіх громадян рідної нам України та вибору справжнього українського шляху до найвищих людських цінностей та ідеалів». Це початкові слова із дуже важливого документа «Звернення ієрархів християнських Церков та представників влади, голів обласних об'єднань і товариств Івано-Франківська до всіх жителів сіл і міст Богом благословенної суверенної, вільної, демократичної Української держави», який був підписаний влітку 2009 року за ініціативою громадської організації «Український шлях» [4] цього звернення – прагнення «... серед найкращих споруд минулого і сьогодення побудувати головну споруду – Духовний пантеон людини, в якому вона отримує можливість персонального сприяння світовій спільноті у поступі до вищих цілей, ...», а результат – духовний, національний та матеріальний добробут українського народу.

Література:

1. Петренко В.П. Інтелектуальні ресурси соціально-економічних систем: аспекти інноваційного управління // Монографія. – Івано-Франківськ: ПП Курилюк, 2009. – 196 с.
2. Вовканіч С. П'яті президентські: захист людини і нації чи втрата українськості / Препринт наукової доповіді. – Львів: "СПОЛОМ", 2009. – 80 с.

3. Складові української національної ідеї / Збірка матеріалів громадських слухань 22 березня 2008 року в м. Івано-Франківську. За редакцією С. Геніка, В. Качкана та В. Петренка. – Івано-Франківськ: „ПП Курилок”, 2008. – 64 с.
4. "Український шлях" / Газета в газеті "Галичина" – Випуск 5. // "Галичина", №110-111 (3878 – 3879).

Дзвінчук Д. І., д.ф.н., професор,
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Освітня система України відзначалася високою ефективністю та спрямованістю на виконання чітко визначених державних замовлень і належала до невеликої групи кращих у світі.

Однак, саме досконалість і значні кількісні параметри стали серйозною перешкодою під час спроб негайного реформування, що були зумовлені в Україні поєднанням кризи виробництва та суспільно-економічних трансформацій. З одного боку, на рівні керівництва держави і навіть серед освітян побутовала думка про „достатню загальну якість” освітньої системи, що виключало однастайність позиції щодо цілковитої перебудови системи навчання і виховання й спрямовувало реформаційні заходи на другорядні завдання: гуманізацію цілей і гуманітаризацію навчально-виховного процесу, прискорений розвиток сектору гуманітарних профілів і спеціалізацій, підтримку формування мережі ВНЗ недержавних форм власності тощо. З іншого – орієнтація державної політики на майже тотальну денационалізацію під гаслом „побудови вільного ринку і ліберальної економіки” разом з групою інших суперечливих заходів мала виразно негативний вплив не лише на виробництво і обсяг державного бюджету, а й дуже сповільнила зміни у реформуванні всього освітньо-наукового комплексу щодо підвищення його креативної ролі в технологічному та економічному поступі України.

Отже, реформування вищої школи України відбувалося в умовах докорінних змін політичних, економічних, соціальних та ідеологічних структур. Так сталося, що па роки незалежності України припав початок цілком нової і перспективної науково-технологічної революції, яку навіть у даний момент помилково вважають „інформаційною”. Не лише українська вища школа, а й системи вищої освіти розвинених держав виявилися лише частково готовими до подолання тих проблем, які суспільство майбутнього розпочало все чіткіше формулювати перед мережею наявних ВНЗ і колективами викладачів.

Для практичної реалізації планів стратегічного розвитку економіки та освітньо-наукового комплексу України в сучасних умовах цілком необхідним є виконання двох завдань:

- 1) формування уявлень про суспільство майбутнього, його економіку і освітню систему;
- 2) проведення моніторингу етапу освіти і науки в Україні з метою створення спрямованих на позитивний результат планів їх розвитку.

Чи можна знайти відповідь на перше запитання у державних документах, у планах стратегічного розвитку та у виступах наших міністрів?

На наш погляд – необхідної відповіді там немає, оскільки суспільство майбутнього визначається як „інформаційне”, що автоматично скеровує всі теоретичні і практичні зусилля на збільшення кількості встановлених персональних та інших комп’ютерів, їхню модернізацію разом з розширенням можливостей їх приєднання до Інтернету. Наприклад, наше детальне ознайомлення з найбільшим з відомих нам планів розвитку України з назвою „Стратегія розвитку України до 2020 року” [1], створеним Міністерством економіки

України та Інститутом економіки та прогнозування НАН України засвідчило, що наша спільна світла майбутня перспектива полягає у побудові на українських теренах „громадянського суспільства” та використанні в ньому якомога більшої кількості інформаційно-комунікаційних засобів. Слід зауважити, що автори цього надмірно використали термін „освітньо-науковий комплекс”, відсутні також поняття „Лісабонський проєкт”, „форсайт” і багато інших, які стали обов’язковими в державних та інших стратегічних планах і передбаченнях, що здійснюються у зарубіжних країнах. Не відшукати пропозиції створювати і розвивати справжню „інноваційну економіку”, адже у тексті цього документу це поняття ототожнюється з планом „збільшення кількості інженерів”.

Сьогодні на всій планеті на передній план виступають нові вимоги – створення інноваційного варіанту вищої освіти, орієнтованої на інтенсивну науково-дослідницьку діяльність, забезпечення міждисциплінарності навчання і наукових досліджень, нерозривний зв’язок діяльності провідних ВНЗ з потребами виробництва та економіки. Саме такі вимоги до вищої освіти висуває те суспільство майбутнього, паростки якого найбільш помітні у США, Японії, Фінляндії, Ізраїлі та кількох інших розвинених державах. Ряд науковців пропонують назвати його „наносуспільством” на знак того, що його технологічною основою стануть не індустріальні (тим більше – не інформаційні), а нанотехнології.

В Україні на користь наносупільства висловлюються не так багато науковців: наукова група В.Лук’яця і К.Корсака ([2-4] та ін.). Особливо багато для популяризації нових підходів робить К.Корсак у своїх статтях, які орієнтовані (приклад – стаття [4]) на конструктивні пропозиції і поглиблений аналіз потенціалу нових технологій. Наголошується на тому, що світ технологій майбутнього складатиметься з „квантових технологій”, охоплюючи нано-, піко- і фемтодіапазони. Квантовий характер виробництва дає змогу здійснити процеси, які неможливі у рамках індустріальних технологій, зокрема, винайти і застосувати цілком нешкідливі для біосфери технології. К.Корсак, аналізуючи сучасне інформаційне поле у сфері „нанотехнологій”, пропонує новий спосіб їх диференціації:

„Ми пропонуємо відносити до „справжніх нанотехнологій”, які й стануть фундаментом наносупільства, лише ті виробничі процеси, що мають дві властивості: вони цілком нешкідливі для біосфери і спираються на квантові закони природи”. [4, с. 10]

Слідкуючи за відкриттями у сфері нанотехнологій, можна виявити, що у даний момент існує ледь три чи чотири подібні „ідеальні” і екобезпечні технології. Та у майбутньому їх обов’язково стане набагато більше, а через певний інтервал часу вони цілком витіснять усі сучасні технології (включаючи і high-tech). Відтак, наша система освіти має орієнтуватися на врахування подібних змін, а не перетворювати „зовнішнє незалежне оцінювання” у найвище завдання всієї нації та головний пострах для діяльності і середніх, і вищих шкіл.

Та не тільки нанотехнології, які рано чи пізно цілком ліквідують усе традиційне сільськогосподарське виробництво і вирішать енергетичну кризу через ефективне перетворення сонячного проміння в електрику, вже стали рушійною силою змін у системах вищої освіти вище вказаних держав, а також Росії, Китаю й багатьох інших. Слід також рахуватися з тим, що поступ у нано-, піко- і фемтотехнологіях неминуче спричинить революцію у знаряддях, у засобах щоденної ручної та іншої праці. Все частіше публікуються статті з прогнозами технічного поступу, зокрема, з аналізом потенціалу поєднання навікомп’ютерів з роботами. Як доведено у статті О.Волкова „Світ на порозі нової технічної революції”, слід чекати значного прискорення прогресу у створенні андророботів, чий інтелектуальний потенціал буде достатнім для спілкування з людиною-господарем, для навчання і для виконання надзвичайно різноманітних завдань і операцій [5]. Наведемо цитату:

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ – СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ І ЇЇ РЕГІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ

„На думку засновника компанії «Майкрософт» (мається на увазі Білл Гейтс), у провідних промислових країнах уже в наступному десятилітті роботи з'являться в кожному домашньому господарстві; вони візьмуть на себе всю брудну, нудотну роботу, проникнуть в усі сфери життя. Робототехніка перебуває зараз на порозі революції, на зразок тієї, що відбулася в сфері виробництва комп'ютерів на рубежі 1970 — 1980-х років. Як і тоді, у цій галузі поки немає єдиних стандартів, програм. Щораз конструктори розробляють робота, всі його вузли, повністю, від початку до кінця. Машини виходять повільними, незграбними. З такими «механічними помічниками», здається, турбот не оберешся” [5, с.6].”

Можна сумніватися щодо слів „у наступному десятилітті” – прогрес виявиться значно повільнішим через тривіальне небажання фірм розпочинати випуск нової продукції задовго до того, як будуть цілковито повернуті кошти, вкладені у створення наявного виробництва, - але рух до засобів повної ліквідації потреби у примітивній і некваліфікованій фізичній праці відбуватиметься обов'язково.

Чи слід враховувати ці та інші прогнози майбутнього організаторам і керівникам освітньої системи України?

Для На наш погляд, позитивна відповідь цілком очевидна.

Все, що мовилося про суспільство майбутнього (наносуспільство), стосується не тільки системи вищої освіти, а й засобів безперервного навчання (чи „навчання впродовж життя – LLL – Life long learning”). Підвищення кваліфікації, перенавчання, отримання цілком нової професії і постійне вдосконалення в ній усе більше перетворюватимуться з гасел на цілковиту необхідність.

вирішення цих завдань важливим є створення в кожній галузі чіткої системи післядипломної освіти з відповідною системою управління і координації, наукової та науково-методичної підтримки, нормативно-правового і матеріально-технічного забезпечення.

Удосконалення нормативно-правової бази можливе, насамперед, через прийняття закону «Про післядипломну освіту». Такий закон визначив би статус цієї галузі освіти, який завершив би логічний ряд: «дошкільна освіта — шкільна — професійно-технічна — вища — післядипломна».

З урахуванням сучасних вимог та європейських підходів до освіти впродовж життя мають змінитися і функції закладів післядипломної освіти, які мають бути спрямовані передусім на підготовку резерву кадрів, яких потребує подальший розвиток суспільства; створення ефективних технологій навчання і виховання дорослих.

Услід за більш розвиненими державами, українцям доведеться трансформувати наявні навчально-виховні засоби у подвійну систему, перша частина якої впродовж 17-20 років надаватиме професію і виводитиме молодь на ринок праці, а друга частина підтримуватиме ефективність праці з врахуванням змін цього ринку, пропонуючи засоби підвищення кваліфікації і/чи отримання нової професії.

Література:

1. Стратегія розвитку України до 2020 року. Проект. – К.: МКУ, Ін-тут екон. та прогнозування НАН України, 2009. – 326 с.
2. Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська Л.В. та ін. Науковий світогляд на зламі століть: Монографія - К.: Вид. ПАРАПАН, 2006. - 288 с.
3. Лук'янець В.С. Вызовы тысячелетия наукоемких технологий // Практична філософія. – 2008. - №3. – С. 5-16
4. Корсак К.В. Наносуспільство – єдино правильна назва для суспільства майбутнього // Віче. – 2008. - №24, грудень. – С. 9-10. (www.viche.info)
5. Волков А. Мир на пороге новой технической революции // Знание – сила. – 2009. - №6. – С. 6-15

Стратегічне майбутнє будь-якої соціально-економічної системи напряму визначається рівнем інтелектуального і духовного розвитку молодіжного середовища – невід'ємної складової її людських ресурсів. В зв'язку з цим, формування, розкриття та ефективне використання інтелектуально-духовного потенціалу молоді регіональних суспільних систем України, попередження негативних явищ і тенденцій є дуже важливим і актуальним завданням з управління людськими ресурсами як на загальнодержавному рівні, так і для регіональних органів державного управління та місцевого самоврядування.

Вклад молоді у процес становлення громадянського суспільства через активну участь в громадському житті, в управлінні, в політиці, в бізнесі, в науці і освіті повинен сьогодні ставати визначальним саме в зв'язку з тим, що майбутнє країни має визначитися думками, позиціями і прагненнями тих, хто в цьому майбутньому буде активно жити і працювати, а не тих, хто прагне зберегти і законсервувати себе в досягнутому, комфортному стані.

Слід вказати, що сьогодні молодь активно залучається до участі у всіх без виключення названих вище сферах життєдіяльності українського суспільства. При цьому, всі ті, що намагаються використати молодь у власних цілях, орієнтуються на пошук і рекрутування молодих людей з неординарними інтелектуальними здібностями, по сучасному ерудованих, креативних і відповідальних. Однак, якщо громадська діяльність, бізнесова чи наукова активність і т. п. сьогодні пропонують молодій людині цілком детерміновані цілі, шляхи і вимоги щодо забезпечення їх досягнення, то участь молоді в політичних баталіях характеризується значною диференційованістю цілей, намірів і прагнень не самої молоді, а «старших товаришів» з багатьох партій і блоків, форумів і рухів з абсолютно різноорієнтованими інтересами, цілями і засобами їх досягнення. В зв'язку з цим, стратегічний ресурс молодіжного середовища українським суспільством використовується далеко не в повній мірі. Адже, за прикладом політиків-лідерів, молодіжні групи починають диференціюватися за нав'язаними їм цілями, а їх взаємне поборювання не дозволяє досягнути будь-якого реального суспільно-корисного ефекту. Якщо в науці чи бізнесі молода людина має право вільного вибору напрямку досліджень чи діяльності, має право на дискусію і відстоювання своєї думки і позиції, то в сфері політичної діяльності присутній цілий ряд проблем, які молодь роз'єднують і нівелюють на фоні когорти досвідчених, впливових і багатих на ресурси партійних лідерів. Ці лідери прагнуть використати молодь в першу чергу як інструмент досягнення своїх поки-що нереалізованих цілей, експлуатуючи її ідеї, думки, фізичні і часові ресурси. Однак рольові функції молоді в цьому випадку зводяться виключно до рівня волонтерів-помічників, а її реальна присутність у владі – до нечисленного переліку дітей відомих батьків-політиків або близьких до них родичів і знайомих – своєрідних кланових утворень, які не здатні генерувати свіжі політичні ідеї, погляди і пропозиції, а орієнтовані на відстоювання незмінних власних і кланових інтересів.

Тому, стратегічно важливим завданням державної ваги сьогодні слід вважати пошук, виявлення, формування і розвиток патріотично налаштованої молодіжної інтелектуальної еліти не для окремих партій, а для українського суспільства і держави, не для вирішення вузькопартійних тактичних завдань, а для розробки стратегічних орієнтирів розвитку української держави в новому світопорядку, основанийому на принципах економіки знань, ефективного використання інтелектуальних ресурсів, інновацій, науки і освіти. В доповіді приведені рекомендації з діагностики і оцінки стану молодіжного середовища регіональних суспільних систем з використанням комплексу тестів, покликани надати органам державного управління і місцевого самоврядування інформацію про інтелектуальний, духовний та інноваційний потенціал молоді регіону.

МОТИВАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Вмотивованість людей до виконання поставлених задач задля забезпечення стабільного розвитку соціально-економічних систем і в кінцевому рахунку – держави має розглядатися через призму фахового управління на всіх рівнях державної політики і життя суспільства: у взаємозв'язку життєвих ідеалів і вірувань; визначаючих норми взаємодії людей в суспільстві організаційно-етичних принципів, а також навичок, прикладних знань та досягнень фундаментальної науки, які забезпечують господарську діяльність організацій. Про це влучно наголосив В. Петренко: «... реформи управління без змін в ідеології, філософії, культурі, стилях і методах управління нічого не змінюють по суті» [1], погоджуючись з важливістю точки зору А. Кухарчука щодо впровадження цілеспрямованої державної, економічної політики активної мотивації [2, 3].

Відтак більшість досліджень в галузі управління мають, спрямувати людину на важливі пошуки в сфері творчої праці та збільшення продуктивності роботи соціально-економічних систем, адже проблема етики творчої праці та мотивації до неї (в тому числі, в підростаючих поколіннях), є дуже актуальною, і такою, яка не зациклена лише в чотирьох стінах організації.

Важливість питання мотивації до праці в правильній системі цінностей вперше було піднято на макрорівень американським президентом Б. Обамою, який вказав на важливість процесів соціального управління в житті поколінь за допомогою навчально-освітніх установ і сімейного виховання: «Я вірю в вільний ринок, конкуренцію, дух підприємництва і думаю, що багато урядових програм виправдають надії, які на них покладаються. Я хотів би, щоб у нас було менше юристів і більше інженерів <...> Можна витратити багато грошей, але діти так і не почнуть вчитися краще, поки батьки не прив'яжуть їм терпіння і любов до праці в очікуванні винагороди» [4, 5].

Хто не зрозумів: трудова етика і особиста ініціатива розглядаються американським президентом не в якості абстракції, а мотивації до праці на систему внутрішньосуспільських стосунків людей. Хотілося б отримати відповідь на питання як урядові програми в Україні здатні підвищити якість освіти, збільшуючи вмотивованість людей до творчої інтелектуальної праці, адже актуальність дослідження мотивації лише зростає через нестабільність соціально-економічного середовища української держави, постійне зростання цін та спроби вирішення «в кредит» необхідності елементарного виживання.

Ситуація такого роду сприяє масовому згасанню мотивації тих осіб, які, якщо і мали мотиви для розвитку професіоналізму; творчої та інтелектуальної праці то поступово втрачають їх через політику держави, яку знаходять несправедливою (звернімо увагу на те, як Б. Обама ясно висловив думку, що основи мотивації до праці закладаються з дитинства, а вчити дітей працьовитості можуть лише працьовиті батьки [5]).

Враховуючи соціально-біологічні фактори необхідності для самовизначення молоді на етапі її вступу в соціум, молодим людям, які звертаються до центрів зайнятості за послугами «... бракує мотивації до праці та бажання мобілізувати власні зусилля» [6, 7], а під час вибору майбутньої професії, молоді менш за все бере до уваги такий показник, як престижність професії (так слова американського президента про недостатню кількість інженерів в Америці є актуальними і для України) та можливість самореалізації [8].

Звідси виходить, що питання як мотивації підростаючого покоління – майбутнього персоналу соціально-економічних систем української держави, так і тих працівників, які вже довгий час залучені до виконання своїх обов'язків, не може розглядатися осторонь від державної політики, функцією якої сьогодні має бути збільшення та підтримка мотивації

до генерування нових знань – майбутніх об'єктів інтелектуальної власності в якості факторів, забезпечуючих економічну безпеку держави.

Загальний стан вмотивованості в Україні слід розглядати в якості «палиці о двох кінцях» з одного кінця якої знаходиться фахівці і допоміжний персонал, який внаслідок зміни культури – трансформації сукупності всього інформаційно-алгоритмічного забезпечення життя людей, що не передається від покоління до покоління в готовому до споживання виді на основі генетичного механізму «Людина розумна» [5], є мало вмотивованим до плідної праці.

З іншого кінця зосередився управлінський корпус, який свідомо ж, або ні створює умови, в яких працівник якщо і здатен будувати свою кар'єру, то не має можливості застосувати на практиці творчі здібності, особливо у сферах діяльності, які торкаються впровадження науково-технічних досягнень і прогресивних економічних перетворень.

Сама молодь (майбутні фахівці, особливо «золотий фонд персоналу» - працівники інтелектуальної праці), є затиснутою між двох кінців, зазнаючи втрат як від причинно-наслідкового зв'язку зміни культури, так і від відсутності у вітчизняній школі менеджменту необхідної кількості мотиваційних технологій, адаптованих для розвитку персоналу сучасних соціально-економічних систем. Зміни в управлінні «якщо і відбуваються, то дуже повільно і до останнього часу несуть головним чином характер модернізації» [1]. Тому і відповідь на риторичне питання щодо продуктивності таких «управлінських» технологій, які лише здатні «змінювати забарвлення», а не суть, є вкрай очевидною. Відтак розробка нової методології для мотивування персоналу соціально-економічних систем є вкрай необхідною.

Література:

1. Петренко В.П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах // Наукова монографія. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – С. 143.
2. Табахарнюк М.О., Петренко В.П. До оцінки стану і досвіду використання сучасних мотиваційних технологій керівниками українських підприємств та організацій // Регіональна економіка. 2001. - №3. – С.100.
3. Кухарчук А. Науки стало больше // Бизнес. – 2000. - №46. – С.46.
4. Обама Б. Дерзость надежды: мысли о возрождении американской мечты / Обама Барак; [пер. с англ. Г.Камышниковой, А.Митрофанова]. – СПб.: «Азбука-классика», 2008. – С. 15.
5. Бюрократическая безнадёга в России и глобальный проект «Обама» // О текущем моменте. – 2008. – № 11 (83). – С. 30. [Електронний ресурс]: / Електрон. текстові дані (618 Кб). – Систем. вимоги: Windows 95/98/ME/NT4/2000/XP/Vista. Acrobat reader. – Заголовок з титул. екрану. – Режим доступу: http://dotu.ru/files/20081128_tek_moment1183.pdf.
6. Якімова Н. вивчення мотиваційних аспектів професійного вибору молоді // Інтелектуальний потенціал молоді в науці і практиці (Ч.2): Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. (28 травня 2009 р.) – Хмельницький: УЕП, 2009. – С. 137.
7. Єдина технологія надання соціальних послуг центрами зайнятості України: навч. посіб. / Ю.Маршавін, Л.Фокас, Л.Ляміна та ін. – К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – С. 197.
8. Якімова Н. вивчення мотиваційних аспектів професійного вибору молоді // Інтелектуальний потенціал молоді в науці і практиці (Ч.2): Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. (28 травня 2009 р.) – Хмельницький: УЕП, 2009. – С. 138.

“Теорія і практика стратегічного управління розвитком регіональних суспільних систем”

(збірник тез доповідей)

Відповідальний за випуск

ПЕТРЕНКО В.П.

Комп'ютерна верстка

МАКСИМ'ЮК С.В.

Підписано до друку 24.11.09. Формат 60x84 1/8 Обл.-вид. арк. 7,3.

Ум. друк. арк. 18,25. Наклад 500.

Віддруковано на поліграфічній дільниці

ПП Курилюк В.Д.

м. Івано-Франківськ

тел. (03422) 6-59-64